

Algemeen ambtsbericht Noord-Irak

Oktober 2002

Ministerie van Buitenlandse Zaken
Directie Personenverkeer, Migratie en Vreemdelingenzaken
Afdeling Asiel- en Migratiezaken
Den Haag

23 oktober 2002

	Inhoudsopgave	Pagina
1	Inleiding	4
2	Landeninformatie	6
2.1	Basisgegevens	6
2.1.1	Land en volk	6
2.1.2	Geschiedenis	8
2.1.3	‘Staatsinrichting’	13
2.2	Politieke ontwikkelingen	17
2.3	Veiligheidssituatie	21
2.3.1	Traditionele samenleving	23
2.3.2	Moslim-fundamentalisme	24
2.3.3	Bagdad	29
2.3.4	PKK/KADEK	32
2.3.5	Invloed van omliggende landen	34
2.4	Sociaal-economische situatie	39
2.5	Samenvatting	44
3	Mensenrechten	45
3.1	Juridische context	45
3.1.1	Verdragen en Protocollen	45
3.1.2	Nationale wetgeving	45
3.2	Toezicht	46
3.3	Naleving en schendingen	48
3.3.1	Vrijheid van meningsuiting	48
3.3.2	Vrijheid van vereniging en vergadering	49
3.3.3	Vrijheid van godsdienst en overtuiging	50
3.3.4	Bewegingsvrijheid	53
3.3.4.1	Binnenland	53
3.3.4.2	Buitenland	55
3.3.5	Rechtsgang	61
3.3.6	Arrestatie en detentie	62
3.3.7	Mishandeling en foltering	64
3.3.8	Verdwijningen	64
3.3.9	Buitengerechtelijke executies en moorden	65
3.3.10	Doodstraf	65
3.4	Positie van specifieke groepen	66
3.4.1	Turkmenen	66
3.4.2	PKK/KADEK-leden	67
3.4.3	Lokale medewerkers van internationale organisaties	69
3.4.4	Dienstplichtigen, deserteurs, militairen	71
3.4.5	Onafhankelijke intellectuelen en journalisten	73

3.4.6	Prominente politieke activisten	73
3.4.7	Faily-Koerden	74
3.4.8	Vrouwen	74
3.4.9	Homoseksuelen	80
3.5	Samenvatting	81
4	Vluchtelingen en ontheemden	83
4.1	Migratiestromen en -oorzaken	83
4.2	Opvang van binnenlands ontheemden	87
4.3	Minderjarigen	92
4.4	Activiteiten van internationale organisaties	94
4.5	Beleid andere Europese landen	95
4.6	Samenvatting	97
5	Samenvatting	99

Bijlage 1: Politieke partijen

Bijlage 2: Lijst van christelijke kerken

Bijlage 3: Kaart Noord-Irak

Literatuurlijst

1 Inleiding

In dit algemeen ambtsbericht wordt informatie gegeven over de situatie in Noord-Irak die van belang kan zijn voor de beoordeling van asielverzoeken van personen uit Noord-Irak en voor de besluitvorming over terugkeer van afgewezen Iraakse asielzoekers naar het gebied.

Dit ambtsbericht is een actualisering van eerdere algemene ambtsberichten over Noord-Irak (laatstelijk 10 oktober 2001) en beschrijft onder meer ontwikkelingen die zich sindsdien hebben voorgedaan. Over de Fayli-Koerden en Irakezen in Turkije werden separate ambtsberichten (resp. 3 oktober 2001 en 19 december 2001) uitgebracht. Terugkeer naar Noord-Irak werd in een tussentijds ambtsbericht (9 april 2002) behandeld.

In dit ambtsbericht wordt met Noord-Irak bedoeld het deel van de Republiek Irak dat onder controle staat van de Koerdische partijen in het noorden van het land. Het als Centraal-Irak aangeduide deel van Irak, dat onder gezag staat van het regime in Bagdad, wordt behandeld in onder meer het algemeen ambtsbericht Centraal-Irak (9 april 2001). Waar wordt verwezen naar de situatie in de periode vóór 1991 wordt geen onderscheid gemaakt tussen Noord- en Centraal-Irak.

Aan de totstandkoming van dit ambtsbericht liggen onder meer eigen bevindingen en rapportages van Nederlandse ambassades in de regio ten grondslag.¹ Voorts is gebruik gemaakt van documenten van onder meer het Duitse Bundesamt für die Anerkennung ausländischer Flüchtlinge, het Zwitserse Bundesamt für Flüchtlinge, de Duitse en Amerikaanse ministeries van Buitenlandse Zaken, het Britse ministerie van Binnenlandse Zaken, Amnesty International, Human Rights Watch, International Committee of the Red Cross (ICRC), United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) en andere VN-organisaties. Ook is gebruik gemaakt van vakliteratuur en berichtgeving in de media. Daar waar niet-vertrouwelijke bronnen staan vermeld, is de tekst in veel gevallen ook gebaseerd op informatie die op vertrouwelijke basis is ingewonnen. Een overzicht van de meest geraadpleegde openbare bronnen is opgenomen in de literatuurlijst.

In hoofdstuk 2 wordt na een beschrijving van de contemporaine geschiedenis de politieke en economische situatie in Noord-Irak geschetst. Ook de

---

¹ Bij de voorbereiding van dit ambtsbericht spraken medewerkers van het ministerie van Buitenlandse Zaken uitvoerig met diverse personen en organisaties die in de afgelopen periode in Noord-Irak werkzaam waren.

veiligheidsaspecten en de rol van landen in de regio komen daarbij aan de orde.

Hoofdstuk 3 schetst de wetgeving en internationale verdragen op het gebied van mensenrechten. Voorts wordt een beschrijving gegeven van de situatie van de mensenrechten, waarbij aandacht wordt besteed aan religieuze en etnische minderheden. Ook wordt de mensenrechtensituatie van andere specifieke groepen belicht.

In hoofdstuk 4 komen oorzaken van migratiestromen en de mogelijkheden voor (her-)vestiging in Noord-Irak aan de orde. Vervolgens wordt aandacht besteed aan de positie van (binnenlands) ontheemden en minderjarige asielzoekers. Het laatste deel van het hoofdstuk beschrijft de activiteiten van internationale organisaties, zoals UNHCR en het asielbeleid ten aanzien van Irak van andere westerse landen.

Hoofdstuk 5 bevat een algehele samenvatting.

2 Landeninformatie

2.1 Basisgegevens

2.1.1 Land en volk

De bevolking van Irak wordt momenteel op ongeveer 22,5 miljoen inwoners geschat.² Hiervan woont naar schatting 15 procent in Noord-Irak.³

De Republiek Irak is sinds het einde van de Golfoorlog in 1991 de facto in tweeën uiteen gevallen. Noord-Irak is onttrokken aan het centrale gezag in Bagdad. Noord-Irak behelst ruwweg de drie provincies⁴ Dohuk, Erbil⁵ en Sulaymaniyya. Daarnaast vallen Nieuw-Kirkuk, dit is het noordelijke deel van de provincie Al-Ta'mim (met de onder het centrale gezag in Bagdad vallende hoofdstad Kirkuk), een klein deel van het noorden van de provincie Diyala en een klein deel van de provincie Ninawa (hoofdstad Mosul), niet onder het effectieve gezag van Bagdad. Daarentegen valt het zuidelijke deel van de provincie Erbil nog steeds onder de feitelijke controle van de regering in Bagdad.⁶ De twee belangrijkste partijen in Noord-Irak, de Koerdistaanse Democratische Partij (KDP) en de Patriottische Unie van Koerdistan (PUK) oefenen in de praktijk ieder in een gedeelte van het gebied feitelijk het gezag uit.

Etnisch en linguïstisch⁷ kunnen in Irak als geheel onder meer Arabieren, Koerden, Turkmenen en Armeniërs worden onderscheiden. Schattingen van het percentage Arabieren in geheel Irak lopen uiteen van 70 tot 85 procent. Soennitische Arabieren maken 12 tot 15 procent⁸ uit van de totale bevolking van Irak; sjiitische Arabieren 50 tot 65 procent. Schattingen over het percentage Koerden variëren van 15 tot 20 procent. De Koerden zijn overwegend soenniet. Het aantal sjiitische Arabieren in Noord-Irak is naar verhouding gering. Ramingen van het percentage christenen in geheel Irak variëren van drie tot zeven procent.

---

² In 1997 zou het aantal inwoners in Irak 22 miljoen zijn, volgens een officiële volkstelling door de autoriteiten in Bagdad. Bij deze telling zouden de Noord-Iraakse provincies echter genegeerd zijn.

³ Ongeveer 3,5 miljoen. De VN gaf begin 2002 aan een census te gaan uitvoeren, om de demografische veranderingen in Noord-Irak in kaart te brengen. Iraq Press, 5 februari 2002.

⁴ In het Arabisch 'Muhafaza' (Engels: administrative district, governorate, province).

⁵ Voor Erbil wordt ook wel de Koerdische naam Hawler gebruikt.

⁶ Zie de kaart van Irak in de bijlage.

⁷ Bij de indeling van bevolkingsgroepen naar taal, etniciteit en religie dient men zich te realiseren dat niet altijd sprake is van een eenduidig, helder onderscheid.

⁸ Ook hogere percentages komen voor in de geraadpleegde bronnen.

De Koerdische samenleving is traditioneel gebaseerd op een indeling in stammen. Stammen, die in omvang sterk kunnen variëren, zijn onderverdeeld in afdelingen, clans, 'lineages' en tenslotte families. Ondanks de afgenomen invloed van de stammen⁹, de verwoesting van traditionele dorpsgemeenschappen en de verstedelijking vormen traditionele stamloyaliteiten nog steeds een belangrijke factor in de samenleving.

De Koerden spreken Koerdisch, een Indo-europese taal verwant aan het Farsi. Het Koerdisch kent tal van dialecten. In Noord-Irak zijn de twee belangrijkste dialecten het Badini¹⁰, dat in de noordwestelijke provincie Dohuk wordt gesproken, en het Sorani, dat wordt gebruikt in de provincie Erbil en in het door de PUK gedomineerde gebied. In het district Barzan (KDP-gebied) wordt zowel Badini als Sorani gesproken. Sprekers van het Sorani en het Badini kunnen elkaar redelijk tot goed verstaan. Tot 1991 werd ook in Noord-Irak in het Arabisch onderwijs gegeven en in Noord-Irak wordt nog steeds ook het Arabisch gesproken. Het gebruik van Arabisch is echter in de loop der jaren teruggedrongen. Het merendeel van de Koerdische bevolking beheerst het Arabisch; een deel van de lokale bevolking is beter thuis in het Arabisch dan in het Koerdisch. In Noord-Irak wordt Koerdisch in het daartoe aangepaste Arabische schrift geschreven. Kranten en andere publicaties verschijnen in beide talen. Onderwijs in Noord-Irak vindt hoofdzakelijk plaats in Sorani Koerdisch,¹¹ het Badini Koerdisch wordt nauwelijks gebruikt op scholen.¹² Daarnaast wordt op de lagere school vanaf het derde jaar Arabisch onderwezen en vanaf het vierde of vijfde jaar Engels. Op universiteiten¹³ wordt onderwijs gegeven in het Sorani. Er zijn onder meer Turkmeense en Assyrische scholen, waar naast in het Arabisch ook in de eigen taal wordt onderwezen. Hoewel verondersteld kan worden dat de meerderheid van de bevolking zowel Koerdisch als ook Arabisch beheerst, is van algehele tweetaligheid echter geen sprake. Volgens een Arabisch sprekende bron is het algemeen gebruik van het Arabisch zelfs aan het verdwijnen. In KDP-gebied mag het Arabisch als officiële taal slechts beperkt gebruikt worden. Het aantal Arabische inwoners van de Koerdische enclave is naar verhouding gering. Voor de minderheden is, hoewel zij ook hun eigen talen gebruiken, het Koerdisch de belangrijkste taal en lingua franca. De doorgaans soennitische¹⁴

⁹ De macht van de stamleider, de agha, was in het verleden vrijwel absoluut. In de afgelopen decennia is de invloed van de stammen echter afgenomen.

¹⁰ Ook wel Badinan genoemd. Het Badini is taalkundig vergelijkbaar met het in Turkije gesproken Kurmanji. Het Kurmanji moet onderscheiden worden van Kirmanji, dat doorgaans als verzamelnaam voor meerdere Koerdische dialecten wordt gebruikt.

¹¹ Bij gebrek aan lesmateriaal worden doorgaans lesboeken in het Arabisch uit Bagdad gebruikt. De regering in Bagdad voorzag Noord-Irak onlangs van ruim 4 miljoen Arabische en Koerdische boeken. The Jordan Times, 14 augustus 2002.

¹² Alleen op lagere scholen in de provincie Dohuk wordt de eerste vier jaar in Badini onderwezen.

¹³ De drie belangrijkste universiteiten zijn in Erbil, Dohuk en Sulaymanniya.

¹⁴ Er zijn ook sjiiitische Turkmenen. Zie ook sub-paragraaf 3.4.1.

Turkmenen zijn verwant aan de Turken en spreken een eigen, aan het Turks verwante taal, Turkmeens. Assyriërs maken net als Chaldeeuwse christenen gebruik van een eigen Aramese taal.¹⁵

2.1.2 Geschiedenis¹⁶

Eind jaren '80 zette het regime in Bagdad zijn troepen in tegen de Koerden in het noordelijke deel van Irak. Koerdische dorpen werden met de grond gelijk gemaakt en de bewoners werden gedwongen te verhuizen, vaak naar collectieve dorpen.¹⁷ In diezelfde periode werden door de regering in Bagdad chemische wapens gebruikt tegen de Koerden, de zogenaamde 'Anfal-campagne'. Ook berucht is de aanval op Halabja op 16 maart 1988. De beelden van de talloze slachtoffers van de chemische oorlogsvoering schokten de internationale gemeenschap. De VN-veiligheidsraad veroordeelde in datzelfde jaar in resolutie 620 dit gebruik van chemische wapens.

Tijdens de Golfoorlog, na de annexatie van Koeweit en het ingrijpen van een internationale troepenmacht, braken in maart 1991 in Zuid-Irak en in de Koerdische provincies in het noorden gewapende opstanden uit, die wel met de term 'intifada' werden aangeduid. Iraakse troepen wisten diezelfde maand de opstand echter neer te slaan en slaagden erin de door de Koerden ingenomen steden Kirkuk, Erbil, Dohuk en Zakho te heroveren. De Iraakse heroveringen van de noordelijke gebiedsdelen veroorzaakten een grote stroom vluchtelingen naar de grenzen met Turkije en Iran.

Geallieerde strijdkrachten¹⁸ werden in het Turks-Iraanse grensgebied ingezet, wat uiteindelijk leidde tot de terugtrekking van de Iraakse regeringstroepen uit de noordelijke provincies. Bagdad kondigde daarop een economische blokkade van dit gebied af. Voorts werd door de geallieerde strijdkrachten het luchtruim ten noorden van de 36ste breedtegraad verboden verklaard voor Iraakse vliegtuigen en helikopters. Deze noordelijke 'no fly'-zone,¹⁹ is nog altijd van kracht ter bescherming van de lokale bevolkingsgroepen.

Koerdisch zelfbestuur

Na de Golfoorlog hebben de Koerden in Noord-Irak door de terugtrekking van het Centraal-Iraakse leger en de luchtbescherming van de Verenigde Staten (VS) en het Verenigd Koninkrijk (VK) een grote mate van zelfbestuur gekregen en weten te behouden. Koerdische vluchtelingen en in het westen

¹⁵ Zie ook sub-paragraaf 3.3.3 en bijlage 2.

¹⁶ Zie voor de geschiedenis beschrijving ook het algemeen ambtsbericht Noord-Irak van april 2001.

¹⁷ Middle East Report (The Kurdish Experience), Amir Hassanpour, juli 1994. Zie ook paragraaf 4.2.

¹⁸ De Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk.

¹⁹ Ook in het zuiden bestaat een 'no fly'-zone. Zie het algemeen ambtsbericht Centraal-Irak van april 2001.

genaturaliseerde Koerden zijn sindsdien teruggekeerd om mee te werken aan de wederopbouw. Alhoewel de KDP en de PUK het bewind van Sadam Hoessein veroordelen, onderhouden beide partijen zekere betrekkingen met Bagdad.²⁰

De eerste en tot op heden laatste vrije parlementsverkiezingen in Noord-Irak vonden in mei 1992 plaats. Van de in totaal 105 zetels was van tevoren bepaald dat vijf zetels aan de christenen in het gebied zouden toevallen. De KDP wist 44 % van de kiezers achter zich te krijgen, de door de PUK gedomineerde Groene Lijst 43%. Door de kiesdrempel van 7% werden geen andere partijen in het parlement toegelaten.²¹ Uiteindelijk gingen vijftig zetels naar de KDP en vijftig zetels naar de Groene Lijst. Van de voor de christelijke minderheid gereserveerde zetels vielen er vier toe aan de Assyrian Democratic Movement (ADM) en één aan een aan de KDP gelieerde christelijke partij, de United Kurdistan Christians. De 50/50-zetelverdeling in het parlement en de koppeling van ministersposten²² van de ene partij aan onderministersposten van de andere partij hebben in de praktijk verlamd gewerkt; het wantrouwen over en weer nam eerder toe dan af.

De samenwerking tussen de KDP en de PUK is sindsdien lange tijd een ongemakkelijke gebleken. Na het uitbreken van hevige gevechten tussen de PUK en de KDP in mei 1994 was geen sprake meer van een gemeenschappelijk Koerdisch bestuur en was de regio de facto verdeeld in twee bestuursseenheden.

Achtergrond conflict KDP-PUK

Er bestaat een aantal opvattingen over de oorzaken van het conflict tussen de KDP en de PUK. De KDP, opgericht in 1946 door Mustafa Barzani, de vader van de huidige leider Massoud Barzani, beschouwt zich als de moederpartij voor alle Iraakse Koerden. Vanaf 1963 ontstonden er conflicten tussen Mustafa Barzani en Jalal Talabani, die toen nog deel uitmaakte van de KDP. Binnen de KDP onstonden twee stromingen. In 1975 stapte Jalal Talabani uit de KDP en richtte in 1976 de PUK op. De reden voor deze afscheiding is volgens de KDP een reguliere machtsstrijd en moet worden gezocht in de politieke ambities van Talabani.

De PUK daarentegen benadrukt de ideologische verschillen. De PUK wil zich graag profileren als een moderne westerse partij en zet zich af tegen de traditionele clanmentaliteit. De KDP daarentegen meent dat de PUK onvoldoende belang hecht aan traditionele elementen en de historische

---

²⁰ Zie sub-paragraaf 2.3.3.

²¹ De islamitische en communistische partijen kregen slechts enkele procenten van de stemmen.

²² In dit ambtsbericht worden de termen regering, minister en ministerie gebruikt. Men dient zich hierbij evenwel te realiseren dat Noord-Irak geen onafhankelijke staat is.

wortels van het KDP-leiderschap. De persoonlijke animositeit tussen de twee partijleiders zou daarbij ook meespelen. Daarnaast zouden ook economische factoren een rol spelen.²³

De achterban van beide partijen is regionaal bepaald. De Kurmanji sprekende Koerden in het westen staan doorgaans achter de KDP, terwijl de Sorani sprekenden zich eerder achter de PUK scharen. In de dorpen in de provincie Dohuk is nimmer sprake geweest van enige substantiële aanhang voor de PUK. Uitzonderingen in KDP-gebied zijn de Surchi- en Zebari-stam, die zich niet achter de KDP hebben geschaard.

Inval in Erbil

De periode 1994 tot 1996 werd gekenmerkt door gevechten tussen de PUK en KDP, afgewisseld door verschillende wapenstilstanden. Eind augustus 1996 wist de KDP in een gelegenheidscoalitie met de troepen van de Centraal-Iraakse regering de stad Erbil op de PUK te heroveren en de PUK-troepen uit de stad te verdrijven. De Centraal-Iraakse troepen²⁴ zouden slechts bij de herovering van Erbil zijn ingezet en zich binnen enkele dagen weer hebben teruggetrokken.

Bij de inname van Erbil zijn vele politieke tegenstanders van Bagdad uitgeschakeld en er vielen naar schatting honderd tot tweehonderd doden. De acties bleken gedegen voorbereid door de Centraal-Iraakse geheime diensten. De Centraal-Iraakse troepen beschikten over gedetailleerde arrestatielijsten van hun onwelgevallige personen en hun verblijfplaatsen. Men wist feilloos welke panden doorzocht moesten worden om personen onschadelijk te maken die op een of andere wijze gevaar zouden kunnen vormen voor het voortbestaan van het bewind van Saddam Hoessein.²⁵ Ook waren er berichten over deportaties van honderden anderen naar Centraal-Irak. Een aantal van hen zou in Centraal-Iraakse gevangnissen zijn omgekomen.

De bevolking in het door de PUK gecontroleerde gedeelte van Noord-Irak sloeg op de vlucht en de KDP, gebruik makend van de verwarring, veroverde Sulaymaniyya, de thuisbasis van de PUK. PUK-aanhangers en grote delen van de bevolking vluchtten naar Iran. Met een door de KDP afgekondigde amnestie op 4 september 1996 werd het PUK-aanhangers toegestaan terug te keren naar hun woningen in Erbil, onder voorwaarde dat men een verklaring van overgave zou tekenen.²⁶

²³ Zie paragrafen 2.2 en 2.4.

²⁴ Van de Republikeinse Garde. Zie algemene ambtsberichten Centraal-Irak.

²⁵ De toenmalige VN-mensenrechtenrapporteur inzake Irak, Max van der Stoep, leverde in zijn rapport van november 1996 voorbeelden van politieke moorden door Iraakse geheime diensten.

²⁶ Ook kwam het voor dat terugkerende PUK-leden een 'borgsom' moesten betalen.

Op 13 oktober 1996 wist de PUK, voorzien van wapens uit Iran, het door de KDP ingenomen gebied, met uitzondering van de stad Erbil, te heroveren. Vervolgens keerden ook de meeste vluchtelingen in de periode oktober - december 1996 weer uit Iran terug. De tegenstellingen tussen KDP en PUK leken zich verder te hebben verhard.

Ankara-proces

Eind oktober 1996 werd er in Ankara opnieuw besloten tot een staakt-het-vuren tussen de KDP en de PUK, waarna een raamwerk van vredesbesprekingen, het *Ankara-proces*, werd opgezet.²⁷ Deelnemers aan het proces waren de KDP en de PUK, waarbij de VS, het Verenigd Koninkrijk (VK) en Turkije als bemiddelaars optraden. Tijdens het proces werd het Peace Monitoring Front (PMF) opgericht. Het centrale commandocentrum van het PMF, onder Turkse leiding en samengesteld uit Turkmeense en Assyrische militairen, werd gevestigd in het strategisch belangrijke Koysandjak. Het PMF functioneerde tot oktober 1997. Door het opnieuw uitbreken van het conflict tussen de twee partijen, kwam het Ankara-proces in oktober 1997 tot stilstand.

In de daaropvolgende periode hoopte de PUK met steun van Iran haar machtsbasis te vergroten. Zij wist aanvankelijk terreinwinst te boeken, maar werd uiteindelijk weer tot achter de PUK/KDP-bestandslijn teruggedreven. Vooral de PUK wordt geacht bij deze gevechten aanzienlijke verliezen te hebben geleden. Vele peshmerga's²⁸, onder wie enige commandanten, zouden de dood hebben gevonden. Daarnaast werden er over en weer honderden krijgsgevangenen gemaakt, waarvan sommigen standrechtelijk werden geëxecuteerd. Het Turkse leger dat van de gelegenheid gebruik maakte om de PKK (Arbeiderspartij van Koerdistan)²⁹ en de PUK aan te vallen en de KDP bij te staan, bleef tot eind december 1997 actief in Noord-Irak.^{30,31}

Hernieuwde samenwerking

De gevechten tussen de PUK en de KDP duurden voort tot eind november 1997, waarna in 1998 de eerste stappen werden gezet in de richting van een meer duurzame verbetering in de relatie tussen de KDP en de PUK. Vredesbesprekingen tussen de beide partijen die tot oktober 1997 in het kader van het Ankara-proces in het buitenland hadden plaatsgevonden, werden

²⁷ Zie ook: 'Final Document after the meeting of Representatives of Turkey, the United States and the United Kingdom with Delegations of the KDP, the PUK and the Turkoman Front on October 30-31 1996', gepubliceerd in Turkish Daily News, 5 oktober 1998.

²⁸ Koerdische strijders.

²⁹ Zie sub-paragraaf 2.3.4.

³⁰ Turkse tanks werden gesignaleerd van Akra tot in de meer zuidelijk gelegen delen van de provincie Erbil en tot aan de PUK/KDP-bestandslijn. Turkse vliegtuigen bombardeerden plaatselijk PKK-stellingen.

³¹ Zie paragraaf 2.3.5. voor een beschrijving van de invloed van Turkije.

vanaf februari 1998 ook in Noord-Irak zelf gevoerd. De discussie concentreerde zich in eerste instantie op humanitaire vraagstukken. Er werd een 'beginsel-overeenstemming' bereikt. Beide partijen zouden het staakt-het-vuren respecteren en er werd een begin gemaakt met het uitwisselen van krijgsgevangenen. Ondanks deze toenadering bleef het onderlinge wantrouwen groot als gevolg van de vele doden en gewonden, de gedwongen verhuizingen die hadden geleid tot groepen ontheemden (internally displaced persons - IDP's)³², en de wreedheden die in de gevangenissen hadden plaatsgevonden³³. Als belangrijkste obstakels voor een vergelijk werden gezien het ontheemdenprobleem, de uitwisseling van gevangenen en vooral het delen van macht en inkomsten uit oliehandel.³⁴

Washington-overeenkomst

Op 17 september 1998 werd in Washington, onder Amerikaans, Brits en Turks toezicht, een akkoord getekend tussen de KDP en de PUK. De 'Washington-overeenkomst' kan worden aangemerkt als een belangrijke aanzet tot bestendiging van de stabiliteit in het gebied en verdere samenwerking tussen de Koerdische partijen.³⁵ Het akkoord omvat een algehele toenadering en samenwerking tussen beide partijen, afspraken over de verdeling van machtsinvloed en inkomsten, en over samenwerking op veiligheidsgebied.³⁶

De niet-Koerdische minderheidsgroeperingen (met name Turkmenen en Assyriërs) gaven aan dat zij de algemene strekking van het akkoord steunen. Niettemin meenden zij onvoldoende bij de totstandkoming van het akkoord te zijn betrokken.

De overeenkomst leidde tot een aantal afspraken.

- Medio 1999 zouden parlements-verkiezingen worden gehouden, waarna een gemeenschappelijk regionaal bestuur en een gezamenlijke volksvertegenwoordiging zouden worden gevormd.³⁷ Hierin zouden ook minderheden vertegenwoordigd zijn. Voor de overgangperiode werd het 'High(er) Coordination Committee' (HCC) ingesteld.
- Van wederzijdse negatieve mediaberichtgeving zou in het vervolg worden afgezien.
- Aan ontheemden als gevolg van het conflict tussen beide partijen, zou steun verleend worden.

---

³² Zie paragraaf 4.2.

³³ Zie sub-paragrafen 3.3.6 en 3.3.7.

³⁴ Zie paragraaf 2.2.

³⁵ Turkish Daily News, 10 november 1998.

³⁶ Text of the September 17 joint statement by Massoud Barzani and Jalal Talabani: final statement of the leaders' meeting, Washington, 17 september 1998.

³⁷ Agence France Presse, 18 september 1998; Reuters, 18 september 1998.

- Voor het toezicht op de (olie-)inkomsten, die tot nu toe voornamelijk aan de KDP toekwamen, zou één ministerie van Financiën opgericht worden.
- Er zou een gemeenschappelijke veiligheidseenheid worden opgericht, waaraan ook Turkmene en Assyriërs zouden deelnemen. De PKK zou niet langer worden toegestaan over bases in Noord-Irak te beschikken.
- Ook zouden de partijen meer gaan samenwerken om de grenzen van Noord-Irak beter te beschermen.³⁸
- Ten slotte zouden de KDP- en PUK-leiders regelmatig bijeenkomsten houden in het kader van de samenwerking.

Na de ondertekening van de Washington-overeenkomst vonden diverse besprekingen tussen de KDP en de PUK plaats over de uitvoering van de gemaakte afspraken. Een belangrijke ontmoeting vond begin september 2002 plaats tussen de PUK-leider Talabani en de KDP-leider Barzani.³⁹

2.1.3 ‘Staatsinrichting’⁴⁰

De regering in Bagdad oefent momenteel geen effectief gezag uit in Noord-Irak. Echter, formeel staan de territoriale integriteit en de staatkundige eenheid van de Republiek Irak niet ter discussie.⁴¹ De twee grote partijen, de KDP en de PUK genieten ieder in een eigen territorium een nagenoeg volledige handelingsvrijheid.⁴²

Van de drie belangrijkste steden staan Erbil en Dohuk onder controle van de KDP en wordt het gezag in Sulaymaniyya door de PUK uitgeoefend. Op de volledige controle van de KDP en de PUK over de door hen beheerste gebieden in Noord-Irak bestaan evenwel de onderstaande uitzonderingen:

In de onherbergzame grensstreek tussen Noord-Irak en Turkije/Iran is de PKK⁴³ bij tijd en wijle actief.

In het grensgebied met Iran, in de regio’s Halabja en Sharawmar hebben islamitische partijen invloed. Sinds september 2001 heeft de PUK de controle genomen over de door de IMIK gecontroleerde stad Halabja. De islamitische partijen hebben in de regio van Halabja echter nog altijd veel aanhang. Enkele dorpen aan de grens met Iran staan onder controle van de Ansar al-Islam.⁴⁴

³⁸ Neue Zürcher Zeitung, 30 september 1998.

³⁹ Zie paragraaf 2.2.

⁴⁰ Hoewel Noord-Irak geen onafhankelijke staat is, is ten behoeve van de uniformiteit de titel van deze paragraaf gehandhaafd conform de standaardindeling van algemene ambtsberichten. Ook voor de begrippen die worden gebruikt voor de beschrijving van de staatsinrichting, zoals regering, ministerie, dient opgemerkt te worden dat het de facto autoriteiten betreft.

⁴¹ De KDP en PUK spreken zich niet voor onafhankelijkheid uit, maar zeggen een federaal verband binnen de Iraakse staat na te streven. Ook de VN kanaliseert in beginsel haar operaties in Noord-Irak via Bagdad.

⁴² Voor de staatsinrichting van Irak zie algemene ambtsberichten Centraal-Irak.

⁴³ Zie sub-paragraaf 2.3.4.

⁴⁴ Zie sub-paragraaf 2.3.2 en bijlage 1.

In de plaats Saidsadiq ten noorden van het Derbandikhanmeer is er veel invloed van de Kurdistan Socialist Democratic Party (KSDP).⁴⁵ De PUK is wel aanwezig in Saidsadiq.

Wetgevende en uitvoerende macht

De gebieden van de PUK en KDP vallen staatkundig onder de Centraal-Iraakse regering. Echter, in de praktijk hebben de KDP en de PUK beiden in het door hen gecontroleerde gebied een regering gevormd. In beide gebieden wordt de regering aangeduid als Kurdistan Regional Government (KRG): KRG/KDP en KRG/PUK.

Bestuur

Het in Erbil (KDP-gebied) gevestigde parlement komt weliswaar nog steeds bijeen, maar werd door de PUK niet erkend. In het PUK-gebied functioneert geen parlement. De KDP en de PUK hebben over de vorming van een gezamenlijk parlement recentelijk onderhandelingen gevoerd.⁴⁶

De KDP- en PUK-gebieden zijn thans op centraal-bestuurlijk niveau strikt van elkaar gescheiden. Ondanks verschillende afspraken hiertoe bevinden zich momenteel geen bases of kantoren van de ene partij of regering in het gebied van de ander. Tot op heden zijn er geen vertegenwoordigingen over en weer uitgewisseld. Er is in beide deelgebieden evenwel sprake van legio kleinere politieke partijen.⁴⁷ In totaal zijn er in Noord-Irak mogelijk meer dan zeventig partijen en organisaties actief.⁴⁸ Politieke partijen in KDP-gebied dienen aan een aantal voorwaarden te voldoen voor registratie bij het ministerie van Binnenlandse Zaken.⁴⁹ Er zijn naar verluidt in KDP-gebied momenteel ongeveer 25 partijen geregistreerd. Van de politieke partijen die in Noord-Irak actief zijn, maakt een deel van die partijen deel uit van ofwel de PUK- ofwel de KDP-regering.⁵⁰ In bijlage 1 is een beschrijving van de belangrijkste politieke partijen en groeperingen opgenomen. Naast de in deze bijlage genoemde partijen en groeperingen zijn er Turkse en Iraanse oppositiebewegingen actief in Noord-Irak, zoals onder meer de PKK/KADEK, de KDPI en Komala.⁵¹

---

⁴⁵ Zie bijlage 1.

⁴⁶ Zie paragraaf 2.2.

⁴⁷ Een aantal van de in Noord-Irak actieve partijen richt zich voornamelijk op Centraal-Irak. Dergelijke partijen zijn vooral beschreven in de algemene ambtsberichten over Centraal-Irak.
⁴⁸ Niet alle leden van religieuze en etnische groepen voelen zich per definitie verbonden met partijen van de desbetreffende religie of etniciteit. Veel inwoners van Noord-Irak hebben geen duidelijke affiniteit met een politieke partij. Ook komt het voor dat men is aangesloten bij een andere partij dan etniciteit of religie zou doen vermoeden.

⁴⁹ Brayati, 8 mei 2002.

⁵⁰ Bij de Noord-Iraakse verkiezingen in 1992 heeft geen van die partijen meer dan enkele procenten van de stemmen weten te bemachtigen

⁵¹ Deze partijen worden hier (en in bijlage 1) niet beschreven. Zie sub-paragrafen 2.3.4 en 2.3.5.

Vooral in de samenstellingen van de islamitische partijen en groeperingen vinden regelmatig veranderingen plaats. Naast fusies en splitsingen komen samenwerkingsverbanden tot stand of worden deze juist verbroken.

Alhoewel het bestuur in beide gebieden wordt gedomineerd door één van beide grote partijen, nemen andere partijen en onafhankelijken in de Kurdistan Regional Governments van PUK- en KDP-gebied deel.⁵² Van deze kleinere partijen neemt geen enkele partij aan zowel de KDP- als aan de PUK-regering deel. Lidmaatschap van de KDP en de PUK is niet beperkt tot Koerden. Ook bijvoorbeeld Assyriërs of Arabieren, evenals andere politieke partijen in Noord-Irak, kunnen zijn aangesloten bij de KDP of de PUK.⁵³

In de KDP-regering onder leiding van premier Nechirwan Barzani (de neef van Massoud Barzani) hebben leden van de Assyrian Democratic Movement (ADM), de Kurdistan Islamic Union (KIU) en de Kurdistan Communist Party (KCP) zitting, alsmede niet aan een partij gelieerde personen van Turkmeense en Yezidi⁵⁴ afkomst. Ook de Action Party for the Independence of Kurdistan (PKSK) is in de KDP-regering vertegenwoordigd.

In de PUK-regering,⁵⁵ onder leiding van premier Barham Salih, hebben leden van de Islamic Movement of (Iraqi) Kurdistan (IM(I)K),^{56,57} de Kurdistan Toilers' Party (KTP), de Kurdistan Socialist Democratic Party (KSDP) en enkele onafhankelijken zitting.

Partij-organisatie KDP

Aan het hoofd van de KDP staat voorzitter Massoud Barzani. De partijstructuur is opgebouwd uit een 'working committee', een politbureau en een centraal comité. De KDP-partijleden kiezen een centraal comité, waaruit een politbureau gevormd wordt. Enkele leden van het politbureau vormen het 'working committee' dat direct onder de voorzitter staat. De KDP heeft lokaal twaalf afdelingen ('lakhs'). Verschillende leden van het centraal comité zijn tevens hoofd van een afdeling. De afdelingen zijn opgebouwd uit een plaatselijke organisatie, grote cel en cel. Voorts heeft de KDP buitenlandse vestigingen, onder meer in de VS, het Verenigd Koninkrijk (VK), Duitsland en België.

⁵² Zowel de PUK als de KDP hebben in hun regeringen ministersposten gereserveerd voor leden van een aantal kleinere partijen.

⁵³ De inmiddels vermoorde assyrisch christen Franso Hariri was tientallen jaren lid van de KDP. Na oprichting van de Assyrische partij ADM eind jaren zeventig bleef hij lid van de KDP.

⁵⁴ Zie paragraaf 3.3.3 voor een beschrijving van Yezidi's.

⁵⁵ Deze regering werd in januari 2001 gevormd. Op 4 juni 2002 vond een wijziging plaats: een nieuwe Minister van Binnenlandse Zaken en een nieuwe Minister van 'Relations and Cooperation' werden benoemd, Kurdistani Nwe, 5 juni 2002.

⁵⁶ Hawlati, 3 juni 2001.

⁵⁷ Dit laatste zou volgens de PUK ook na de gebeurtenissen in Halabja en omgeving van eind september 2001 nog het geval zijn.

Partij-organisatie PUK

Aan het hoofd van de PUK staat secretaris-generaal Jalal Talabani.⁵⁸ De bevoegdheid tot besluitvorming binnen de PUK ligt bij het leiderschapscomité. Dit comité kiest ook de secretaris-generaal en het politbureau.⁵⁹ Het politbureau is verantwoordelijk voor het dagelijks bestuur en implementatie van de door het leiderschapscomité genomen besluiten en door hen aangenomen resoluties. De lokale afdelingen van de PUK heten 'malbands'. Iedere malband bestaat uit een algemeen comité en een uitvoerend comité. Jaarlijks vinden binnen de plaatselijke afdeling van de PUK verkiezingen plaats voor de vertegenwoordigers in de malband. Op plaatselijk niveau is de PUK als volgt georganiseerd: comité, pol, kart en cel.⁶⁰ Ook heeft de PUK afdelingen in het buitenland, onder meer in de VS en Europa.

Veiligheidsorganen

Er zijn in Noord-Irak verschillende organen die zich bezighouden met het waarborgen van de veiligheid. Hoewel er geen dienstplicht wordt opgelegd in Noord-Irak, hebben de partijen elk een militair apparaat. Beide militaire apparaten bestaan voor een belangrijk deel uit gewapende strijders, de zgn. 'peshmerga's'. Peshmerga's zijn ondergebracht onder de ministeries van Peshmerga-zaken van de Kurdistan Regional Governments (KRG's) in PUK- en KDP-gebied. Ook een aantal andere partijen dan de KDP en de PUK beschikt over dergelijke gewapende strijders. Daarnaast zijn in beide KRG's binnen het ministerie van Binnenlandse Zaken twee onderdelen die de verantwoordelijkheid dragen voor de ordehandhaving: het Directoraat Generaal van Politie en het Directoraat Generaal voor de Veiligheid. Laatstgenoemde staat bekend als de 'Asayish'. 'Gewone' strafrechtelijke misdrijven worden door de politie behandeld. De 'Asayish' is formeel bevoegd inzake politieke misdrijven (terrorisme, sabotage en spionage) en economische misdrijven, zoals smokkel en illegale prijsafspraken. De 'Asayish' zou ook betrokken zijn bij het verzamelen van inlichtingen over al dan niet politiek gemotiveerde moorden. Dergelijke informatie zou vervolgens worden doorgegeven aan de politie welke eerste verantwoordelijke is voor onderzoeken in moordzaken.⁶¹ Voorts speelt de 'Asayish' een rol bij de bewaking van detentiecentra, die naast de reguliere staatsgevangenen bestaan.

---

⁵⁸ Talabani werd op 30 januari 2001 herkozen. Kurdistan Nuwe, 31 januari 2001.

⁵⁹ De leden van het politbureau werden nieuw gekozen in februari 2001. Kurdistan Nuwe, 13 februari 2001.

⁶⁰ Evenals de malbands zijn dit over het algemeen geografische entiteiten.

⁶¹ Amnesty International, Iraq, Human rights abuses in Iraqi Kurdistan since 1991, 14 januari 1995.

De rechterlijke macht

In Noord-Irak is het Iraakse recht van toepassing. De PUK en de KDP hebben op basis van de Iraakse wetgeving ook eigen wetgeving opgesteld.⁶² Eigen wetgeving is er onder meer op het gebied van familierecht, strafrecht, recht op het gebied van pers en politieke vrijheden. Beide KRG's onderhouden een eigen gerechtelijk apparaat. Beide KRG's hebben een ministerie van Justitie.

Er kan recht worden gesproken op drie niveaus: eerste aanleg, hoger beroep en cassatie. De lagere rechtbanken kunnen worden onderscheiden in rechtbanken voor verschillende rechtsgebieden zoals strafrecht, civiel recht, jeugdrecht, familierecht en arbeidsrecht. Tegen een uitspraak in eerste aanleg kan beroep worden ingesteld bij één van de 'Courts of Appeal'. De hoogste rechter in KDP-gebied, het hooggerechtshof, is gevestigd in Erbil. Lange tijd fungeerde dit hof als hoogste rechter voor zaken uit heel Noord-Irak. Eind 1999 stelde de PUK in Sulaymaniyya echter een eigen 'Supreme Court' in.⁶³ De scheiding tussen de wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht is in Noord-Irak niet in alle gevallen duidelijk.⁶⁴

2.2 Politieke ontwikkelingen

In deze paragraaf wordt aandacht besteed aan de recente politieke ontwikkelingen in Noord-Irak.

Samenwerking KDP en PUK

Na een lange periode van stilstand werd in 2001 en in de eerste helft van 2002 vooruitgang geboekt ten aanzien van de afspraken over maatregelen ter bestendiging van de stabiliteit en samenwerking in Noord-Irak, zoals neergelegd in het Washington-akkoord.⁶⁵ In april 2001 sloten de KDP en de PUK een nieuwe uitvoeringsovereenkomst die de volgende onderwerpen behelsde:

i) terugtrekking van het resterende deel van de peshmerga's langs de scheidslijn tussen PUK- en KDP-gebied; ii) wederzijdse opening van partijkantoren in elkaars gebieden; iii) bijeenkomst van het gezamenlijk parlement van 1992 ter voorbereiding op nieuwe verkiezingen; iv) instelling van een gemeenschappelijk *Supreme Court*, onder verantwoordelijkheid van het parlement; v) betaling door de KDP aan de PUK van een maandelijkse bijdrage van ongeveer 13,5 miljoen dinar⁶⁶ (circa 675 duizend euro), alsmede

⁶² Zie ook sub-paragraaf 3.1.2.

⁶³ Zie paragraaf 2.2.

⁶⁴ Zo zijn er investigatory judges die tot de rechterlijke macht behoren, maar waarvan het werk overeenkomt met dat van de veiligheidsdiensten.

⁶⁵ Zie eerdere algemene ambtsberichten Noord-Irak.

⁶⁶ Hoewel de munteenheid in zowel Noord- als ook Centraal-Irak de dinar heet, wordt in Noord-Irak een andere wisselkoers gehanteerd dan in Centraal-Irak.

betaling door de KDP aan de PUK van een achterstallige schuld van 110 miljoen dinar (circa 5,5 miljoen euro)⁶⁷; vi) het voeren van gezamenlijk buitenlands beleid.⁶⁸

De KDP en de PUK hebben sinds april 2001 een deel van de gemaakte afspraken uitgevoerd. Hierover werd regelmatig en in verschillende overlegvormen⁶⁹ onderhandeld.

De KDP en PUK hebben hun militaire presentie aan de bestandslijn afgebouwd. Ook het aantal militaire controleposten op de belangrijkste doorgangswegen werd verminderd.⁷⁰ Voorts werd op 24 juni 2001 de eerste groep binnenlands ontheemden in staat gesteld terug te keren naar hun oorspronkelijke woonplaats.⁷¹ In april 2002 zouden meer dan duizend families zijn teruggekeerd. Deze mensen hadden eerder hun huizen moeten verlaten ten gevolge van de vijandelijkheden tussen KDP en PUK. Door de PUK en KDP werd financiële en materiële steun aan de families verstrekt. Daarnaast heeft de KDP een aantal PUK-sympathisanten vrijgelaten, die in 1998 en 1999 in hechtenis waren genomen.⁷² De uitwisseling van krijgsgevangenen zou vrijwel zijn voltooid. Ook werd de financiële herverdeling ter hand genomen. In oktober 2001 voldeed de KDP aan de betaling van een achterstallige schuld aan de PUK.⁷³ Tot slot vond er tussen de twee partijen coördinatie plaats op het gebied van het buitenlands beleid, met name sinds er sprake is van een mogelijk militair ingrijpen van de VS in Irak. Ten aanzien van terrorisme bestrijding kwamen de partijen tot een nauwere samenwerking.⁷⁴ De verbeterde verstandhouding kwam onder meer tot uiting in de ontmoeting van de PUK- en de KDP-leiders medio 2002 in Duitsland.⁷⁵

Over enkele onderwerpen, zoals de bijeenkomst van het parlement, voeren de twee Koerdische partijen nog onderhandelingen. Eind juli 2002 zouden de PUK en de KDP het eens geworden zijn over het bijeenkomen van het

⁶⁷ De betaling van de KDP aan de PUK is bedoeld om de 'inkomensongelijkheid' op te heffen.
⁶⁸ KurdSat, 1 april 2001; Kurdistan Satellite TV, 12 april 2001; Kurdistani Nuwe, 12 april 2001; Agence France Presse, 13 april 2001; The Kurdistan Observer, 14 april 2001; Kurdistan Nuwe, 15 april 2001.

⁶⁹ Onder andere eenmaal per twee maanden in het Higher Coordination Committee. Zie subparagraaf 2.1.2.

⁷⁰ KurdSat, 18 april 2001; The Kurdistan Observer, 5 juli 2001.

⁷¹ Kurdistan Newline, 24 juni 2001; Brayati, 26 juni 2001; The Kurdistan Observer, 26 juni 2001.

⁷² Al-Ittihad, 18 mei 2001.

⁷³ Aan de overeengekomen betaling van een maandelijkse bijdrage van de KDP aan de PUK, werd echter vanaf maart 2001 geen gevolg gegeven, daar de partijen het niet eens werden over de hoogte van het bedrag.

⁷⁴ Zie verderop in deze paragraaf.

⁷⁵ Na ondertekening van de Washington-overeenkomst, kwamen de PUK en KDP leiders in het kader van de voortgang van het vredesproces twee maal bijeen in Washington. De hiergenoemde bijeenkomst onder auspiciën van de VS, vond naar verluidt in Duitsland plaats. Brayati, 21 april 2002; Al-Sharq al-Awsat, 21 april 2002; Agence France Presse, 21 april 2002; Kurdistan Observer, 8 mei 2002.

gezamenlijke parlement, dat zou gaan functioneren op basis van een zetelverdeling van 51 voor de KDP en 49 voor de PUK, een roterend voorzitterschap en een roterende lokatie. Ook kwamen de partijen tot overeenstemming over het houden van verkiezingen en het openen van partijkantoren in elkaars' gebied. Ten behoeve van de uitwerking van nadere details over deze afspraken, vinden ontmoetingen tussen beide partijen plaats.⁷⁶ Begin september 2002 hebben de twee leiders van de PUK en de KDP, respectievelijk secretaris-generaal Talabani en voorzitter Barzani, elkaar in Noord-Irak ontmoet. Deze bijeenkomst vond plaats in het kader van voortdurende gesprekken die de twee partijen met elkaar voeren over de openstaande punten uit de Washington overeenkomst van 1998.⁷⁷ Na afloop van de bijeenkomst lichtten de beide leiders middels een gezamenlijke verklaring de inhoud van de besprekingen toe. Volgens deze gezamenlijke verklaring werd over de volgende onderwerpen overeenkomst bereikt: bijeenkomst van een gezamenlijk parlement, staatkundige vraagstukken, samenwerking op het gebied van binnenlandse veiligheid, gezamenlijk beleid ten aanzien van regionale en internationale vraagstukken.⁷⁸ Er zullen vier 'working committees' in het leven worden geroepen. Deze 'working committees' dienen de details uit te werken van de besproken principe overeenkomst. De beide leiders waren optimistisch gestemd over de uitkomst van deze recente bijeenkomst⁷⁹. De komende tijd zal blijken of concrete uitvoering van de besproken onderwerpen gestalte zal gaan krijgen. De toenadering zou kunnen worden geplaatst in de context van de toenemende internationale druk op het regime in Bagdad, waarbij een verenigde oppositie (o.m. PUK en KDP) als onontbeerlijk wordt gezien.

'Regeringsformaties' PUK en KDP

Ten aanzien van de regeringsformaties in de PUK- en KDP-gebieden afzonderlijk vonden geen grote ontwikkelingen plaats. In KDP-gebied won de KDP in mei 2001 de gemeentelijke verkiezingen, waarbij de KIU een tweede plaats innam met twintig procent van de stemmen.⁸⁰ Het Iraqui Turkoman Front (ITF) en de ADM⁸¹ hadden weinig vertrouwen in een

⁷⁶ Website Kurdistan Regional Government, stand 6 augustus 2002; KurdSat, 6 augustus 2002; Brayati, 7 augustus 2002; Hawlati, 29 juli 2002; Radio Free Europe/ Radio Liberty, 2 augustus 2002.

⁷⁷ Zie paragraaf 2.1.2.

⁷⁸ UNOHCI van 9 september 2002 gebaseerd op Brayati; UNOHCI van 8 september gebaseerd op Kurdistan Nwe; KRG web-site, stand 10 september 2002; PUK web-site, stand 10 september 2002; Reuters, 9 september 2002; Agence France Press, 9 september 2002.

⁷⁹ Barzani verklaarde na afloop onder meer: "today is an historic day and I am very pleased with the outcome of the meetings". Talabani verklaarde na afloop onder meer: "in these meetings, we have removed all obstacles in the peace process". Website Kurdistan Regional Government, stand 10 september 2002.

⁸⁰ De KIU zou niet tevreden zijn geweest over het verloop van de verkiezingen. De partij zou gehinderd zijn in haar campagnevoering. Khabat, 1 juni 2001.

⁸¹ In tegenstelling tot de ADM deed de Beet Nareen Democratic Party (BNDP) wel mee aan de gemeentelijke verkiezingen.

eerlijke organisatie van de verkiezingen en zagen op die grond af van deelname. De PKSK, een kleine partij die tot dan toe in de KDP-regering deelnam, werd eind december 2001 onder druk van de KDP tijdelijk op non-actief gesteld. Volgens de KDP was er sprake van samenwerking tussen de PKSK en de PKK (Arbeiderspartij van Koerdistan). De voorzitter van de partij behield wel zijn zetel in de KDP-regering.

In de in januari 2001 nieuw gevormde PUK-regering vonden in juni 2002 enkele wijzigingen in de regeringsposten plaats.

Hoewel het ITF niet in de PUK-regering vertegenwoordigd is, zijn de betrekkingen tussen de PUK en het ITF in de afgelopen maanden verbeterd. De betrekkingen werden bestendigd met de ondertekening van een protocol voor samenwerking, waarin de PUK het ITF als dé vertegenwoordiger van de Turkmenen erkent.⁸²

*Islamitische groeperingen*⁸³

De invloed van de islamitische groeperingen die eind 2001 en de eerste helft van 2002 leek te zijn toegenomen en tot uiting kwam in enkele confrontaties tussen de PUK en de militant-islamitische Jund al-Islam/ Ansar al-Islam⁸⁴ in de omgeving van Halabja, bleef beperkt tot een klein gebied in de grensstreek met Iran. De eensgezindheid van PUK en KDP in het optreden tegen organisaties als Jund al-Islam/ Ansar al-Islam⁸⁵ kan worden gezien als een uiting van een verbeterde verstandhouding tussen beide partijen. Over de in september 2001 gevormde extremistische splintergroepering Jund al-Islam (welke in december 2001 overging in Ansar al-Islam) is halverwege 2002 veelvuldig in de binnen- en buitenlandse media bericht. Met name de vermeende, niet bewezen, banden met de Al-Qai'da organisatie haalden menigmaal de pers.⁸⁶

Iraakse oppositie

Na september 2001 werd in de media veelvuldig bericht over bijeenkomsten, waarbij ook de PUK en KDP betrokken zijn, in het kader van een mogelijk militair ingrijpen van de VS in Irak en de mogelijke verandering die dat voor

⁸² Voorts is in het protocol dat op 5 januari 2002 getekend werd, opgenomen dat zowel PUK als ITF elkaar niet samen met een derde partij zullen tegenwerken. Ook geeft de overeenkomst de Turkmenen zendtijd op de PUK-televisie, faciliteiten voor Turkmeense IDP's, een kantoor in Sulaymaniyya en bepaalde onderwijsrechten.

⁸³ Zie voor een beschrijving van de ontwikkelingen ten aanzien van islamitische groeperingen sub-paragraaf 2.3.2.

⁸⁴ De militant islamitische groepering Jund al-Islam kwam in september 2001 voort uit twee extremistische splintergroeperingen. Vanaf december 2001 bestaat de groepering onder de naam Ansar al-Islam. In dit algemeen ambtsbericht is daar waar het gebeurtenissen in de periode tot december 2001 betreft de naam Jund al-Islam gebruikt. Daar waar het gebeurtenissen in de periode na december 2001 betreft wordt de naam Ansar al-Islam gebruikt. Indien het een beschrijving betreft van een periode waarin beide namen voorkwamen, wordt Jund al-Islam/ Ansar al-Islam gebruikt.

⁸⁵ Zie bijlage 1.

⁸⁶ New York Times, 11 juli 2002; Frankfurter Allgemeine, 26 juli 2002; Radio Free Europe/Radio Liberty, 23 augustus 2002; The Washington Post, 8 en 10 september 2002.

Irak met zich mee kan brengen. Contacten tussen de tegen de regering in Bagdad gekante oppositiepartijen uit zowel Noord- als Centraal-Irak zijn geïntensiveerd. Amerikaanse delegaties brachten in de afgelopen periode voor zover bekend twee maal een bezoek aan Noord-Irak.⁸⁷

2.3 Veiligheidssituatie

De algemene veiligheidssituatie in Noord-Irak bleef in de afgelopen periode in grote lijnen stabiel. KDP en PUK hebben elk het eigen gebied goeddeels onder controle. Ook de situatie in de steden kan als rustig worden gekwalificeerd. Het aantal peshmerga's op straat daalt, hoewel ze nog wel zichtbaar zijn.⁸⁸ Vrijwel alle belangrijke gebouwen en personen worden bewaakt. De VN-organisaties en NGO's zijn prominent aanwezig.

In 2001 en 2002 deden zich in Noord-Irak net als in de voorgaande periode enkele aanslagen en onregelmatigheden voor. Het incident dat in de media de meeste aandacht kreeg, was de mislukte aanslag op PUK-premier Saleh in april 2002.^{89,90} De daders van dergelijke aanslagen kunnen gezocht worden binnen een breed spectrum aan kandidaten, waaronder de (radicaal) islamitische groeperingen, de PKK, Iran en de Centraal-Iraakse veiligheidsdiensten. Niet alleen politieke motieven, ook persoonlijke of zakelijke geschillen en problemen met de lokale autoriteiten kunnen een rol spelen bij aanslagen en incidenten. Onafhankelijke en zeer goed ingevoerde lokale bronnen menen dat het aantal incidenten, zeker waar het gaat om incidenten met een politiek karakter, thans zeer beperkt is.

Tussen KDP en PUK deden zich geen recente vijandigheden voor. Het aantal checkpoints langs de scheidslijn tussen de gebiedsdelen van KDP en PUK is de afgelopen jaren aanmerkelijk afgebouwd. Na de mislukte aanslag op PUK-premier Barham Saleh hebben de PUK en de KDP afspraken gemaakt over maatregelen ten behoeve van de veiligheid in Noord-Irak. Hiertoe werd een gezamenlijke 'Operations room' opgezet.⁹¹

De machtspositie van met name de PUK is zwakker in enkele Noord-Iraakse gebieden waar de PKK verkeert, zoals de noordelijke bergstreek. Tot eind

⁸⁷ KDP Statement on the US State Department Delegation visit to Iraqi Kurdistan, 13 december 2001; Kurdistan Nuwe, 15 december 2001; Reuters, 4 april 2002; Kurdsat, 5 april 2002.

⁸⁸ Zie vorige algemene ambtsberichten Noord-Irak.

⁸⁹ Bij deze aanslag zouden twee daders gedood zijn en kwamen vijf bodyguards van de PUK-premier om het leven. Volgens de PUK ligt de directe verantwoordelijkheid voor de aanslag bij Ansar al-Islam. De politieke verantwoordelijkheid zoekt de PUK echter bij Bagdad of Iran. Kurdsat, 2 april 2002; Kurdishmedia.com, 2 april 2002; Reuters, 3 april 2002.

⁹⁰ Voorts verscheen in de pers een bericht over een aanslag op KDP-premier Nerchiwan Barzani. De KDP ontkende dit bericht echter. Hawlati, 25 maart 2002; Brayati, 28 maart 2002.

⁹¹ Brayati, 9 april 2002; Hawlati, 15 april 2002.

september 2001⁹² was de controle van de PUK ook zwakker in enkele delen van de regio Halabja, waar de fundamentalistisch-islamitische partijen dominant aanwezig waren. Echter na het gewapend treffen tussen de PUK en de radicaal islamitische groepering Jund al-Islam/ Ansar al-Islam eind 2001, heeft de PUK in 2002 haar machtspositie in Halabja en omgeving verstevigd. De verhoudingen tussen de PUK en de islamitische partijen zijn medio 2002 wel nog altijd gespannen. Incidenten blijven echter beperkt tot een klein gebied in de grensstreek met Iran.⁹³

Internationale en lokale NGO's en VN-instellingen kunnen het doelwit vormen van aanslagen.⁹⁴ In een aantal gevallen zijn VN-medewerkers belaagd. Daarnaast hebben volgens waarnemers de naar verhouding grote sommen VN-geld die zijn gemoeid met ontwikkelings- en hulpactiviteiten (uitbesteding van projectuitvoering e.d.), in het verleden soms geleid tot acties gericht tegen de VN. Mogelijkerwijs werden de incidenten door politieke motieven ingegeven. In april 2002 deden zich twee incidenten voor bij vestigingen van het International Committee of the Red Cross (ICRC). In november 2001 werd bij het Habitat-kantoor in Ain Kawa een bom onschadelijk gemaakt.⁹⁵ In juni 2002 vond een explosie plaats bij het Kurdistan Save the Children Fund in Halabja.⁹⁶

In de afgelopen maanden deden zich enkele incidenten voor, waarbij mijnen waren gelegd op populaire picknickplaatsen. Daarmee werden verschillende slachtoffers gemaakt, waarvan één dodelijk.⁹⁷ Voorts deden zich sinds oktober 2001 voor zover bekend drie incidenten voor waarbij een landmijn tot ontploffing kwam.⁹⁸

Hoewel niet elk incident kan worden voorkomen, moeten KDP en PUK in het algemeen in staat geacht worden de bevolking van hun gebied te beschermen tegen aanslagen van derden. Noch de KDP noch de PUK tolereren agressie van andere groeperingen in hun respectievelijke regio's.

In de navolgende paragrafen wordt de invloed van de traditionele samenleving, het moslim-fundamentalisme, de regering in Bagdad en de omliggende landen op de veiligheidssituatie in Noord-Irak beschreven.

⁹² Toen zich een gewapend treffen tussen de Jund al-Islam en de PUK voordeed in de omgeving van Halabja. Zie ook het algemeen ambtsbericht Noord-Irak van oktober 2001.

⁹³ Zie sub-paragraaf 2.3.2.

⁹⁴ Zie sub-paragraaf 3.4.3.

⁹⁵ Brayati, 26 november 2001.

⁹⁶ Hierbij vielen geen gewonden. Kurdistan Nuwe, 19 juni 2002.

⁹⁷ Brayati, 15 maart 2002; Arbil Regay, 10 juni 2002; Hawlati, 17 juni 2002; Brayati, 27 juni 2002.

⁹⁸ Een explosie begin juli 2002 vond plaats tijdens een ontmijningsoperatie. Zes personen raakten gewond. Brayati, 3 juli 2002; Regay, 7 februari 2002; Regay, 6 mei 2002.

2.3.1 Traditionele samenleving

In de overwegend traditioneel-tribale samenleving van Noord-Irak bestaat een sociale structuur waarin bloedwraak en praktijken van traditionele geschilbeslechting en eigenrichting niet onbekend zijn. Incidenten met een vooral persoonlijk, clangericht en commuun karakter vinden nog regelmatig plaats. De tradities van de Koerdische stammen maken dat vendetta's, waartegen de PUK en KDP niet altijd effectief bescherming kunnen bieden, zo nu en dan slachtoffers eisen. Moord, ontvoering, doodslag en ernstige verwonding komen voor.

Het wapenbezit⁹⁹ in Noord-Irak is algemeen, als gevolg waarvan geschillen niet zelden gewelddadig beslecht worden. Overspel kan in bepaalde gevallen de dood tot gevolg hebben. Van oudsher houden veel stamconflicten verband met conflicten over huwelijken, grondgebied en/of vee.

Zowel bloed- als eerwraak¹⁰⁰ komen in Noord-Irak voor. Het traditioneel tribale karakter van de samenleving komt vooral op het platteland tot uiting. Daar wordt dan ook vaker voor de traditionele oplossingen van familievetes gekozen. In Sulaymaniyya,¹⁰¹ Erbil en andere steden spelen de stamverbanden een minder prominente rol, zodat er meer ruimte is om van de gangbare Koerdische tradities af te wijken.

Over het algemeen zijn vrouwen het slachtoffer van eerwraak, wegens het schenden van de eer van familie en/of stam. Echter ook mannen kunnen het slachtoffer worden van eerwraak.¹⁰² Dat een man door zijn eigen familie wordt omgebracht in het kader van eerwraak is minder waarschijnlijk.

Bepaalde gedragingen worden in het algemeen eerder ongepast beschouwd voor een vrouw, en daarmee aanleiding voor eerwraak, dan voor een man.

Door de invloed van de traditionele samenleving in Noord-Irak is het in de praktijk moeilijk bloed- of eerwraak te voorkomen of ertegen op te treden.¹⁰³

In geval van bloedwraak en vergelijkbare inter-tribale problemen zullen bij het zoeken naar een oplossing in een naar verhouding groot aantal gevallen naast de rechterlijke macht ook de verschillende families en stammen zijn

⁹⁹ Om een mogelijke toename van het wapenbezit (voornamelijk in de steden) tegen te gaan heeft de KDP recentelijk een wet aangenomen die een vergunning voor wapenbezit verplicht stelt. KDP-leider Barzani stelde over deze toename dat de trend uitgeroeid moet worden. Govari Gulan, 9 mei 2002; Brayati, 22 mei 2002.

¹⁰⁰ Eerwraak is het doden om de bedoezelde eer te zuiveren. Eerwraak hoeft echter niet per definitie plaats te vinden wanneer men in een situatie van aantasting van de eer komt. Bloedwraak is het doden volgens het principe 'oog om oog', 'tand om tand'. Omdat een eigen bloedverwant wordt gedood, wordt een bloedverwant uit de familie van de dader om het leven gebracht. Bloedwraak is een moord die plaatsvindt als reactie op een eerdere moord (uit: Door bloed gezuiverd: eerwraak bij Turken in Nederland, Eck, C. van, p. 13-14, 23-24). In Sulaymaniyya met name zijn er families die niet (meer) tot een stam behoren.

¹⁰¹ In Sulaymaniyya met name zijn er families die niet (meer) tot een stam behoren.

¹⁰² Eerwraak uitgeoefend op een man kan bijvoorbeeld voorkomen wanneer een man een vrouw, en daarmee haar familie, belaagt.

¹⁰³ Zie voor een uitgebreide beschrijving van eerwraak sub-paragraaf 3.4.8.

betrokken. Ook de PUK- en KDP-overheden kunnen ingrijpen om oplossingen tussen de betrokken families, clans en stammen te bewerkstelligen. PUK en KDP zullen niet altijd optreden, ook niet indien het 'eremorden' betreft waarbij vrouwen en meisjes het slachtoffer zijn van wraakacties, omdat zij de eer van familie en/of stam zouden hebben geschonden.

2.3.2 Moslim-fundamentalisme¹⁰⁴

*Islamitische partijen en groeperingen*¹⁰⁵

De Noord-Iraakse islamitische bevolking is de laatste jaren een grotere belangstelling gaan tonen voor haar religie. Moskeebezoek en traditionele hoofdbedekking zijn populairder dan voorheen. Slechts in de regio's Halabja¹⁰⁶ en Hawraman¹⁰⁷ worden islamitische gedragsregels streng nageleefd. Vrouwen gaan er gekleed in een chador. In tegenstelling tot elders in Noord-Irak werden in Halabja alcohol en bijvoorbeeld schotelantennes en muziek ten strengste verboden door de islamitische groeperingen, die daar tot voor kort domineerden. De gedragsregels zijn minder streng sinds de PUK haar machtspositie in Halabja en omgeving heeft ingenomen na september 2001. In enkele delen waar de radicaal islamitische groeperingen opereren kunnen gedragsregels wel nog worden opgelegd en bestaat de kans op bestraffing indien deze regels niet worden nageleefd.

Islamitische partijen verheugen zich in een groeiende belangstelling. Sommige waarnemers zien dit vooral als een reactie op de tanende populariteit van de seculiere machthebbers, de KDP en PUK. Machtsmisbruik door de gevestigde partijen, het gebrek aan betere economische vooruitzichten, het conflict tussen de KDP en de PUK en de algemene onzekerheid spelen hierbij een rol. Voor een goed begrip van de mogelijke invloed van de bestaande islamitische partijen en groeperingen dienen zij onderscheiden te worden naar hun aard. Sommigen zijn puur politiek anderen zijn eerder militant. Zo kan de Kurdistan Islamic Union (KIU) omschreven worden als een vreedzame islamitische politieke partij. De KIU bedient zich niet van intimidatie en geweld om haar doelstellingen te verwezenlijken. Zij verwierf aanzienlijke populariteit door de KDP en de PUK op te roepen de onderlinge strijd te staken en via haar talrijke maatschappelijke projecten. De partij geniet thans wijdverbreide steun onder de bevolking in geheel Noord-Irak. Sommige waarnemers menen dat er niet

¹⁰⁴ Zie ook sub-paragraaf 3.3.3.

¹⁰⁵ Het ontstaan en het verdwijnen van de islamitische groeperingen is een voortdurend proces en is daarom voor buitenstaanders vaak moeilijk precies te volgen. Voor een overzicht van de islamitische partijen en groeperingen, zie bijlage 1.

¹⁰⁶ Halabja is gelegen zuidoostelijk van Sulaymaniyya in de nabijheid van de Iraanse grens.

¹⁰⁷ Hawraman is een bergachtig gebied ten oosten en ten zuidoosten van de stad Sulaymaniyya. Het grootste deel van de Hawraman-regio is gelegen in Iran.

zozeer sprake is van toenemende steun aan 'islamitische partijen' in het algemeen, maar wel een groeiende populariteit van de KIU. De KIU zou gesteund worden vanuit Saudi-Arabië, Emiraten en Qatar.

De radicale islamitische partijen/ bewegingen bevinden zich voornamelijk in Halabja en omgeving. Voorheen waren deze partijen verenigd in de Islamic Unity Movement of Kurdistan (IUMK), die bestond uit de Islamic Movement of Iraqi Kurdistan (IMIK)¹⁰⁸ en een aantal kleinere militante facties. De IMIK, een politieke partij die zitting heeft in de PUK-regering, voerde tot vorig jaar het de facto bewind over Halabja en omgeving. Vorig jaar viel de IUMK uit elkaar en hergroepeerde verschillende facties zich. Naast de IMIK opereren thans de recent gevormde Islamic Group of Kurdistan in Iraq (IGKI) en de Ansar al-Islam (bestaande uit verschillende militante facties) in het gebied. De Ansar al-Islam is met name gegroepeerd in de Hawraman regio, in de plaatsen Tawella en Biyara, een klein gebied tegen de Iraanse grens. De IGKI houdt zich vooral op in de plaatsen Ahmadawa en Khormal. De PUK nam eind 2001 de controle over de stad Halabja over van de IMIK. Niettemin geniet deze partij daar nog altijd steun onder de bevolking. Er zijn geen aanwijzingen dat de steun aan de IMIK is toegenomen buiten het gebied rond Halabja.

Zowel de IMIK als de IGKI en de Ansar al-Islam beschikken over gewapende strijders. Echter het streven van de IMIK voor een islamitisch Noord-Irak dient onderscheiden te worden van het gewelddadig opleggen van de islam door de radicale groeperingen Ansar al-Islam en de IGKI, die de jihad uitriepen.¹⁰⁹ De militaire macht van de IMIK kan vooral gezien worden als veiligheidsgarantie om haar politieke doelstellingen zeker te stellen. De radicaal islamitische groeperingen worden naar verluidt gesteund door Iran.

Incidenten

Er doen zich in Noord-Irak soms gewelddadigheden voor die verband lijken te houden met streng islamitische opvattingen van de daders. Wanneer zich in Noord-Irak een aanslag voordoet, op bijvoorbeeld een alcoholwinkel of een kapsalon, worden in veel gevallen de radicaal-islamitische partijen in Noord-Irak verdacht (IMIK en aanverwante facties). De feitelijke daders van dergelijke geweldplegingen kunnen waarschijnlijk worden gezocht in één van de kleine onafhankelijk opererende militant islamitische facties. Het kan ook individuele acties betreffen. Mogelijk zijn deze individuen of groeperingen

¹⁰⁸ Zie bijlage 1 voor een overzicht van het proces van samengaan (tot IUMK) en uiteenvallen van de IM(I)K. Voor de eenduidigheid is in dit ambtsbericht gekozen om de naam IMIK aan te houden. De IMIK is een samenvoeging van de IMK en de Islamic Awakening Movement (IAM) en funtionneert nog steeds als zodanig.

¹⁰⁹ In tegenstelling tot de relatie tussen de PUK en Ansar al-Islam onderhoudt de PUK betrekkingen met de IGKI. Onder toezicht van Iran ontmoetten de PUK, IMIK en de IGKI elkaar medio augustus 2002. Kurdistani Nuwe, 18 augustus 2002.

een instrument van landen in de regio of de Centraal-Iraakse regering met het doel Noord-Irak te destabiliseren. Ten aanzien van deze gewelddaden gaan ook de religieuze leiders, ondanks hun afkeuring van geweld, niet geheel vrijuit, aangezien zij in het verleden fatwa's hebben uitgesproken over personen en daarmee anderen aanspoorden tot geweld.

De incidenten die in het verleden plaatsvonden, waren meestal aanslagen op locaties en slechts een enkele maal acties rechtstreeks gericht tegen personen. Van nagenoeg alle incidenten wordt verslag gedaan in de lokale pers, in de meeste gevallen eveneens in de nieuwsuitzendingen op televisie. Dat het aantal gewelddaden met dodelijke afloop gericht tegen personen die zich on-islamitisch opstellen, in Noord-Irak zeer talrijk is zoals soms wordt beweerd, valt niet af te leiden uit berichtgeving in de media. In de afgelopen periode werd slechts enkele malen in de media bericht over dergelijke incidenten waarbij gewonden vielen of schade werd veroorzaakt.¹¹⁰ In de grote steden komt intimidatie door islamitische groeperingen zelden voor. Hoewel bepaalde individuen, zoals intellectuelen, kunstenaars en journalisten wegens hun denkbeelden zouden kunnen worden lastiggevallen door islamitische extremisten, liep dit voor zover bekend slechts een enkele maal uit op geweld. Goed ingevoerde bronnen stellen dat er geen angst onder de bevolking is voor de islamitische partijen.

Ingrijpen PUK en KDP

Wanneer sprake lijkt te zijn van een incident waarbij betrokkenheid van moslim-extremisten kan worden verondersteld, wordt door de Noord-Iraakse autoriteiten een uitdrukkelijk beroep gedaan op de islamitische partijen om de daders niet in bescherming te nemen. Verondersteld wordt dat de radicale islamitische groeperingen onvoldoende invloed hebben om tot vervolging van personen die zich buiten hun gebied bevinden te kunnen overgaan. In het verleden heeft dit ertoe geleid dat verdachten van een aanslag door de islamitische partijen aan de Noord-Iraakse autoriteiten werden overgedragen. Ook zijn de Noord-Iraakse autoriteiten in het verleden zelf in staat geweest verdachten van aanslagen op te sporen en aan te houden. Opgepakte daders kunnen op bestraffing rekenen.

Regelmatig geven de autoriteiten van de KDP en de PUK de leiders van de islamitische partijen in Noord-Irak te verstaan dat zij het uiterste moeten doen om hun achterban onder controle te houden. De islamitische partijen lijken in het algemeen deze instructie op te volgen. Waarnemers stellen dat de islamitische partijen ook geen andere keus hebben, omdat zij, gelet op de stevige machtspositie van de KDP en de PUK, niet in de positie zijn om hun relatie met de de facto machthebbers in Noord-Irak op het spel te zetten.

---

¹¹⁰

Al-Sulaymaniya Komal, 10 januari 2002; Hawlati, 15 april 2002.

Recente ontwikkelingen rond Jund al-Islam en Ansar al-Islam

In september 2001, nadat de Jund al-Islam (de voorloper van de Ansar al-Islam) had opgeroepen tot een jihad tegen de seculiere leiders in Noord-Irak, kwam het tot een aantal gewelddadige incidenten.¹¹¹ Op 23 september 2001 leidde dit tot een geweldsuitbarsting in de omgeving van Halabja. Hierbij werden in de plaats Kheli Hama naar schatting veertig peshmerga's van de PUK, soms op gruwelijke wijze, door militante islamieten van de Jund al-Islam omgebracht.¹¹² De PUK reageerde hierop met een inval in het gebied, waarbij de IMIK die tot die tijd het gebied min of meer beheerste, haar positie daar grotendeels moest opgeven. De PUK arresteerde ook verschillende mensen die ervan verdacht werden samen te werken met de Jund al-Islam.¹¹³ In september 2001 vonden ook drie ontvoeringen plaats, naar verluidt door de Jund al-Islam.¹¹⁴

Op 24 oktober 2001 kondigde de PUK echter amnestie af voor leden van de Jund al-Islam. De amnestieregeling zou ook van toepassing zijn op de leiders van de Jund al-Islam op voorwaarde dat zij zich aansluiten bij de IGK of bij de KIU, maar niet op leden die betrokken waren bij de moord op Franso Hariri¹¹⁵ en/ of bij het militaire treffen met de PUK in september 2001. Op 3 en 4 november 2001 heeft de PUK nogmaals ingegrepen tegen de Jund al-Islam, toen de islamitische groepering de plaats Khormal wilde innemen.¹¹⁶ Hierbij zouden ongeveer 25 PUK-strijders om het leven gekomen zijn.¹¹⁷ Confrontaties tussen de PUK en de Jund al-Islam/ Ansar al-Islam duurden tot in december 2001 voort.¹¹⁸ Eind 2001 leek de PUK het gebied in en rondom Halabja vrijwel geheel onder controle te hebben, met uitzondering van enkele dorpen in het grensgebied met Iran.¹¹⁹

De PUK voerde vervolgens intensieve onderhandelingen met de Jund al-Islam, als mede met de Islamic Movement of Iraqi Kurdistan (IMK) en de IGK. Bij deze onderhandelingen zou ook Iran betrokken zijn geweest. De Iraanse autoriteiten en de PUK zouden daarbij overeengekomen zijn geen destabiliserende activiteiten in elkaars' gebied te ondersteunen. De verhoudingen tussen de PUK enerzijds en de IMIK anderzijds lijken zich genormaliseerd te hebben. De IGK en de PUK kwamen in februari 2002 tot

¹¹¹ Al eerder was er sprake van spanning tussen PUK en Jund al-Islam, nadat de PUK een aantal aanhangers van deze organisatie had gearresteerd na ontvoering van een zanger. Hawlati, 16 september 2001.

¹¹² Reuters, 25 september 2001.

¹¹³ Iraq and Iraqi Kurdistan, World Report 2002. Human Rights Watch (New York, 2001)

¹¹⁴ Onder meer ontvoering van een zanger en van een ziekenhuisdirecteur. Hawlati, 16 september 2001. Amnesty International, report 2002 (Londen 2002).

¹¹⁵ Deze ex-gouverneur van Erbil en KDP-kopstuk werd op 18 februari 2001 vermoord. Zie ook vorige algemene ambtsberichten Noord-Irak.

¹¹⁶ Hawlati, 12 november 2001.

¹¹⁷ Radio Free Europe/ Radio Liberty, 9 november 2001.

¹¹⁸ Hawlati, 3 december 2001.

¹¹⁹ Zie bijlage 1.

een overeenkomst.¹²⁰ De IGK zou de controle in de gebieden Sharazur en Hawraman aan de PUK moeten overdragen en zou in ruil twee ministersposten in de PUK-regering mogen gaan bekleden en financiële steun van de PUK ontvangen.

Ondanks de onderhandelingen bleef de situatie in het gebied gespannen. Medio april 2002 werd het bestand tussen de PUK en Ansar al-Islam eenzijdig opgezegd door de islamitische groepering.¹²¹ Ansar al-Islam dreigde in mei 2002 met nieuwe aanslagen, indien de PUK niet voldeed aan de eisen van de islamitische groepering. Deze bestonden onder meer uit de terugtrekking van de PUK uit het gebied, vrijlating van gevangenen van de islamitische groepering¹²² en betaling van een som geld.¹²³ Die dreiging leidde begin juli 2002 tot een militair treffen tussen de Ansar al-Islam en de PUK onder andere in de plaatsen Sirwan, Halabja en Tapi Safa. Naar schatting kwamen bij dit treffen negen PUK-strijders om het leven en twaalf strijders van de Ansar al-Islam. Ook vielen enkele tientallen gewonden, waaronder burgers.¹²⁴ Op 11 juli 2002 zou voorts nabij Khormal een aanslag hebben plaatsgevonden op strijders van de Kurdistan Democratic Socialist Party, waarbij één gewonde viel. De Ansar al-Islam ontkende betrokkenheid bij deze aanslag.¹²⁵

Eind juli vonden schermutselingen plaats tussen de PUK en de Ansar-al-Islam nadat deze laatste in Hawraman de graven van de invloedrijke Naqhsbandi¹²⁶ sekte had geschonden.¹²⁷ De grafschendingen veroorzaakten beroering onder de Noord-Iraakse bevolking en leidden tot een grote demonstratie in Erbil.¹²⁸

Inmiddels konden de meeste uit hun woonplaatsen verdreven families weer terugkeren naar hun woonplaatsen. Het is niet duidelijk of er bij het meeste recente incident in juli 2002 mensen uit hun woonplaatsen werden verdreven. In de eerste maanden van 2002 vonden er meerdere aan de islamitische groeperingen toegeschreven incidenten plaats. Vermeld zij dat de gebeurtenissen van september en november 2001 en van juli 2002 qua omvang en aantal dodelijke slachtoffers sterk afsteekt bij andere incidenten. Incidenten, zoals de aanslag op PUK-premier Saleh, zouden ook een

---

¹²⁰ Hawlati, 4 maart 2002.
¹²¹ Hawlati, 15 april 2002.
¹²² In de afgelopen maanden zou Ansar al-Islam PUK-gevangenen hebben vrijgelaten. Kurdistan Nuwe, 8 juli 2002.
¹²³ Hawlati, 6 mei 2002; Kurdistan Newline, 18 mei 2002; Hawlati, 20 mei 2002.
¹²⁴ Ook een hoger aantal slachtoffers werd in de pers genoemd. Reuters, 8 juli 2002; Hawlati, 8 juli 2002; Hawlati, 15 juli 2002.
¹²⁵ Kurdistan Nuwe, 13 juli 2002; Komal, 13 juli 2002; Hawlati, 15 juli 2002.
¹²⁶ Een religieuze stroming binnen de Soefi beweging van de islam. Radio Free Europe/ Radio Liberty, 2 augustus 2002.
¹²⁷ Kurdsat, 18 juli 2002; Khabat, 19 juli 2002, Kurdistan Nuwe, 23 juli 2002.
¹²⁸ Website Kurdistan regional Governement, stand 28 juli 2002

aanwijzing kunnen zijn dat de radicaal islamitische bewegingen een instrument zijn (er wordt wel gesteld van Bagdad en/ of Iran) om een destabiliserende invloed uit te oefenen in Noord-Irak. Echter, het destabiliserende effect van de islamitische groeperingen zou volgens goed ingevoerde bronnen niet overdreven dienen te worden.

De incidenten vormden één van de redenen waarom de PUK en KDP hun samenwerking op het gebied van veiligheid sinds april 2002 hebben geïntensiveerd. De houding van de KDP ten opzichte van de PUK ten aanzien van de problemen met de Ansar al-Islam laat zich als solidair omschrijven. De KDP veroordeelde de gewelddadigheden van de Ansar al-Islam sterk en toonde zich bereid met de PUK samen te werken op het gebied van veiligheid. Ook maakte de KDP, evenals de PUK, haar afkeuring duidelijk kenbaar ten aanzien van de recentelijke grafschendingen in Hawraman door de Ansar al-Islam. Daarnaast maakte de KDP haar positie inzake de islamitische partijen onder meer duidelijk door de financieringsbronnen van de islamitische bewegingen aan te pakken. Ook staat de KDP registratie van de Ansar al-Islam als partij in KDP-gebied niet toe.

2.3.3 Bagdad

Tussen Bagdad en de lokale Noord-Iraakse autoriteiten wordt op verschillende terreinen samengewerkt voor zover dit de betrokken partijen uitkomt.¹²⁹ De contacten tussen Bagdad en de KDP lijken intensiever te zijn dan die tussen Bagdad en de PUK. De betrekkingen tussen Bagdad en de PUK zouden zich evenwel ook verder hebben ontwikkeld. Er vinden regelmatig bezoeken plaats van Centraal-Iraakse overheidsfunctionarissen aan de Koerdische enclave en bezoeken van KDP- en PUK-functionarissen aan Bagdad. Ook is er regulier personenverkeer tussen Centraal- en Noord-Irak.¹³⁰ Uit de deels genormaliseerde betrekkingen tussen de Noord-Iraakse partijen en de centrale regering kan echter niet automatisch de conclusie worden getrokken dat sprake is van een bondgenootschap. Veleer spreekt hier een pragmatische benadering uit. Men lijkt weinig vertrouwen te hebben in Saddam Hoessein. In november 2001 nodigde Saddam Hoessein de partijen in Noord-Irak uit voor dialoog en discussie.¹³¹ De PUK wees deze uitnodiging openlijk af, waarop Hoessein dreigde met het gebruik van geweld.¹³²

---

¹²⁹ Zie ook sub-paragraaf 3.3.4.

¹³⁰ Noord-Iraakse voetbalteams spelen tegen Centraal-Iraakse teams in de voetbalcompetitie. Supporters van de Noord-Iraakse clubs kunnen naar Bagdad of elders in regeringsgebied reizen om hun club bij een uitwedstrijd aan te moedigen. Al-Sharq al-Awsat, 9 mei 2001.

¹³¹ Een soortgelijke oproep deed Hoessein in juli 2001, waarbij hij de voorwaarde stelde dat alle buitenlanders Noord-Irak dienden te verlaten, omdat zij spionnen zouden zijn. Republic of Iraq Television, 15 juli 2001.

¹³² Reuters, 12 november 2001.

Van een acute militaire dreiging vanuit Centraal-Irak lijkt momenteel geen sprake te zijn. Wel trekken met enige regelmaat Centraal-Iraakse legertroepen zich samen langs de grens met Noord-Irak.¹³³ Dit was ook in de tweede helft van 2001 en de eerste maanden van 2002 het geval.¹³⁴ Het zou hier reguliere Centraal-Iraakse troepen betreffen die roteren op gezette tijden. Er werd begin en halverwege 2002, net als in juni 2001, melding gemaakt van stationering van soldaten van de Republikeinse Garde in de nabijheid van de scheidslijn met Noord-Irak.¹³⁵ Ook zouden meer luchtdoelraketten aan de scheidslijn gestationeerd zijn.¹³⁶ In mei 2002 was sprake van een grote samentrekking van een Centraal-Iraakse troepenmacht aan de scheidslijn.¹³⁷ Hoewel er geen grootscheepse militaire inval plaatsvond, leidde de onmiddellijke nabijheid van Centraal-Iraakse soldaten in 2001 en 2002 incidenteel wel tot schermutselingen aan de grens met Noord-Irak. Ook is er zo nu en dan sprake van overschrijding van de scheidslijn door Centraal-Iraakse troepen, onder andere medio oktober 2001 en april 2002.¹³⁸ Net als eerdere troepenbewegingen resulteerde de samentrekking van het Centraal-Iraakse leger tot nu toe niet in een daadwerkelijke inval in Noord-Irak. De herhaaldelijke acties van het Centraal-Iraakse leger lijken vooral een poging tot psychologische oorlogsvoering.

De Amerikaanse regering heeft de Iraakse regering sinds september 2001 herhaaldelijk gewaarschuwd geen actie te ondernemen tegen "... domestic opponents during the U.S.-led counterterrorism campaign."¹³⁹ Ook bevestigden de VS aan de PUK en KDP-leiders in 2001 de wil om Noord-Irak tegen agressie vanuit Centraal-Irak te beschermen.¹⁴⁰ Acties van de regering in Bagdad gericht tegen Noord-Irak zullen dan ook met argusogen door de VS gevolgd worden. De VS beschuldigen Irak van het produceren van massa-vernietigingswapens en hebben sinds 1998 veelvuldig aangedrongen op de toelating van wapeninspecties tot Irak.¹⁴¹ In de afgelopen

¹³³ De KDP bevestigde in november 2001 de aanwezigheid van Centraal-Iraakse troepen aan de scheidslijn met Noord-Irak, maar zou daar geen reële bedreiging in zien. Al-Sharq al-Awsat, 14 november 2001.

¹³⁴ Het Centraal-Iraakse leger trekt zich samen aan de grens met Noord-Irak. Hawlati, 12 november 2001; Al-Sharq al-Awsat, 14 november 2001; BBC, 20 november 2001; Radio Free Europe/ Radio Liberty, 8 februari 2002.

¹³⁵ Hawlati, 19 november 2001; Hawlati, 2 september 2002.

¹³⁶ Reuters, 22 april 2002; Agence France Presse, 23 april 2002.

¹³⁷ Al-Sharq al-Awsat, 2 mei 2002; Hawlati, 13 mei 2002.

¹³⁸ Kurdistan Observer, 15 oktober 2001; Iraq Press, 10 april 2002.

¹³⁹ Washington Post, 9 oktober 2001; zie ook Reuters, 10 oktober 2001, en New York Times, 9 oktober 2001.

¹⁴⁰ 'The US government will respond strongly to any aggression against Kurdistan'. Al-Sharq al-Awsat, 21 augustus 2001; The Kurdistan Observer, 21 augustus 2001.

¹⁴¹ Een woordvoerder zette in juni 2002 het Irak-beleid van de VS uiteen en stelde daarbij: '... we are committed to bringing Iraq into compliance with its UN Security Council obligations.' www.usinfo.state.gov, 17 juni 2002.

maanden verklaarden de VS ook bereid te zijn om 'alle middelen', inclusief militaire middelen, te gebruiken om Irak daartoe te dwingen.¹⁴²

Algemeen wordt aangenomen dat de Centraal-Iraakse geheime diensten wel nog steeds actief zijn in Noord-Irak.¹⁴³ De aanwezigheid van Centraal-Iraakse agenten en informanten wordt gedoogd zolang zij zich beperken tot het vergaren van informatie. Economische en financiële aspecten spelen in toenemende mate een rol bij die infiltratie van de Centraal-Iraakse geheime diensten. De geheime diensten van de Centraal-Iraakse regering zijn betrokken bij de smokkel tussen Centraal-Irak en Turkije via KDP-gebied. Deze betrokkenheid heeft ertoe geleid dat er in KDP-gebied mogelijk een grotere aanwezigheid van Centraal-Iraakse agenten is dan in PUK-gebied. De afgelopen jaren zou steeds meer vooruitgang geboekt zijn in het voorkomen van activiteiten en aanslagen van de Centraal-Iraakse geheime diensten. Van officiële contacten tussen deze veiligheidsdiensten en de KDP-veiligheidsdiensten zou geen sprake zijn.

In het verleden zouden personen in Noord-Irak door Centraal-Iraakse geheime diensten benaderd zijn om informatie te verstrekken (bijvoorbeeld over vertrouwelijke technische details van stuwdammen en irrigatieprojecten).

Behalve voor informatievoorziening worden soms ook personen geronseld om aanslagen in Noord-Irak te plegen. Sinds oktober 2001 vond een aantal bomexplosies plaats,¹⁴⁴ onder meer in Erbil, Kalar, Sulaymaniyya en Qushtapa, die wellicht door handlangers van Bagdad veroorzaakt zijn. Ook vonden er in mei en juni 2002 naar verluidt beschietingen door het Centraal-Iraakse leger plaats van Chamchamal.¹⁴⁵

Indien deze aanslagen daadwerkelijk door Bagdad zijn uitgevoerd, lijken zij vooral bedoeld om de stabiliteit in Noord-Irak te ondermijnen. De explosies vonden in de meeste gevallen plaats op ogenschijnlijk willekeurige locaties waarbij voornamelijk (toevallig aanwezige of passerende) burgers het slachtoffer werden. De aanslagen lijken over het algemeen niet gericht te zijn tegen specifieke personen. Voor zover bekend zijn er in 2002 geen leden en aanhangers van partijen in Noord-Irak het slachtoffer geworden van specifiek op hen gerichte aanslagen waarachter aantoonbaar de hand van de Centraal-Iraakse geheime diensten zat. Irakezen uit Centraal-Irak die naar Noord-Irak zijn uitgeweken en in sommige gevallen daar reeds lange tijd verblijven, ondervonden de laatste tijd evenmin problemen van de zijde van Bagdad.

¹⁴² 'It's a stated policy of this government to have regime change. And we'll use all tools at our disposal to do so': aldus president Bush. Reuters 8 juli 2002.

¹⁴³ The Kurdistan Observer, 12 juni 2001. Ook zijn er na het uitbreken van de intifada en het ontstaan van de facto zelfbestuur in Noord-Irak aanhangers van het Baath-regime in Noord-Irak blijven wonen.

¹⁴⁴ Hawlati, 28 oktober 2001; Kurdsat, 12 november 2001.

¹⁴⁵ Kurdsat, 6 mei 2002; Hawlati, 17 juni 2002.

Berichten over grote aantallen door Bagdad geïnitieerde aanslagen op en bedreigingen van peshmerga's worden door onafhankelijke en zeer goed ingevoerde lokale bronnen tegengesproken.

Hoewel in het verleden Centraal-Iraakse vliegbewegingen boven het PUK-gebied beneden de 36ste graad (dus ten zuiden van de 'no fly'-zone) zijn waargenomen, was er daarbij geen sprake van een reële militaire dreiging. De regelmatige patrouilles van Amerikaanse en Britse vliegtuigen vanaf hun basis in Turkije hebben in het algemeen geen implicaties voor Noord-Irak, zij het dat er af en toe delen van Centraal-Iraakse luchtafweerraketten in PUK- of KDP-gebied neerkomen. Wel verklaarde de Centraal-Iraakse regering in april 2002 dat de patrouillerende vliegtuigen burgerdoelen geraakt zouden hebben in Noord-Irak. Dit bericht werd echter tegengesproken door de VS en het Verenigd Koninkrijk (VK).¹⁴⁶ Eind juni 2002 werd het mandaat voor Northern Watch verlengd met zes maanden.^{147,148} Hiermee werd de handhaving van de 'no fly'-zone en het uitvoeren van patrouilles bevestigd.¹⁴⁹

2.3.4 PKK/KADEK¹⁵⁰

Het aantal PKK/KADEK¹⁵¹-strijders in Noord-Irak is in 2001 en 2002 sterk afgenomen in vergelijking met het aantal in 2000. Kleine groepen van twintig à dertig PKK/KADEK-strijders bezetten nog posities in de ontoegankelijke berggebieden van Noord-Irak. Volgens de KDP is het aantal PKK/KADEK-strijders in Noord-Irak in de eerste maanden van 2001 van duizendtallen tot honderdtallen verminderd.¹⁵² Er zou geen enkel PKK/KADEK-kamp meer zijn in KDP-gebied.

Volgens de PUK bevinden zich momenteel nog twee- tot drieduizend PKK/KADEK-strijders in het grensgebied met Iran. In de bergen in het noorden

¹⁴⁶ Agence Press, 19 april 2002; Reuters, 19 april 2002.

¹⁴⁷ The operatie Northern Watch is een gecombineerde taskforce, die toeziet op naleving door Irak van de no-fly zone (ingesteld ten noorden van de 36e breedtegraad in Irak). Ook ziet de taskforce toe op naleving door Irak van de VN Veiligheidsraad resoluties 678, 687 en 688.

¹⁴⁸ Het Turkse parlement stemt iedere zes maanden over verlening van het Northern Watch mandaat. Ankara Anatolia, 18 juni 2002.

¹⁴⁹ Irak reageerde afkeurend op het besluit van het Turkse parlement. Baghdad Iraqi Satellite tv, 27 juni 2002.

¹⁵⁰ De PKK (Arbeiderspartij van Koerdistan) strijdt sinds de jaren tachtig voor een onafhankelijk Koerdistan in het zuidoosten van Turkije. Nadat PKK-leider Öcalan in februari 1999 door de Turkse autoriteiten gevangen werd genomen, trokken de meeste PKK-strijders zich uit Turkije terug, onder meer naar Noord-Irak. Zie algemeen ambtsbericht Turkije van januari 2002.

¹⁵¹ In dit algemeen ambtsbericht wordt daar waar het gebeurtenissen in de periode tot 16 april 2002 betreft de naam PKK gebruikt. Daar waar het gebeurtenissen in de periode na 16 april 2002 betreft wordt de naam PKK/KADEK gebruikt.

¹⁵² '(...) now the number of PKK members has decreased to 600-700 from 4000 in northern Iraq and now they are locked in the Behdinan area (...) no single PKK camp has remained in their area.' Aldus de KDP-vertegenwoordiger in Ankara op 25 april 2001 tegenover de Turkish Daily News. Turkish Daily News, 26 april 2001.

van het PUK-gebied hadden PKK-milities in 2001 nog de controle over meerdere dorpen.^{153,154}

Eind oktober 2001 zocht de PKK toenadering tot de KDP en PUK door aan te geven bereid te zijn om met de beide partijen besprekingen te voeren.¹⁵⁵ De KDP en PUK blijven zich echter verzetten tegen de aanwezigheid van PKK/KADEK-strijders in Noord-Irak.¹⁵⁶

In april 2002 kondigde de PKK aan dat de partij haar doelen alleen nog met politieke middelen wil bereiken. Deze wijziging in de strategie werd gelijktijdig met de aankondiging dat de PKK als partij werd opgeheven op 16 april 2002 officieel bekendgemaakt. Op hetzelfde moment werd het Koerdistan Congres voor Vrijheid en Democratie (KADEK), aangekondigd als opvolger van de PKK. De KADEK maakte ook bekend dat de gewapende eenheden van de PKK ook onder de KADEK behouden zullen blijven. Deze wijziging werd door Turkije gezien als een poging van de partij om zich van haar gewelddadige verleden te distantiëren en zo onder meer plaatsing op de EU-lijst ten behoeve van bevrozing van financiële tegoeden van terroristische personen en organisaties¹⁵⁷ te voorkomen.¹⁵⁸ De Turkse minister van Buitenlandse Zaken stelde daarbij dat Turkije niet gelooft dat door de aangekondigde wijzigingen de aard van de activiteiten van de partij zal veranderen.¹⁵⁹ In april 2002 werd in Noord-Irak door de PKK een nieuwe politieke partij opgericht; de '(Southern) Kurdistan Democratic Solution Party, die een vrij en democratisch Irak nastreeft.¹⁶⁰ Tussen de PUK en de (Southern) Kurdistan Democratic Solution Party vonden eind juli 2002 in Noord-Irak schermutselingen plaats. Zowel de PUK als de KDP beschouwen de partij als onderdeel van de KADEK en erkennen de partij niet in Noord-Irak.¹⁶¹

Het Turkse leger was in 2001 en de eerste maanden van 2002, net als in voorgaande jaren, actief in Noord-Irak bij de bestrijding van de PKK/KADEK.¹⁶² Over het algemeen is thans slechts sprake van incidentele schermutselingen tussen het Turkse leger en de PKK/KADEK in Noord-Irak. Voor zover bekend kwam het

¹⁵³ Reuters, 19 juli 2001.

¹⁵⁴ Recentelijk werd in de media bericht dat PKK-strijders waren teruggekeerd naar gebieden waar ze zich twee jaar geleden hadden teruggetrokken. Hawlati, 8 juli 2002.

¹⁵⁵ Iraq Press, 8 november 2001.

¹⁵⁶ Reuters, 8 mei 2001; Agence France Presse, 8 mei 2001.

¹⁵⁷ Op 1 mei 2002 gingen vijftien EU-landen accoord met de plaatsing van de PKK op deze EU-lijst. De VS plaatste de PKK in een eerder stadium op haar lijst van verboden terroristische organisaties. www.KurdishMedia.com, 1 mei 2002; BBC News, 2 mei 2002; NRC, 2 mei 2002.

¹⁵⁸ BBC News, 16 april 2002; Turkish Daily News, 17 april 2002; Agence Press, 16 april 2002.

¹⁵⁹ Deutsche Presse-Agentur, 16 april 2002.

¹⁶⁰ Cumhuriyet, 4 april 2002; Brayati, 9 april 2002.

¹⁶¹ Reuters, 28 juli 2002; KurdSat, 29 juli 2002; Hawlati 29 juli 2002.

¹⁶² Afgezien van bestrijding door militair ingrijpen, zou Turkije in november 2001 bij PKK-leden hebben aangedrongen de partij te verlaten middels het verspreiden van folders. Anatolia, 21 november 2001.

alleen in augustus 2001 en mei 2002 tot een daadwerkelijke confrontatie.^{163,164} In december 2001 zouden 800 Turkse soldaten Noord-Irak zijn binnengekomen om in PUK-gebied de PKK te bestrijden.¹⁶⁵ Met hetzelfde doel trok het Turkse leger begin januari en medio april 2002 KDP-gebied binnen.¹⁶⁶ Eind maart 2002 zouden Turkse F-16 gevechtsvliegtuigen een viertal PKK-kampen in Noord-Irak hebben bestookt.¹⁶⁷ In KDP-gebied vonden eind juni beschietingen plaats door het Turkse leger.¹⁶⁸

In het verleden heeft de PKK op verschillende plaatsen in Noord-Irak landmijnen geplaatst. Ook is algemeen bekend dat de PKK de afgelopen jaren regelmatig aanslagen in Noord-Irak heeft gepleegd, waarvan sommige met dodelijke afloop. Als gevolg van de activiteiten van de PKK in Noord-Irak in de afgelopen jaren zouden honderd tot ruim vierhonderd dorpen en gehuchten in het bergachtig grensgebied met Turkije zijn ontvolkt of vernietigd.¹⁶⁹ De bewoners van dergelijke dorpen zijn verjaagd en veelal zuidwaarts gevlucht, en verblijven thans vaak als ontheemden in kampen elders in Noord-Irak.¹⁷⁰

2.3.5 Invloed van omringende landen

Turkije

De betrekkingen tussen Turkije enerzijds en PUK en KDP anderzijds worden in hoge mate bepaald door de zorg van Turkse zijde over de toenemende zelfstandigheid van de Koerdische enclave in Noord-Irak en de Turkse strijd tegen de PKK. Daarnaast vormt volgens Turkije een onafhankelijke Koerdische staat een bedreiging voor de positie van de Turkmeense minderheid. Tegen deze achtergrond moeten ook de betrokkenheid van Turkije bij het Ankara-proces¹⁷¹ en andere contacten met de twee Koerdische partijen in Noord-Irak worden gezien. Ook de dreiging van een militair ingrijpen van de VS in Irak is van invloed op de betrekkingen tussen Turkije en de Noord-Iraakse autoriteiten.

Turkije hecht belang aan de territoriale integriteit en eenheid van Irak¹⁷², alsmede aan stabiliteit in de regio om zo onrust onder de Koerdische

¹⁶³ Volgens berichtgeving in de media zou het op 25 augustus 2001 tot gevechten zijn gekomen tussen het Turkse leger en een groep PKK-strijders in het noorden van KDP-gebied. Reuters, 27 augustus 2001.

¹⁶⁴ Ook eind mei 2002 zou het Turkse leger met PKK/KADEK-strijders in gevecht geraakt zijn. Reuters, 27 mei 2002.

¹⁶⁵ Reuters, 31 december 2001.

¹⁶⁶ Radio Free Europe/ Radio Liberty, 11 januari 2001; Turkish Daily News, 20 april 2002.

¹⁶⁷ Frankfurter Rundschau, 25 maart 2002; Regay Kurdistan, 1 april 2002.

¹⁶⁸ Brayati, 26 juni 2002.

¹⁶⁹ De aantallen variëren afhankelijk van de bron.

¹⁷⁰ Zie paragraaf 4.2.

¹⁷¹ Zie paragraaf 2.2.

¹⁷² Anatolia 2 juli 2002.

populatie in eigen land te voorkomen.¹⁷³ Het (economische) succes van een Noord-Irakse pseudostaat zou een impuls kunnen geven aan het zelfbewustzijn van de gehele Koerdische populatie in de regio.¹⁷⁴ In de pers gaf Ankara in de afgelopen periode openlijk aan zich te verzetten tegen een mogelijk militair ingrijpen van de VS in Irak, daar de stabiliteit van de regio daarmee in gevaar zou komen en separatisme onder de Koerdische minderheid in Turkije zou aanmoedigen.¹⁷⁵ Daarnaast verschenen in de pers de afgelopen periode berichten dat Turkije in een interne Turkse ambtelijke richtlijn zou stipuleren dat het uitroepen van een onafhankelijke staat in Noord-Irak voor Turkije aanleiding zou zijn voor interventie.¹⁷⁶ De PUK en KDP gaven in reactie op de zorg van Turkse zijde in januari 2002 een gezamenlijke verklaring af waarin wordt gesteld dat de beide partijen streven naar Irak als eenheidsstaat met een democratische en federale oplossing voor het Koerdische vraagstuk.¹⁷⁷

De jarenlange betrekkingen die de KDP met de Turkse regering onderhoudt lijken de afgelopen tijd bekoeld te zijn, ondanks een recent bezoek van een Turkse delegatie aan de KDP.¹⁷⁸ Er zou sprake zijn van onvrede bij de Turkse legerleiding die van mening is dat de KDP te weinig doet aan bestrijding van de PKK¹⁷⁹, en te weinig Turkse troepen toelaat tot Noord-Irak.¹⁸⁰ Daarnaast is de positie van de Turkmeense minderheid in KDP-gebied een punt waarover Ankara regelmatig in conflict raakt met de KDP.¹⁸¹ Turkije heeft een speciale band met de Turkmenen in Irak en wordt wel beschouwd als een soort beschermheer¹⁸² voor de Turkmeense bevolking aldaar. Daarmee bevinden de Turkmenen zich in een bijzondere positie in het politieke en sociaal-economische spectrum in Noord-Irak.¹⁸³ Vanuit Turkije wordt tot op zekere hoogte Turks nationalisme onder de Turkmenen in Noord-Irak aangemoedigd. Turkse politici en media besteden regelmatig aandacht aan de situatie van de Turkmeense minderheid in (Noord-) Irak.¹⁸⁴ De KDP spreekt haar ongenoegen uit over de Turkse invloed op het Iraqi

¹⁷³ Anatolia, 30 december 2001; Hurriyet, 5 januari 2002; Radio Free Europe, 5 april 2002.

¹⁷⁴ Zie ook paragraaf 2.4.

¹⁷⁵ International Herald Tribune, 16 mei 2002.

¹⁷⁶ Milliyet, 13 mei 2001; Agence France Presse, 16 mei 2001; Hurriyet, 7 maart 2002; Hurriyet, 14 juni 2002; Milliyet, 26 juli 2002.

¹⁷⁷ KDP-PUK Joint Statement, 16 januari 2002; Brayati 17 januari 2002.

¹⁷⁸ Volgens een bron in de media zou een Turkse delegatie in mei 2002 een bezoek aan de KDP hebben gebracht om de relatie tussen beide te bespreken en een einde te maken aan de koelheid in die relatie. Al-Sharq al-Awsat, 22 mei 2002.

¹⁷⁹ De PKK zou volgens de Turkse autoriteiten verdienen aan de olie-smokkel via de Turks-Iraakse grens. Turkish Daily News, 25 april 2002.

¹⁸⁰ Zie ook sub-paragraaf 2.3.4.

¹⁸¹ Zie sub-paragraaf 3.4.1.

¹⁸² De Turkmenen zouden in maart 2002 een beroep hebben gedaan op Ankara om de Turkmeense bevolkingsgroep in Irak bescherming te bieden wanneer er dreiging zou ontstaan van een mogelijk militair ingrijpen in Irak. Hawlati, 10 maart 2002.

¹⁸³ Zo hebben de Turkmenen (ITF) een voorrangpositie bij het verkrijgen van visa van de Turkse overheid. Ook de rol van Turkmenen in de Peace Monitoring Force en ook hun (weliswaar beperkte) betrokkenheid bij het Ankara-proces zijn opmerkelijk.

¹⁸⁴ Op 17 april 2002 stond een artikel in de Turkish News: 'Iraqi Turkomans: a lost tribe'.

Turkoman Front (ITF). Het ITF zou financiële steun¹⁸⁵ van Turkije ontvangen en mede daardoor een verlengstuk van Turkije vormen. Een halverwege 2002 door de KDP voorgestelde ontwerpconstitutie¹⁸⁶ heeft de Turkse zorg over toenemende zelfstandigheid van de Koerdische enclave in Noord-Irak verder aangewakkerd en tot scherpe reacties van Turkije geleid. Een ontmoeting tussen de KDP en de Turkse autoriteiten die wat betreft de KDP tot doel had de relatie met Turkije te normaliseren, heeft de Turkse weerstand niet weggenomen.¹⁸⁷ De verslechterde relatie tussen Turkije en de KDP uit zich onder andere in kwesties over personen- en goederenverkeer aan de grens. Zo hebben de Turkse autoriteiten sinds eind augustus 2001 de grens bij Habur herhaaldelijk gesloten en minder visa afgegeven.¹⁸⁸

De betrekkingen tussen de regering in Ankara en de PUK zijn de laatste tijd mede door de gewijzigde opstelling van de PUK jegens PKK-strijders zichtbaar verbeterd. De bewegingsvrijheid van de PKK-strijders in PUK-gebied werd sterk teruggedrongen, in ruil waarvoor Turkije de PUK onder meer economische steun heeft toegezegd. Voorts is de relatie verbeterd door onder meer de ondertekening van een protocol tussen de PUK en het door Turkije gesteunde ITF begin 2002. De relaties tussen de PUK en Turkije lijken tevens te zijn bestendigd door ontmoetingen die halverwege 2002 tussen beide in Turkije plaatsvonden.¹⁸⁹

Het Turkse leger is in Noord-Irak permanent aanwezig in de vorm van patrouilles in de grensstreek en in de vorm van militaire inlichtingendiensten.^{190,191} Het aantal manschappen varieert in tijd van enkele honderden tot duizenden. Het Turkse leger heeft lokale inwoners gerekruteerd en bewapend om ze in te zetten als gids.¹⁹² Hoewel de KDP in de afgelopen periode vraagtekens heeft geplaatst bij de noodzaak van de aanwezigheid van het Turkse leger in Noord-Irak, trekt het Turkse leger regelmatig in KDP-gebied verder landinwaarts.¹⁹³ De KDP gaf in november 2001 aan dat de aanwezigheid van de Turkse troepen aan de grens met Noord-Irak geen serieuze bedreiging vormt.¹⁹⁴

¹⁸⁵ De Turkman National Party, die onderdeel vormt van het ITF, gaf onlangs nog aan financiële steun van Turkije te ontvangen. (Hawlati, 10 maart 2002)

¹⁸⁶ Website Kurdistan Regional Government, stand 21 augustus 2002.

¹⁸⁷ Reuters, 22 en 29 augustus 2002; UNOHCI van 9 september 2002 gebaseerd op Brayati; Al-Zaman, 28 augustus 2002; Hurriyet, 16 en 30 augustus 2002; Kurdistan Satellite TV, 29 augustus 2002; Milliyet, 17 augustus 2002; Anatolia, 22 augustus 2002; Kurdistan Observer, 23 augustus 2002; Agence Press, 23 augustus 2002.

¹⁸⁸ Ook de handel in dieselolie werd door Ankara stopgezet. Zie (sub-)paragrafen 2.4 en 3.3.4.2. Agence France Press, 5 augustus 2002; KurdSat, 3 augustus 2002.

¹⁸⁹ Iraq Press, 3 november 2001; KurdishMedia.com, 5 november 2001; Al-Sharq al-Awsat, 14 november 2001; Middle East International, 22 maart 2002; The Economist, 25 mei 2002.

¹⁹¹ Zie ook het algemeen ambtsbericht Turkije/dienstplicht van 17 juli 2002.

¹⁹² Reuters, 4 april 2000. Turkije hoopt dat het inkomen dat de inwoners hiermee verdienen, voorkomt dat zij bereid zijn PKK-strijders van een schuilplaats of van voedsel te voorzien.

¹⁹³ Radio Free Europe, 5 april 2002.

¹⁹⁴ Al-Sharq al-Awsat, 14 november 2001.

Bagdad protesteerde in de afgelopen periode weer fel tegen de aanwezigheid van Turkse troepen in Noord-Irak.¹⁹⁵

Aangenomen kan worden dat de Turkse inlichtingendienst in de afgelopen periode in zowel KDP- als PUK-gebied actief was.¹⁹⁶

Iran

De regering in Teheran en de Noord-Iraakse autoriteiten onderhouden vanwege politieke en economische belangen nauwe betrekkingen. Daartoe worden regelmatig over en weer bezoeken afgelegd door hoge politieke of handelsdelegaties.¹⁹⁷ Iran heeft naast bovengenoemde belangen, ook belang bij stabiliteit in Noord-Irak, omdat het de terugkeer naar Noord-Irak wenst van Iraaks-Koerdische vluchtelingen vanuit Iran. De verbeterde situatie in Noord-Irak heeft er toe geleid dat vele Iraakse Koerden vanuit Iran vrijwillig zijn teruggekeerd naar Noord-Irak, tot tevredenheid van Iran, dat stelt gebukt te gaan onder het grote aantal vluchtelingen.

De KDP onderhoudt contacten met Iran en lijkt deze de afgelopen maanden geïntensiveerd te hebben, mede in reactie op Turks bemoeilijken van personen- en goederenverkeer. De relatie met Iran is echter vooral voor de PUK van belang.¹⁹⁸

Iran probeert invloed uit te oefenen in Noord-Irak via enige Noord-Iraakse fundamentalistisch-islamitische groeperingen.¹⁹⁹ Dit werd bemoeilijkt door interne conflicten tussen de door Iran gesteunde islamitische partijen in PUK-gebied. Echter de Iraanse invloeden zijn in Halabja, dat dicht bij de Iraanse grens ligt, merkbaar. De toenemende invloed van Turkije in PUK-gebied²⁰⁰ lijkt ten koste te gaan van de invloed van Iran in deze regio.

Daarnaast zijn in PUK-gebied twee Iraanse oppositiegroeperingen, de Komala²⁰¹ en de KDP-Iran (KDPi),²⁰² aanwezig. De PUK tolereert de

¹⁹⁵ In brieven aan de VN veroordeelde de Centraal-Iraakse regering in sterke bewoordingen de invallen van het Turkse leger in Irak. Agence France Presse, 25 oktober 2001; al-Iraq, 16 januari 2002; Agence France Presse, 16 januari 2002.

¹⁹⁶ Kurdish Observer, 29 mei 2001.

¹⁹⁷ IRNA, 6 december 2002; Al-Ittihad, 7 december 2001; Khabat, 8 februari 2002; Al-Zaman, 18 april 2002; Kurdistan Nuwe, 25 mei 2002.

¹⁹⁸ De (illegale) grenshandel geeft een economische impuls aan PUK-gebied als ook aan de Noord-Iraanse provincies. Eind mei 2002 vonden besprekingen plaats tussen de PUK en de Iraanse autoriteiten over facilitering van de handel en preventie van smokkel. Kurdistan Nuwe, 27 mei 2002.

¹⁹⁹ Deze steun van het sjiitische Iran aan de islamitische partijen lijkt meer politiek dan religieus te zijn geïnspireerd en lijkt vooral bedoeld om invloed te kunnen uitoefenen in Noord-Irak. Zie sub-paragrafen 2.1.3 en 2.3.2 en bijlage 1 (waar de islamitische partijen worden beschreven).

²⁰⁰ Zie eerder in deze sub-paragraaf.

²⁰¹ De gemarginaliseerde Komala, die in eigen land geen waarneembare activiteiten meer ontplooit, staat in Noord-Irak onder leiding van Ebrahim Ali Zadeh. De partij heeft een door de PUK gecontroleerd en zwaar bewaakt kamp nabij Zarguz. Hier verblijven de partijleiding, naar schatting twee- tot driehonderd peshmerga's en een aantal families.

aanwezigheid van deze partijen, maar de PUK is door Iraanse druk wel min of meer gedwongen activiteiten van de Iraanse oppositie in Noord-Irak maar in zeer beperkte mate toe te staan.

De samenwerking tussen Iran en de PUK heeft er toe geleid dat de Iraanse veiligheidsdiensten in PUK-gebied kunnen opereren. De Iraanse inlichtingendienst Ettela'at beschikt over een kantoor in Sulaymaniyya en volgt zo ongetwijfeld de activiteiten van de Iraanse oppositie. Hoewel de PUK wel grenzen stelt aan de activiteiten van Ettela'at, kan de PUK geen volledige bescherming bieden aan de Iraanse oppositie in Noord-Irak. Vanwege de wens van de PUK om goede betrekkingen met Iran te behouden, is het ook de vraag in hoeverre de PUK bescherming kan en wil bieden aan de Iraanse oppositie in het PUK-gebied. Zowel de Komala als de KDPI zijn in Noord-Irak in het verleden regelmatig het doelwit geweest van het Iraanse leger,²⁰³ terwijl ook de Iraanse veiligheidsdienst regelmatig liquidaties en andere acties heeft ondernomen tegen (vermeende) leden van de Iraanse oppositie.²⁰⁴ In het bijzonder voor het middenkader van de oppositiegroeperingen lijkt het risico van aanslagen van de Iraanse veiligheidsdiensten te bestaan; de leiding wordt beter bewaakt. Enig risico voor leden van Komala en KDPI in PUK-gebied kan daarom niet geheel worden uitgesloten.

In KDP-gebied lijken de Iraanse geheime diensten niet in staat om acties te ondernemen. Daartoe bestaat ook minder aanleiding, aangezien de KDP leden van de Iraans-Koerdische oppositie sterk ontmoedigt naar haar grondgebied uit te wijken. Het kleine aantal in de KDP-regio aanwezige KDPI-leden is er naar verhouding veilig. De KDP tolereert geen aanslagen door Iraanse agenten. Aanwezigheid van (informanten van) de Iraanse geheime diensten in KDP-gebied kan evenwel niet worden uitgesloten.

Voor zover bekend heeft zich sinds oktober 2001 slechts één met geweld gepaard gaande inval van het Iraanse leger of de veiligheidsdiensten in Noord-Irak voorgedaan. In maart 2002 vielen Iraanse soldaten de grensplaats Shenen binnen, waarbij vijftig personen gearresteerd werden, naar verluidt wegens betrokkenheid bij illegale export van alcohol naar Iran.²⁰⁵

Syrië

De veiligheidssituatie in Noord-Irak lijkt niet sterk beïnvloed te worden door de Syrische regering. Syrië is gebaat bij een stabiele veiligheidssituatie. De

---

²⁰² De KDPI, onder leiding van Abdullah Hassan Zadeh, heeft haar zwaarbewaakte hoofdkantoor in een kamp in Koysandjak. De partij heeft kantoren in zowel PUK als KDP-gebied. Er zouden in Noord-Irak ongeveer drieduizend burgers en vijf- tot zeshonderd peshmerga's bij de partij zijn aangesloten. Ook de afkorting IKDP wordt wel gebruikt.

²⁰³ Grootschalige militaire acties van Iraanse zijde zijn sinds 1996 niet meer waargenomen.

²⁰⁴ Het aantal aanslagen is de laatste jaren echter drastisch afgenomen.

²⁰⁵ Hawlati, 10 maart 2002.

invloed van Turkije in Noord-Irak zou door Syrië nauwlettend gevolgd worden. Hoewel de PUK en KDP beide contacten onderhouden met de Syrische overheid,²⁰⁶ wordt de opstelling van Syrië ten opzichte van PUK en KDP mede bepaald door de betrekkingen tussen Bagdad en Damascus. Toenadering tussen Damascus en Bagdad lijkt vooral ingegeven door economische en politieke belangen.

2.4 Sociaal-economische situatie

Voor Noord-Irak zijn nauwelijks statistieken en standaard indicatoren voorhanden die een indruk kunnen geven van de sociaal-economische situatie. Daarom wordt hier volstaan met een algemene beschrijving.

De economische situatie in Noord-Irak is de afgelopen jaren sterk beïnvloed door het VN-sanctiebeleid jegens Irak. Desondanks heeft de verbetering van de sociaal-economische situatie in Noord-Irak zich in de afgelopen periode voortgezet. De leefomstandigheden en welvaart in Noord-Irak zijn in het algemeen wezenlijk beter dan in Centraal-Irak. Daarbij moet worden opgemerkt dat niet iedereen evenveel profiteert van de verbeterde sociaal-economische situatie: ontheemden, alleenstaande vrouwen met gezinnen en de bevolking uit gebieden zoals Nieuw Kirkuk en de Halabja regio staan er aanzienlijk slechter voor.²⁰⁷ De sociaal-economische situatie in KDP-gebied is beter dan in PUK-gebied. De over het algemeen hogere levensstandaard is niet zozeer een gevolg van een stijging van de binnenlandse productie in de landbouw of industriële sector, maar eerder te herleiden tot de grootschalige handel- en smokkelactiviteiten en de omvangrijke fondsen die beschikbaar zijn in het kader van het Olie-voor-Voedsel-programma van de VN. Bovendien vormen geldovermakingen vanuit het buitenland naar Noord-Irak een andere aanzienlijke bron van inkomsten.

Basisvoorzieningen

Ten behoeve van de basisvoorzieningen wordt in Noord-Irak een divers scala aan projecten uitgevoerd door de lokale autoriteiten, de VN of door NGO's.²⁰⁸ De meest kwetsbare groepen in Noord-Irak worden zo gesteund in de vervulling van hun eerste levensbehoeften, zoals voedsel en onderdak. De steden, in het bijzonder Erbil, ontwikkelen zich in een behoorlijk tempo. Er vindt veel bouwactiviteit plaats. Huizen en infrastructuur ogen aanzienlijk

²⁰⁶ Syrië onderhoudt contacten met Iraakse oppositiepartijen. PUK en KDP vertegenwoordigers werden in de afgelopen periode meerdere malen ontvangen door de Syrische regering. Kurdistan Nuwe, 13 maart 2002; Al-Sharq al-Awsat, 11 april 2002; Kurdistan Nuwe, 12 juni 2002.

²⁰⁷ Zie verderop in deze paragraaf.

²⁰⁸ Voorbeelden zijn: Habitat huisvestingsprojecten, WHO gezondheidszorgprojecten, Unicef onderwijs- en watervoorzieningsprojecten en UNDP electriciteitsprojecten.

beter onderhouden in het KDP-gebied dan in PUK-gebied. Ook zijn er in KDP-gebied meer Turkse consumptie- en andere goederen verkrijgbaar. In de gezondheidszorg is ondanks tekortkomingen²⁰⁹ een duidelijke vooruitgang te zien.²¹⁰ Zo worden er onder meer nieuwe ziekenhuizen en gezondheidscentra geopend²¹¹ en (vaccinatie)campagnes²¹² gestart. Hoewel basisonderwijs gratis en verplicht is in Irak,²¹³ gaat niet iedereen naar school. Er wordt veel aandacht besteed aan alfabetiseringscampagnes.²¹⁴ In mei 2002 werd schooltelevisie geïntroduceerd in PUK-gebied. Voor elektriciteit is Noord-Irak voor een belangrijk deel afhankelijk van stuwdammen.²¹⁵ Een tekort aan water betekent dan ook dikwijls een tekort aan elektriciteit. De water- en elektriciteitsvoorziening is in 2001 en 2002 beduidend beter dan in voorgaande jaren. Internationale telefoon, internet- en faxverbindingen per satelliet zijn reeds langere tijd alom beschikbaar. PUK en KDP beschikken beide over satelliettelevisie kanalen. In 2001 kwamen ook de eerste netwerken voor mobiele telefonie in Noord-Irak gereed.²¹⁶

In de regio van Halabja en de provincie Nieuw-Kirkuk verkeren de inwoners in verhouding tot de rest van Noord-Irak- in slechte sociaal-economische omstandigheden. Als gevolg van de Anfal-operaties liggen veel woningen in de stad nog altijd in puin en zijn de openbare voorzieningen inadequaet. Hoewel Halabja en omgeving minder vanuit het buitenland wordt gesteund dan andere gebieden in Noord-Irak,²¹⁷ zijn er wel islamitische NGO's²¹⁸ en VN-organisaties actief. In Nieuw-Kirkuk verblijven veel ontheemden uit Centraal-Irak die door de arabiseringspolitiek²¹⁹ werden verdreven uit hun dorpen. Het Nederlandse samenwerkingsverband van hulporganisaties 'Dutch Consortium' richt een deel van haar activiteiten op deze regio. De hulp bij de vervulling van de eerste levensbehoeften verloopt thans in deze regio net als elders in Noord-Irak naar toenemende tevredenheid van de hulporganisaties.

De explosieven en mijnen die gedurende de diverse conflicten in Noord-Irak zijn achtergebleven, vormen een probleem voor met name de rurale

²⁰⁹ Onder meer een tekort aan medicijnen. Brayati, 27 maart 2002; Kurdistan Nuwe, 2 mei 2002.

²¹⁰ Brayati, 25 maart en 22 april 2002.

²¹¹ Kurdistan Nuwe, 7 en 25 april 2002.

²¹² O.a. tegen polio en mazelen. Khabat, 25 januari 2002; Brayati 15 april en 25 mei 2002.

²¹³ Calendario Atlante de Agostini, 2001.

²¹⁴ Het alfabetiseringspercentage zou in Noord-Irak ongeveer 64% zijn, volgens de minister van onderwijs in de KDP-regering. Radio Free Europe/ Radio Liberty, 27 mei 2002.

²¹⁵ De stuwdammen in het Dokan- en Derbandikhan-meer, beide liggen in PUK gebied, zijn de grootste water- en energiebronnen.

²¹⁶ Al-Ittihad, 11 mei 2001; Radio Free Europe/Radio Liberty, 1 juni 2001.

²¹⁷ Dit zou te maken hebben met de moeizame samenwerking met de IMK aldaar in het verleden.

²¹⁸ Waaronder de Saoedische IIRO.

²¹⁹ Een grote categorie ontheemden bestaat uit Koerden, Turkmenen en Assyriërs die slachtoffer zijn van de arabiseringspolitiek in Centraal-Irak. Zie ook paragraaf 3.2 en 4.2.

bevolking. Ook zijn de achtergebleven mijnen en explosieven een obstakel bij de sociaal-economische ontwikkelingen van het gebied. Internationale NGO's bieden programma's voor rehabilitatie en revalidatie van gehandicapte slachtoffers als ook het op lange termijn verwijderen van alle resterende mijnen en explosieven.²²⁰

Voornaamste sectoren

De landbouw is de sector in Noord-Irak waaruit het grootste deel van de bevolking traditioneel haar inkomen haalt. De lager gelegen delen van Noord-Irak zijn vruchtbare gronden die de productie van landbouwproducten in beginsel mogelijk maken.²²¹ Als gevolg van de levering van goedkope en zelfs gratis voedselproducten onder het Olie-voor-Voedsel-programma zijn de voedselprijzen op de lokale markt gedaald, waardoor het voor veel boeren niet meer mogelijk is om rendabel te produceren.²²² De landbouwers kunnen bovendien hun producten niet exporteren onder het huidige VN-sanctieregime. Vandaar dat de VN een aantal projecten heeft uitgevoerd in samenwerking met de lokale Noord-Iraakse autoriteiten²²³, die er in toenemende mate voor gezorgd hebben dat landbouwers hun werk konden hervatten.

Noord-Irak heeft niet veel industrie.²²⁴ Fabrieken hebben bovendien te lijden van een tekort aan onderdelen en slecht onderhoud, als gevolg van het internationale embargo tegen Irak. Inmiddels wordt getracht om deze industrie, en voornamelijk kleinere productiebedrijven, te steunen met fondsen uit het Olie-voor-Voedsel-programma. In PUK gebied werden in 2001 een cementfabriek en een olieraffinaderij geopend. Dit laatste om de oliebronnen in PUK-gebied te kunnen exploiteren.²²⁵

Handel en smokkel vormen belangrijke bronnen van inkomen voor de Noord-Iraakse autoriteiten en de inwoners van Noord-Irak. De KDP en de PUK trachten zoveel mogelijk belasting te heffen op de goederen die via Noord-Irak worden doorgevoerd en verhandeld.²²⁶ Daardoor zijn ook veel consumptiegoederen in Noord-Irak verkrijgbaar.²²⁷

²²⁰ Zie ook sub-paragraaf 3.4.3.

²²¹ Noord-Irak bestaat grotendeels uit onherbergzaam gebied.

²²² Teneinde de concurrentie-positie van de landbouwers te verbeteren en de productie te stimuleren worden inmiddels landbouwgrondstoffen door de FAO geïmporteerd en tegen lage prijzen aan de boeren in Noord-Irak geleverd. Ook worden onder het Olie-voor-Voedsel-programma meer lokale agrarische producten aangeschaft.

²²³ Naast het leveren van zaden, pesticiden, kunstmest, werktuigen, en bijenteeltbenodigdheden van goede kwaliteit worden maatregelen getroffen zoals het uitvoeren van irrigatieprojecten en het landmijn-vrij-maken van velden. Kurdistan Newslite, 24 maart 2000.

²²⁴ Er zijn in de provincies Dohuk en Arbil meer dan vierhonderd fabrieken. Kurdistan Satellite TV, 22 januari 2001. Voorbeelden van industrieën in Noord-Irak zijn: suiker-, jodiumzout-, (zonnebloem)olie-, melk-, tomatenpuree, cement-, asfalt- en steenfabrieken.

²²⁵ Het 'Taktak'-olieveld. The Guardian, 1 augustus 2001.

²²⁶ Vervoer van smokkelwaar vindt op grote schaal plaats over het meer van Mosul (grens tussen KDP-regio en Centraal-Iraaks gebied), bij Kamasimarash, een Iraanse grensplaats

Voor de KDP profiteert van de doorvoer van goederen omdat de omvangrijke olie-export vanuit Centraal-Irak naar Turkije over KDP-gebied voert.²²⁸ Deze olie komt voor een belangrijk deel van de olievelden nabij Kirkuk en wordt met tankauto's via Noord-Irak naar Turkije getransporteerd.

Voorname dankzij de inkomsten uit de oliesmokkel kunnen vanuit Turkije grote hoeveelheden goederen worden geïmporteerd en tegen lage prijzen in Noord-Irak worden aangeboden. Ook worden goederen via KDP-gebied naar Centraal-Irak doorgevoerd.²²⁹ De PUK profiteert met name van de grenshandel met Iran. De omvang van deze overwegend illegale handel in onder meer consumptiegoederen en alcohol wordt kleiner geacht dan de handel via KDP-gebied.²³⁰

Sinds september 2001 vonden echter nauwelijks nog transporten van dieselolie plaats, waardoor de KDP maandenlang afgesneden was van haar grootste inkomstenbron.²³¹ In februari 2002 kwam een einde aan handel in dieselolie via de Turkse grens met Noord-Irak (Ibrahimkhalil/Habur).²³² Medio 2002 zouden de Turkse autoriteiten hebben verklaard dat de handel in dieselolie niet hervat zal worden. De sinds 2001 bestaande niet-reguliere export van ruwe olie^{233,234} vindt tot nu toe nog wel doorgang via deze grenspost.²³⁵

De overheid is een belangrijke werkgever in Noord-Irak en het onderhouden van het ambtelijk en militair apparaat is voor de KDP en de PUK een grote kostenpost.²³⁶ In 2002 kon de KDP, evenals de PUK in het verleden, maar met veel moeite de salarissen aan ambtenaren uitbetalen.²³⁷ De PUK is er inmiddels in geslaagd, door de introductie van een werkend belastingstelsel, voor het eerst de salarissen van ambtenaren op tijd te betalen. De overbezetting van het overheidsapparaat duidt op verborgen werkloosheid.

---

tussen de PUK-regio (Qaladiz) en Iran (Sardasht), en bij Ibrahimkhalil, de grensovergang met Turkije.

²²⁷ De journalist, Nicholas Birch, beschreef tijdens zijn bezoek aan Noord-Irak de economische situatie als volgt: "In the shops you can buy everything from Turkish yoghurt to German vacuum cleaners, designer Italian shoes to frozen chickens from the United States". Washington Post, 5 mei 2002.

²²⁸ Turkse analisten schatten de toelopen van de totale dieseldoorvoer voor de KDP op 300 tot 400 miljoen dollar per jaar. Radio Free Europe / Radio Liberty, 4 augustus 2000. Dit werd ook recentelijk door bronnen bevestigd.

²²⁹ Zo heeft de KDP onder meer gereede inkomsten uit de sigarettenhandel, waarin zou worden samengewerkt met Uday, de oudste zoon van Saddam Hoessein.

²³⁰ Radio Free Europe / Radio Liberty, 4 augustus 2000 en 28 september 2000.

²³¹ Reuters, 11 april 2002.

²³² Zie paragraaf 3.3.4.2.

²³³ De handel in ruwe olie nam in het afgelopen jaar gestaag toe, als gevolg van de versterkte handelscontacten tussen Turkije en Irak.

²³⁴ Hoewel niet toegestaan onder het Olie-voor-Voedsel-programma vindt er export van ruwe olie plaats. Hier heft de KDP aan de grensovergang bij Ibrahimkhalil/Habur belasting op. The Jordan Times, 2 september 2002; Agence Press, 23 augustus 2002; Hurriyet, 16 augustus 2002.

²³⁶ In de KDP-regio zouden 220.000 overheidssalarissen en pensioenen moeten worden betaald.

²³⁷ Hawlati, 10 juni 2002.

Olie-voor-Voedsel Programma²³⁸

Van de opbrengsten van het Olie-voor-Voedsel-programma van de Verenigde Naties gaat 13% naar Noord-Irak,²³⁹ waar 13 tot 15% van de totale Iraakse bevolking woont; Centraal-Irak, waar 85 tot 87% van de bevolking woont ontvangt 57%.²⁴⁰ De fondsen die beschikbaar zijn uit het Olie-voor-Voedsel-programma zouden toereikend moeten zijn om te kunnen voorzien in de noden van de Noord-Iraakse bevolking. De inspanningen in het Olie-voor-Voedsel-kader hebben voor een belangrijk deel het karakter van noodhulp. Echter, op steeds grotere schaal komen er ook fondsen vrij voor onderhoud en verbetering van de infrastructuur.²⁴¹ Wegens dalende olie-exporten zijn de inkomsten uit het Olie-voor-Voedsel programma afgenomen, zo heeft de VN gemeld.

Ondanks veelvuldig overleg tussen de VN-organisaties, de KDP en de PUK over de besteding van de Olie-voor-Voedsel-gelden en de planning en uitvoering van projecten neemt de kritiek van deze twee partijen toe: i) de planning van projecten zou teveel op een ad-hoc basis plaatsvinden, waardoor fondsen niet effectief worden aangewend; ii) de VN-organisaties zouden zich minder moeten voegen naar de eisen van Bagdad²⁴²; en iii) de uitvoering van het Olie-voor-Voedsel programma zou veelvuldig te lijden hebben onder inefficiënte procedures binnen de VN-organisaties. Deze zouden regelmatig de oorzaak zijn van een te late levering van materialen voor huizenbouw-, elektriciteits-, en waterprojecten, maar soms ook van te late (of verkeerde) bezorging van medicijnen. Feit is dat de moeizame, doch noodzakelijke, medewerking van de Centraal-Iraakse autoriteiten bij bestelling en levering van goederen die bestemd zijn voor Noord-Irak in de praktijk veelvuldig een obstakel vormt.²⁴³

Projecten van VN-organisaties en NGO's bieden arbeid aan een beperkte groep Noord-Iraakezen. De VN-salarissen voor lokaal personeel zijn zo aantrekkelijk dat veel hoogopgeleide Noord-Iraakezen de voorkeur geven aan

²³⁸ Het na de Golfoorlog ingestelde VN-sanctieregime verbiedt handel- en investeringsrelaties met Irak. In 1996 werd met resolutie 986 besloten dat olie-inkomsten aangewend kunnen worden ter leniging van humanitaire noden, ter financiering van VN-projecten en voor herstelbetalingen aan personen die schade hebben geleden tengevolge van de Golfoorlog.

²³⁹ In april 2002 zou bevestigd zijn dat wordt vastgehouden aan de verdeling, waarbij 13% van de opbrengsten uit de olieopbrengsten voor Noord-Irak bestemd is. Reuters, 4 april 2002.

²⁴⁰ De overige dertig procent is bestemd voor (operationele) kosten van de VN, steun voor (Koeweitse) oorlogsslachtoffers en andere fondsen.

²⁴¹ KDP en PUK drongen bij de VN herhaaldelijk aan op het scheppen van mogelijkheden voor infrastructurele projecten onder het Olie-voor-Voedsel-programma als vervolg op de humanitaire noodhulp, waarmee het grootste deel van de primaire noden reeds werd geleidigd.

²⁴² De opdracht van de VN in Noord-Irak tot '*managing on behalf of the Iraqi government*' zou door sommige VN-organisaties te letterlijk worden opgevat. De VN zou bijvoorbeeld onder druk van Bagdad de in Noord-Irak werkzame internationale NGO's niet meer uitnodigen voor regulier overleg.

²⁴³ The Washington Times, 16 augustus 2001. Volgens Noord-Iraakezen let de Centraal-Iraakse regering hierbij ook niet op de kwaliteit van de te bestellen goederen, maar plaatst zij de orders in landen die Bagdad het gunstigst gezind zijn.

een ondersteunende functie bij de VN in plaats van te werken als bijvoorbeeld arts of docent.

2.5 Samenvatting

De samenstelling van de de facto autoriteiten in Noord-Irak veranderde in de verslagperiode niet of nauwelijks. In de structuur van de politieke partijen, met name de islamitische partijen, vonden wel wijzigingen plaats.

KDP en PUK boekten in 2002 vooruitgang in de invulling en uitvoering van het Washington-akkoord. Een belangrijke ontmoeting in dit kader vond begin september 2002 plaats tussen PUK-leider Talabani en KDP-leider Barzani. Enkele punten van de uitvoeringsovereenkomst zijn echter nog altijd onderwerp van discussie tussen de twee partijen. De partijen toonden zich eensgezind in het terugdringen van de invloed van de islamitische partijen. De speculaties en besprekingen over een mogelijk militair ingrijpen van de VS tegen de regering in Bagdad, beheersten de politieke agenda's.

De algemene veiligheidssituatie in Noord-Irak bleef afgezien van de confrontaties tussen de PUK en een militant islamitische groepering in september 2001, november 2001 en in juli 2002 stabiel. Incidenten bleven beperkt tot een klein gebied in de grensstreek met Iran en vormden geen ernstige bedreiging voor de stabiliteit in de regio als geheel.

Net als in de eerste maanden van 2001 deden zich lokaal aanslagen en onregelmatigheden voor, zoals onder meer een aanslag op de PUK-premier. Factoren van invloed op veiligheidssituatie in Noord-Irak waren, naast de invloed van de radicaal islamitische groeperingen, de aanwezigheid van de PKK/KADEK, zij het in zeer beperkte mate, en de aanwezigheid van de geheime of veiligheidsdiensten uit Bagdad, Turkije en Iran. Er lijken geen sprake te zijn van een substantiële toename van de dreiging van de zijde van het regime in Bagdad.

De sociaal-economische situatie in Noord-Irak is de afgelopen jaren verbeterd. De water- en electriciteitsvoorziening is in de afgelopen maanden duidelijk vooruitgegaan. Deze verbetering is met name het gevolg van de activiteiten in het kader van het Olie-voor-Voedsel-programma en de grootschalige handel- en smokkelactiviteiten.

3 Mensenrechten

3.1 Juridische context

3.1.1 Verdragen en Protocollen

In beginsel gelden in Noord-Irak de internationale verdragen op het gebied van de mensenrechten waarbij Irak partij is.²⁴⁴ De volgende mensenrechtenverdragen zijn door Irak ondertekend en geratificeerd: i) Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten; ii) Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten, iii) Verdrag inzake de Uitbanning van alle Vormen van Rassendiscriminatie; iv) Verdrag inzake de uitbanning van alle Vormen van Discriminatie tegen Vrouwen; v) Verdrag inzake de Rechten van het Kind; vi) Verdrag inzake de Voorkoming en de Bestrafing van Genocide; vii) Conventies van Genève. Irak is geen partij bij het Vluchtelingenverdrag. Ook het Verdrag tegen Foltering en andere Wrede, Onmenselijke of Onterende Behandeling of Bestrafing werd niet geratificeerd door Irak.

Noord-Irak kan niet zelfstandig toetreden tot mensenrechten- of andere internationale verdragen. Zowel KDP als PUK hebben aangegeven het landmijnenverdrag van 1997²⁴⁵ naar vermogen na te zullen leven.²⁴⁶ Irak heeft dit verdrag echter niet ondertekend.

3.1.2 Nationale wetgeving

De Iraakse grondwet heeft in beginsel eveneens geldende werking in Noord-Irak. De basis van de wetgeving in Noord-Irak is de Iraakse grondwet, die is aangepast op die punten waar de eigen positie van Noord-Irak in het geding is.

Na totstandkoming van het autonoom gebied in Noord-Irak hebben de Noord-Iraakse autoriteiten het Centraal-Iraakse recht van vóór 1991 grotendeels van toepassing gelaten. Enkele onderdelen van het Centraal-Iraakse recht zijn sinds 1991 buiten werking gesteld. Daarnaast heeft zowel

²⁴⁴ Zie de algemene ambtsberichten over Centraal-Irak.

²⁴⁵ Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-personnel Mines and on their Destruction, Ottawa, 1997.

²⁴⁶ Brief van KDP-leider Massoud Barzani aan de Secretaris-generaal van de Verenigde Naties Kofi Annan d.d. 3 oktober 1999 en The Kurdistan Observer, 12 augustus 2001. Halverwege 2002 tekenden zowel de PUK als de KDP een overeenkomst voor de bestrijding van landmijnen met Geneva call, een internationale NGO op dit gebied. Kurditani Nwe, 11 augustus 2002; Brayati, 12 augustus 2002.

de PUK als ook de KDP in de afgelopen jaren eigen wetten uitgevaardigd. Bepalingen van het Iraakse recht die zich niet verdragen met de autonome positie van Noord-Irak zijn deels buiten werking gesteld. Een concreet voorbeeld is het schrappen van de regelgeving over de Baath-partij. Een voorbeeld van eigen strafwetgeving is invoering van de doodstraf voor moord op een buitenlander of medewerker van de Verenigde Naties c.q. van een humanitaire organisatie.²⁴⁷ Ook werden wetswijzigingen met betrekking tot eer- en bloedwraak ingevoerd.²⁴⁸

Het familierecht wijkt op bepaalde punten eveneens af van Iraakse wetgeving. De toepassing van familierechterlijke bepalingen geschiedt met inachtneming van de godsdienst van de betrokken persoon. Hierdoor kan worden voorkomen dat christenen aan islamitische regels onderworpen zijn. Ook in de wet op de media werd recentelijk (in PUK-gebied) een wijziging aangebracht.²⁴⁹

Daarnaast speelt het stammenrecht in Noord-Irak een rol. Zo is het mogelijk dat een strafbaar feit niet tot vervolging leidt, indien dit voortkomt uit een tribaal conflict en de partijen hun geschil onderling wensen op te lossen.

3.2 Toezicht

Internationaal

De VN-Mensenrechtencommissie stelde in 1991 een Speciale Rapporteur voor Irak aan. In februari 2002 verleende Irak voor de eerste keer sinds het bezoek van de vorige Speciale Rapporteur²⁵⁰ (1992) medewerking aan een bezoek. De conclusies en aanbevelingen in het rapport van de Speciale Rapporteur Andreas Mavrommatis hebben evenwel enkel betrekking op de situatie in Centraal-Irak.^{251,252} Eén van de aanbevelingen was het instellen van een onderzoek naar de beschuldigingen van mensenrechtenschendingen gerelateerd aan de arabiseringspolitiek van de Centraal-Iraakse regering.²⁵³ Tevens drong de Speciale Rapporteur bij de Iraakse autoriteiten aan op de ratificatie en implementatie van het Verdrag tegen Foltering.

In Noord-Irak heeft de aanwezigheid van vele internationale hulporganisaties een positieve werking op de naleving van de mensenrechten in dit gebied. De Noord-Iraakse autoriteiten staan positief tegenover de activiteiten van de internationale organisaties in Noord-Irak en verlenen in het algemeen alle medewerking bij de uitvoering van de programma's.

²⁴⁷ Zie sub-paragraaf 3.4.2.

²⁴⁸ Zie sub-paragraaf 3.4.8.

²⁴⁹ Zie ook sub-paragraaf 3.3.1.

²⁵⁰ Max van der Stoep.

²⁵¹ UN Economic and Social Council. Report of the Special Rapporteur, Andreas Mavrommatis, on the situation of human rights in Iraq, 15 maart 2002. (E/CN.4/2002/44).

²⁵² De Speciale Rapporteur Andreas Mavrommatis bezocht alleen Bagdad.

²⁵³ Niet-Arabieren in het gebied in en rondom Kirkuk zouden onder dwang van hun land verdreven worden en naar het Noord-Irak worden gedeporteerd. Zie paragraaf 4.2.

De United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), United Nations Guard Contingent in Iraq (UNGCI), andere VN-organisaties, en het International Committee of the Red Cross (ICRC) hebben door de aard van hun werkzaamheden goed zicht op de mensenrechtensituatie. Zij houden zich daarnaast onder meer met het vraagstuk van de ontheemden bezig en interveniëren hierover bij de KDP en de PUK.

Naast het uitoefenen van toezicht op detentiecentra²⁵⁴ tracht het ICRC de kennis van en respect voor de internationale mensenrechten te bevorderen. ICRC benadrukt bij de lokale autoriteiten de noodzaak van waarborging van de mensenrechten, in het bijzonder ten aanzien van burgers, gewonden, zieken en gedetineerden. De lokale autoriteiten zijn in het verleden ontvankelijk gebleken voor aanbevelingen van ICRC en voerden veel aanbevelingen uit.

In Europees verband verscheen in april 2002 een rapport van de Speciale Rapporteur van de Mensenrechtencommissie van het Europees Parlement, Baroness Emma Nicholson of Winterbourne. Het rapport geeft een beschrijving van de mensenrechtensituatie in Irak elf jaar na de Golfoorlog.

Hoewel de afwezigheid van een 'civil society' inclusief persvrijheid en vrijheid van onafhankelijke sociale organisaties in Irak in het rapport wordt betreurd, wordt de positieve ontwikkeling die in Noord-Irak op het gebied van 'civil society' heeft plaatsgevonden, opgemerkt.²⁵⁵

Nationaal

In PUK- en KDP-gebied is een ministerie voor Mensenrechten opgericht. In KDP-gebied heeft de minister voor Mensenrechten zitting in de regionale regering van de KDP. Naast een ministerie voor Mensenrechten valt binnen de organisatiestructuur van de PUK een mensenrechtenbureau dat toeziet op de mensenrechtensituatie in PUK-gebied, contact onderhoudt met lokale mensenrechtenorganisaties en educatieve campagnes op het gebied van mensenrechten voert. In april 2002 werd besloten tot het oprichten van een hoger comité voor de bescherming van de rechten van kinderen.²⁵⁶ Daarnaast kennen zowel de PUK als de KDP een aparte organisatie ter behartiging van de belangen van vrouwen.

NGO's

Vanuit de Noord-Iraakse gemeenschap zijn initiatieven op het gebied van de mensenrechtenbescherming ontwikkeld. Zo zijn er enkele lokale mensenrechtenorganisaties actief in Noord-Irak. Deze organisaties zijn in de

---

²⁵⁴ Zie sub-paragraaf 3.3.6.

²⁵⁵ Europees Parlement, Report on the situation in Iraq eleven years after the Gulf War, 26 april 2002.

²⁵⁶ Brayati, 21 april 2002.

praktijk doorgaans verbonden aan één van de vele Noord-Iraakse politieke groeperingen. In sommige gevallen maakt een aparte mensenrechtenafdeling formeel deel uit van de partijorganisatie zoals in het geval van de PUK en de Islamic Union Party.

Het kantoor van het Centre for Human Rights is gevestigd in de Noord-Iraakse plaats Shaqlawa. De organisatie is onderdeel van de Iraqi Communist Party (ICP). De Kurdish Human Rights Organisation (KHRO) werd in 1991 opgericht en heeft kantoren in Dohuk, Erbil en Sulaymaniyya. De eveneens in 1991 opgerichte Society of Political Prisoners of Kurdistan (SPPK) richt zich vooral op de belangen van politieke gevangenen in Centraal-Iraakse detentie. SPPK is actief vanuit Sulaymaniyya.

3.3 Naleving en schendingen

Hoewel er in Noord-Irak schendingen van de mensenrechten plaatsvinden in, zijn vele lokale en internationale waarnemers in (Noord-)Irak de mening toegedaan dat de situatie van de mensenrechten in Noord-Irak de afgelopen jaren duidelijk is verbeterd. Opvallend daarbij is de coöperatieve houding van PUK en KDP en hun samenwerking met internationale organisaties, alsmede het aantal maatregelen dat de lokale autoriteiten hebben getroffen ter verbetering van de mensenrechten in het gebied.

3.3.1 Vrijheid van meningsuiting

De politieke vrijheden in Noord-Irak zijn betrekkelijk. Binnen de marges die de leidende groeperingen toestaan, bestaat vrijheid van meningsuiting en kan men opkomen voor eigen opvattingen. Kritiek op de KDP in KDP-gebied en op de PUK in PUK-gebied wordt slechts tot op zekere hoogte getolereerd. In PUK-gebied zou er grotere tolerantie zijn voor kritiek op de partij dan in KDP-gebied. Wanneer een persoon volgens de KDP te veel kritiek uit, volgt doorgaans een waarschuwing van bijvoorbeeld een districtshoofd. Over het algemeen is een dergelijke waarschuwing afdoende. De meeste kleinere partijen lijken een vorm van zelfcensuur toe te passen, aangezien wezenlijke kritiek op de heersende partij problemen op zou kunnen opleveren. Dit geldt ook voor onafhankelijke intellectuelen.

Persvrijheid²⁵⁷ en vrijheid van meningsuiting worden in Noord-Irak in het algemeen aanmerkelijk beter gerespecteerd dan in Centraal-Irak. Diverse media, met verschillende achtergronden en blikvelden zijn opgekomen.²⁵⁸

²⁵⁷ PUK-leider Talabani naar aanleiding van een bijeenkomst van de Kurdistan Journalists Union op 28 juli 2001: *'No conditions or restrictions should exist against journalism in Kurdistan, but this doesn't mean to allow to discredit and insult'*. Al-Ittihad, 3 augustus 2001.

²⁵⁸ International Alliance for Justice, 3 mei 2002.

Politieke partijen en belangengroeperingen kunnen uitzenden via eigen regionale tv-stations²⁵⁹, en laten eigen kranten en andere publicaties drukken.²⁶⁰ In PUK-gebied werd in januari 2002 een nieuwe wet op de media aangenomen. De nieuwe wet biedt de onafhankelijke media meer vrijheden.²⁶¹

3.3.2 Vrijheid van vereniging en vergadering

In Noord-Irak zijn legio organisaties en vele politieke partijen actief. Ook minderheden hebben het recht zich te verenigen in politieke partijen. De vrijheid van vereniging en de mogelijkheid van politieke participatie zijn evenwel aan beperkingen onderhevig. Men dient rekening te houden met door PUK en KDP bepaalde marges; uitgangspunt daarbij is dat aan de machtsbasis van PUK en KDP niet kan worden getornd. In PUK- noch in KDP-gebied is het aannemelijk dat massademonstraties van andere politieke groeperingen getolereerd worden. Toch kunnen de meeste partijen redelijk vrij activiteiten ontplooiën en openlijk bijeenkomsten organiseren. Er bestaat onduidelijkheid over de registratieplicht voor politieke partijen en het verkrijgen van vergunningen, aangezien de criteria hiervoor weinig inzichtelijk zijn. In mei 2002 kondigde de KDP een wijziging aan op de in 1993 aangenomen wet op de politieke partijen. Met deze wijziging zou de KDP bevoegd zijn om uitingen in de media van die partijen die de nationale veiligheid zouden aantasten, aan banden te leggen. Daarnaast dienen partijen wanneer zij financiering vanuit het buitenland willen ontvangen daarvoor eerst toestemming te verkrijgen van de KDP-regering.²⁶²

De tolerantie ten aanzien van andersdenkenden is in PUK-gebied groter dan in KDP-gebied en wordt toegeschreven aan PUK-leider Talabani, die wordt beschouwd als een voorstander van een meer open dialoog. De PUK-leiding laat niet na te verkondigen dat men een open, moderne en pluriforme samenleving garandeert, waarbinnen partijen zich vrijelijk kunnen bewegen.

Het grootste deel van de bevolking is overigens niet politiek gebonden. In het algemeen geldt dat burgers die niet politiek actief zijn, niet tegen hun zin betrokken raken in de tegenstelling tussen KDP en PUK.

²⁵⁹ Voorbeelden van lokale tv zenders zijn KurdSat (PUK-tv), Kurdistan Satellite TV (KDP-tv), Azardi-tv en Ashoor-tv (ADM). Ook MEDYA-tv, de satellietzender van de PKK die vanuit West-Europa uitzendt, is in Noord-Irak te ontvangen.

²⁶⁰ BBC Online, 11 augustus 2001.

²⁶¹ PUK-leider Talabani benadrukte daarbij het belang van het naleven van het recht van vrijheid van meningsuiting voor journalisten en schrijvers. Kurdistan Newline, 10 januari 2002.

²⁶² Brayati, 8 mei 2002.

3.3.3 Vrijheid van godsdienst en overtuiging

De bevolking van Noord-Irak bestaat voor het grootste deel uit soennitische moslims. Sjiïeten vormen een minderheid. In Centraal-Irak bestaat van oudsher een spanning tussen soennieten en sjiïeten, die veel minder op godsdienstige verschillen berust dan op politieke verhoudingen en tribale achtergronden. Vanwege het geringe aantal sjiïeten speelt deze spanning in Noord-Irak veel minder een rol. Naast moslims zijn in Noord-Irak Assyriërs en verschillende andere christelijke bevolkingsgroepen woonachtig, en ook aanhangers van andere religies, zoals Yezidi's en Mandeëën.²⁶³

Het islamitische recht²⁶⁴ heeft in Irak slechts fragmentarisch weerklank in het staatsgecodificeerde recht gevonden, maar wordt in conservatieve Noord-Iraakse kringen beschouwd als een belangrijke richtinggevende maatstaf. Er zijn in Noord-Irak geen specifieke wetten die verandering van geloofsrichting verbieden en verandering van geloofsrichting heeft in Noord-Irak naar het voorkomt geen gerechtelijke consequenties. Overgang van islam naar christendom zou echter (andere) negatieve consequenties kunnen hebben. De reactie op apostasie en bekering in een voor een belangrijk deel door tradities bepaalde sociale omgeving kan zeker gevaar voor lijf en leden inhouden. De autoriteiten zullen geen adequate bescherming kunnen verlenen tegen problemen van de zijde van islamitische groeperingen ontstaan als gevolg van bekeringen. Omdat bekeringen in Noord-Irak amper voorkomen, zijn er ook weinig voorbeelden bekend van problemen naar aanleiding van bekeringen. Enkele incidenten die in het verleden bekend werden, kunnen verband hebben met de bekering van betrokkenen.

Huwelijken tussen een moslim en een christen komen om uiteenlopende redenen zeer weinig voor. Men trouwt vooral binnen de eigen kring; de familie stelt het niet op prijs wanneer verwanten trouwen met iemand van een ander geloof. Dit geldt zowel voor moslims als voor christenen. Hoewel het uitgesloten lijkt dat islamitisch-christelijke huwelijken op het platteland voorkomen, kan dit soort inter-religieuze huwelijken wel plaatsvinden in de grotere steden.

Een huwelijk van een christelijke man met een islamitische vrouw is cultureel gezien niet acceptabel en roept weerstand op. De man zal zich in dat geval tot de islam moeten bekeren. Een huwelijk tussen een islamitische man en een christelijke vrouw wordt sneller geaccepteerd en leidt tot geen of tot minder problemen. De vrouw hoeft zich in dit laatste geval niet te bekeren, maar zal dat meestal toch (al dan niet vrijwillig) doen. Kinderen uit een dergelijk huwelijk zullen een islamitische opvoeding krijgen. De religieuze

---

²⁶³

Het aantal Mandeëën in Noord-Irak is heel gering.

²⁶⁴

Arabisch: shari'a.

opvoeding van de kinderen uit een huwelijk van een christelijke man en een islamitische vrouw kan daarentegen tot problemen leiden. Doordat gemengde huwelijken zo zeldzaam zijn, is er weinig bekend van problemen op dit gebied.

De mate van acceptatie van inter-religieuze huwelijken zal in alle gevallen ook afhangen van de streek, de (politieke en economische) positie van betrokkenen en hun familie en clan. PUK en KDP zullen in de meeste gevallen trachten te voorkomen dat dergelijke inter-religieuze problemen opspelen. Men wil in ieder geval confrontaties waarbij belangrijke stammen een rol spelen voorkomen. In PUK-gebied komen dergelijke problemen veel minder voor, omdat het aantal christenen er beperkt is. Huwelijken tussen christenen van verschillende christelijke denominaties komen geregeld voor en leiden in beginsel niet tot problemen.

De invloed van islamitische partijen en groeperingen²⁶⁵ in Noord-Irak is in de afgelopen jaren gegroeid. Het karakter van deze groeperingen varieert van vreedzaam tot gewelddadig. In politiek opzicht zijn betreffende groeperingen in Noord-Irak niet geheel onbelangrijk, mede omdat sommigen niet gevrijwaard zijn van buitenlandse inmenging. KDP en PUK zijn, hoewel zij voor hun economie en militaire veiligheid afhankelijk zijn van de buurlanden, inclusief het regime in Bagdad, moeilijker beïnvloedbaar dan deze kleinere partijen.

Christenen

Schattingen van het aantal christenen in Centraal- en Noord-Irak samen lopen uiteen van 600.000 tot anderhalf miljoen. Voor Noord-Irak wordt het aantal christenen tussen 60.000 en enkele honderdduizenden geschat.²⁶⁶ Het aantal christenen in Irak nam in de afgelopen jaren af en blijft verder afnemen, vooral vanwege omvangrijke emigratie. In Noord-Irak zijn de meeste christenen woonachtig in KDP-gebied, onder meer in Ain Kawa (randgemeente van Erbil), Shaqlawa, Diyana, Harir en Koysandjak. Veel christenen uit Shaqlawa zouden de laatste jaren naar Ain Kawa zijn getrokken. In PUK-gebied wonen slechts weinig christenen; de christelijke gemeenschap in Sulaymaniyya en omgeving zou uit slechts enkele honderden personen bestaan. PUK-leider Talabani heeft veel inspanningen verricht voor de

²⁶⁵ Zie voor een beschrijving van de belangrijkste islamitische partijen en moslim-fundamentalisme in Noord-Irak bijlage 1 en sub-paragraaf 2.3.2.

²⁶⁶ Bij schattingen van het aantal christenen in Irak dient men rekening te houden met het feit dat velen nog staan geregistreerd bij plaatselijke kerken en instanties, terwijl zij in feite - al dan niet illegaal - het land hebben verlaten, of zich elders (van Noord-Irak naar Centraal-Irak) in het land hebben gevestigd. Cijfers van kerkelijke vertegenwoordigers kunnen ook om andere redenen hoger uitkomen dan de werkelijke aantallen zijn. In verband hiermee kan doorgaans niet meer dan een schatting van het aantal christenen worden gemaakt, waarbij soms een boven- en een ondergrens moeten worden gehanteerd die nogal uiteen kunnen lopen.

christelijke gemeenschap aldaar.²⁶⁷ Onderwijs in de eigen taal is toegestaan in Noord-Irak.²⁶⁸

Alhoewel hun bewegingsvrijheid groter is in Ain Kawa en andere gebieden, waar zij dominant aanwezig zijn, zijn christenen in Noord-Irak vrij om hun geloof te belijden en erediensten te houden. Zij worden niet vervolgd vanwege hun geloof. Er is in Noord-Irak evenmin sprake van systematische discriminatie van christenen of systematische onderdrukking van de christelijke minderheden. Zij kunnen zich politiek organiseren. Een deel van de christelijke minderheid in Noord-Irak voelt wel een toenemende sociale druk in een overwegend islamitische maatschappij.

Bekeringsactiviteiten door buitenlandse christelijke evangelische kerken komen op zeer beperkte schaal voor. Het is aannemelijk dat de Noord-Iraakse autoriteiten niet positief staan tegenover dergelijke activiteiten. Voor zover bekend deden zich evenwel geen gevallen van vervolging wegens proselitisme voor.

De sociaal-economische positie van christenen is traditioneel redelijk tot goed. De christelijke kerken, organisaties en instellingen onderscheiden zich doordat zij van oudsher goed zijn georganiseerd. Zij worden ook door (Iraakse) geloofsgenoten vanuit het buitenland ondersteund. Christenen bekleden in Noord-Irak posities in vrijwel alle geledingen van de maatschappij.

In bijlage 2 is een beschrijving opgenomen van christelijke kerken die in Noord-Irak kunnen worden onderscheiden. Achtereenvolgens worden beschreven de Assyrische, Chaldeeuwse, Syrisch-orthodoxe, Syrisch-katholieke, Armeens-orthodoxe en Protestantse kerk.

Yezidi's

Het geloof van de Yezidi's, wel foutief aangeduid als duivels-aanbidders, bevat elementen van verschillende godsdiensten uit de regio, zoals het Mazdeïsme,²⁶⁹ jodendom, christendom en de islam.²⁷⁰ In hun geloof neemt Malak Ta'us, de engel Pauw, een belangrijke plaats in. De tombe van sjeich 'Adi, het belangrijkste yezidi-heiligdom bevint zich in Noord-Irak, in Lalish, iets ten noorden van Ain Sifni.

Schattingen over de omvang van hun populatie in Irak als geheel lopen op tot 300.000. In Noord-Irak zou het in totaal gaan om naar schatting dertig tot

---

²⁶⁷ Zo heeft Talabani de renovatiekosten betaald van een of meer kerken in Sulaymaniyya. Zie ook bijlage 2.

²⁶⁹ Het Mazdeïsme is een oud-Perzische godsdienst, ook wel Zoroastrianisme genoemd (uit: Volken en Stammen, Arabische wereld, C. Glaudemans, 1975).

²⁷⁰ A History of the Arab Peoples, Albert Hourani, 1991, p. 185.

veertigduizend mensen. De Yezidi's in Noord-Irak wonen voornamelijk in KDP-gebied. De banden met de KDP zijn naar verluidt goed, in de KDP-regering heeft een minister van yezidische afkomst zitting. Medio april 2002 is in Dohuk een yezidisch cultureel centrum geopend. Yezidi's worden, op grond van etniciteit, doorgaans als Koerdische beschouwd en zij spreken het Kurmanji-Koerdisch. Sommige Yezidi's daarentegen menen dat zij etnisch verschillen van de Koerden. Zonder dat daar een historische basis voor bestaat, beschouwt de Iraakse regering hen als Arabisch. Er is in Noord-Irak geen sprake van een discriminatie van de Yezidi's op basis van hun geloof.

Mandeeën (Sabeeën)

Mandeeën²⁷¹ uit Centraal-Irak hoeven in Noord-Irak niet te vrezen voor vervolging op grond van hun godsdienst. Aangezien vele Mandeeën van oudsher communistische sympathieën koesterden en als communist politiek actief waren, zullen zij in een aantal gevallen op steun van bijvoorbeeld de Iraqi Communist Party (ICP) in Noord-Irak kunnen rekenen. Het aantal Mandeeën in Noord-Irak is evenwel zeer gering.

3.3.4 Bewegingsvrijheid

3.3.4.1 Binnenland

Binnen Noord-Irak

De situatie langs de PUK/KDP-bestandslijn kan als rustig worden gekarakteriseerd. Personenverkeer tussen de KDP en PUK-regio vindt gewoonlijk plaats via door peshmerga's bemande checkpoints op deze bestandslijn, en is - net als goederenverkeer - zonder meer mogelijk. Behalve wellicht (ex-)strijders van de KDP en de PUK²⁷², kunnen de meeste personen de bestandslijn zonder problemen oversteken. De controles zijn momenteel, gelet op de meer ontspannen relatie tussen KDP en PUK, in vergelijking tot vroegere jaren, niet erg streng. Sommige controleposten zijn niet of nauwelijks bemand en geleidelijk worden steeds meer posten ontmanteld.²⁷³ De controles bij de overgebleven checkpoints houden, voor zover zij bemand zijn, inspectie van identiteitsdocumenten in. Ook kan men worden ondervraagd of kan de inhoud van de auto gecontroleerd worden. Volgens zegslieden worden niet alle auto's aangehouden. Overigens vindt tussen KDP- en PUK-gebied veel verkeer van personen en goederen buiten de controleposten om plaats.

²⁷¹ Zie voor meer informatie over Sabeeën het algemeen ambtsbericht Centraal-Irak van april 2001.

²⁷² Zie paragraaf 3.4.4. voor mogelijke problemen die (ex)strijders kunnen ondervinden.

²⁷³ The Kurdistan Observer, 5 juli 2001.

Voor personen uit PUK-gebied die via KDP-gebied naar het buitenland willen, geldt daarnaast dat zij een verklaring van de 'Asayish'²⁷⁴ moeten kunnen overleggen. Het feit dat wapenbezit wijdverbreid is, maakt dat controles op wapens niet of nauwelijks plaatsvinden. De mogelijkheid van omkoping bij controles aan checkpoints kan niet worden uitgesloten.

Tussen Noord-Irak en Centraal-Irak

Personenverkeer voor 'gewone' burgers tussen Centraal-Irak en de Koerdische enclave is mogelijk, net als vervoer van goederen. Vanuit Noord-Irak reizen personen naar Centraal-Irak voor bijvoorbeeld familiebezoek, werk, studie en sport. Er is een voetbalcompetitie waaraan teams uit Centraal- en Noord-Irak deelnemen.²⁷⁵ Ook is er verkeer van lagere vertegenwoordigers van de Centraal-Iraakse autoriteiten die PUK- en KDP-gebied bezoeken voor overleg over veiligheidskwesties, waterhuishouding en andere praktische aangelegenheden. Het verkeer dat de scheidslijn tussen Noord- en Centraal-Irak passeert bestaat naast vrachtverkeer vooral uit Noord-Iraakezen die in taxi's op en neer reizen. Met een privé-voertuig met Noord-Iraaks nummerbord is het niet mogelijk Centraal-Irak in te rijden. Auto's met een Centraal-Iraaks nummerbord, meestal taxi's, kunnen wel de scheidslijn passeren.

De scheidslijn tussen Noord- en Centraal-Irak wordt zwaar bewaakt. Het Centraal-Iraakse leger is net als leden van de geheime diensten ten zuiden van deze lijn duidelijk aanwezig. De controles aan de scheidslijn van Noord-Irak met door Bagdad gecontroleerd gebied zijn streng.²⁷⁶ Aan de scheidslijn tussen KDP-gebied en Centraal-Irak, op de weg tussen Mosul en Dohuk bevindt zich een KDP-checkpoint en ook een Centraal-Iraaks checkpoint.²⁷⁷ De sfeer bij het Centraal-Iraakse controlepunt is betrekkelijk ontspannen. De controles aan de scheidslijn tussen PUK-gebied en Centraal-Irak op de weg van Sulaymaniyya naar Kirkuk zijn strenger. Hier is de militaire presentie nadrukkelijker.

Het aantal niet-Koerdische Centraal-Iraakezen dat Noord-Irak in- en uitreist is tamelijk gering. In het algemeen worden niet-Koerdische Centraal-Iraakezen die van Centraal-Irak naar de Koerdische enclave reizen, strenger gecontroleerd door de Noord-Iraakse grenswachten dan Koerden. KDP en PUK achten bijvoorbeeld ten aanzien van Arabieren de kans groter dat zij

²⁷⁴ Zie sub-paragraaf 2.1.3.

²⁷⁵ In Sulaymaniyya speelde op 8 mei 2001 een team uit Centraal-Irak een wedstrijd tegen het team van Sulaymaniyya. Al-Sharq al-Awsat, 9 mei 2001.

²⁷⁶ Zie ook het algemeen ambtsbericht Centraal-Irak van april 2001.

²⁷⁷ Volgens persberichten zouden de Centraal-Iraakse autoriteiten in november 2001 de controles op de wegen tussen Centraal-Irak en KDP-gebied hebben verscherpt. Dit zou onder andere te maken hebben met het tegengaan van smokkelactiviteiten. Radio Free Europe/ Radio Liberty, 16 november 2001.

verbonden zijn met het Centraal-Iraakse regime en controleren deze groep daarom grondiger. Het kan toegang tot Noord-Irak vergemakkelijken, indien men contacten in Noord-Irak heeft die een aanbeveling doen bij de KDP of de PUK.

Naast legale overschrijding van de bestandslijn tussen Noord- en Centraal-Irak komt er veel illegale overschrijding voor. Smokkel vindt op grote schaal plaats; soms wordt op smokkelaars geschoten.

3.3.4.2 Buitenland

Noord-Irak grenst aan Turkije, Syrië en Iran. Het KDP-gebied grenst aan alle drie deze landen, het PUK-gebied grenst alleen aan Iran.

Turkije

De grens tussen Noord-Irak en Turkije wordt deels gevormd door de rivier Habur, die een tiental kilometers stroomafwaarts in de Tigris stroomt. De officiële grensovergang tussen Turkije en Noord-Irak is Ibrahimkhalil/Habur.

In- en uitreis via Ibrahimkhalil/Habur

De grenspost Ibrahimkhalil/Habur nabij Zakho is doorgaans dagelijks geopend voor personenverkeer. Het oversteken van de grens bij Ibrahimkhalil/Habur vindt plaats over twee bruggen van ieder meer dan 100 meter lengte. Eén brug dient voor de inreis in Turkije, de tweede voor de inreis in Noord-Irak. De bruggen liggen naar schatting ruim 100 meter uit elkaar. Tussen de bruggen in is geen niemandsland. De grensovergang wordt zwaar bewaakt. Er bevinden zich aan zowel Turkse als ook aan Iraakse zijde hekken en prikkeldraad en er zijn mijnevelden langs de rivier. Aan Turkse zijde vinden minstens zes opeenvolgende controles plaats. Bij de grensbewaking zijn Turkse instanties als jandarma (gendarmerie), politie en douane betrokken. Na een militair checkpoint, een politiecheckpoint en een douanepost komt men een ommuurd gebied binnen. Binnen dit ommuurde gebied bevindt zich een aantal gebouwen, waaronder het douanekantoor waar men de in- en uitreisstempels ontvangt. Om het ommuurde gebied te verlaten (richting Noord-Irak) passeert men wederom een aantal checkpoints. Het laatste checkpoint op Turks grondgebied bevindt zich voor de brug naar Noord-Irak. Als men de brug oversteekt, komt men bij het KDP-checkpoint op Iraaks grondgebied. Er is veel informatie-uitwisseling tussen de Turkse autoriteiten ter plaatse en de grensfunctionarissen van de KDP.

Gemiddeld passeren dagelijks dertig tot vijftig personen de grens met reisdocumenten die zijn afgegeven door westerse landen. Op een drukke dag in het zomerseizoen komt het soms voor dat meer dan 500 personen met

westerse reisdocumenten de grens passeren. Op rustige dagen en in het winterseizoen zijn het er aanmerkelijk minder.

Bij het personenverkeer aan de grensovergang wordt gebruik gemaakt van Turkse taxi's met Turkse chauffeurs. Iraakse taxi's is het niet toegestaan personen te vervoeren van de Turkse naar de Iraakse zijde en vice versa. Turkse en Iraakse privé-auto's kunnen de grens wel passeren. Dit laatste geldt ook voor auto's met westerse nummerborden, die in groten getale door in Europa verblijvende Iraakezen illegaal worden ingevoerd in Noord-Irak. Behalve personenverkeer is er uiteraard vracht- en handelsverkeer. Het vrachtverkeer betreft louter Turkse trucks die worden bestuurd door Turkse chauffeurs.

Procedures

Volgens artikel 2 van de Turkse paspoortwet dienen Turkse staatsburgers of vreemdelingen om Turkije in- of uit te reizen een aan de voorschriften voldoende geldig paspoort of een document dat geldig is als paspoort (bijvoorbeeld de Europese reisdocumenten zoals vluchtelingendocumenten, vreemdelingendocumenten en laissez-passers) te overleggen. Er kan naast het Iraakse paspoort geen alternatief Iraaks reisdocument aangewezen worden dat onder artikel 2 van de Turkse paspoortwet zou kunnen vallen.

In beginsel kunnen alleen houders van een Iraaks of Turks paspoort, alsmede houders van een ander reisdocument die kunnen aantonen dat zij in Irak zijn geboren en hun familieleden, de officiële grensovergang bij Ibrahimkhalil/Habur passeren. Alleen bij hoge uitzondering verlenen de autoriteiten in Ankara aan anderen toestemming de grensovergang te passeren. Houders van Iraakse paspoorten die authentiek ogen, maar waarvan verondersteld kan worden dat zij niet op legale wijze zijn afgegeven, kunnen hiermee in de meeste gevallen de Turkse grenscontrole passeren. Er zijn echter gevallen bekend waarin een dergelijk Iraaks paspoort bij inreis in Turkije (vanuit Noord-Irak) werd geaccepteerd en bij uitreis uit Turkije werd geweigerd. Omgekeerd zou het in sommige gevallen ook voorkomen dat legaal afgegeven Iraakse paspoorten niet door de Turkse autoriteiten worden geaccepteerd.

Bij de passage van de grensovergang gelden in beginsel de volgende procedures. Voor inreis van personen in Turkije worden het reisdocument en identiteitskaart gecontroleerd. Daarnaast vindt er door de Turkse grensautoriteiten een controle van reisdoelondersteunende documenten, een veiligheidscontrole en een onderzoek naar de financiële draagkracht van betrokkenen plaats. Reizigers komende vanuit Irak die niet voldoende documenten kunnen overleggen of slechts beschikken over evident valse documenten, worden door de Turkse grensautoriteiten teruggezonden.

Bij inreis in Turkije wordt in het reisdocument een rond roodkleurig inreisstempel, waarop onder meer 'Habur' en 'giris' (inreis) vermeld staat, geplaatst over het Turkse visum.

Bij uitreis uit Turkije plaatst de Turkse douane een zwart uitreisstempel, waarop onder meer 'Habur' en 'çikis' (uitreis) vermeld staat.

Bij elke in- en uitreis wordt gestempeld. Het ligt niet voor de hand dat men in Habur een Turks uitreisstempel in het paspoort heeft gekregen zonder vervolgens Irak daadwerkelijk te zijn ingereisd. Het zou in het verleden echter wel zijn voorgekomen dat de Turkse autoriteiten het toestonden dat personen na ontvangst van een uitreisstempel, langer in het ommuurde gebied verbleven dan het in hun reisdocument aanwezige Turkse transitvisum²⁷⁸ formeel toestond. Het is uitgesloten dat een Irakees die, na door de Turkse autoriteiten te zijn gecontroleerd te Habur, het Turks grondgebied verlaat, enige tijd op de brug verblijft zonder Irak in te reizen, en vervolgens Turkije weer inreist zonder dat Iraaks grondgebied is betreden.²⁷⁹

De KDP-grensautoriteiten stempelen paspoorten niet bij in- of uitreis. Men geeft een los papiertje (inlegvel) aan betrokkene als betalingsbewijs voor de leges die bij in- en uitreis betaald moeten worden.

Van de in- en uitreizen worden aan Turkse zijde volledige lijsten bijgehouden.

Visa

De dagelijkse afgifte van Turkse visa voor reizigers uit Noord-Irak werd in januari 2002 drastisch verminderd. Voor de afgifte van Turkse visa aan reizigers uit Noord-Irak wordt een soort quotumsysteem gehanteerd. Hierbij worden aan zowel de Turkmeense gemeenschap als de KDP momenteel dagelijks in plaats van twintig slechts vijf Turkse visa verstrekt. Ook aan de PUK worden dagelijks vijf Turkse visa verstrekt.²⁸⁰

Een visum is niet slechts geldig voor één persoon, maar voor een heel gezin. De visa worden in het algemeen afgegeven voor een periode die varieert van 72 uur tot 20 dagen. Op een aan de KDP verstrekt Turks visum worden ongeveer 90 dollar leges geheven.²⁸¹ Indien men onder één van de volgende vijf categorieën valt, kan men op grond van een officiële KDP-richtlijn voor een visum in aanmerking komen: lid van een officiële delegatie, handel²⁸², studie in het buitenland, gezinshereniging, en medische behandeling in het buitenland. Het visum wordt in Erbil afgegeven. Voordat het visum wordt

²⁷⁸ Zie verderop in deze paragraaf voor het benodigde dubbele Turkse transitvisum.
²⁷⁹ Zoals eerder reeds werd vermeld, zijn er twee bruggen met louter éénrichtingsverkeer, één voor ingaand en één voor uitgaand verkeer.

²⁸⁰ Visa die verstrekt worden door de Turkse ambassade te Bagdad vallen niet binnen de genoemde quota.

²⁸¹ The Guardian, 2 augustus 2001.

²⁸² Men dient in voorkomend geval over een identiteits/lidmaatschapskaart van een kamer van koophandel te beschikken.

afgegeven dient aan een aantal voorwaarden te zijn voldaan.²⁸³ Om via de KDP een Turks visum te verkrijgen, dient men in veel gevallen meer dan zes maanden tot mogelijk een jaar te wachten.

Het aantal Turkse visa dat de Turkmenen is toebedeeld, oversteeg in het verleden ruimschoots de vraag binnen deze bevolkingsgroep. De visa die Turkije aan de Turkmenen werden verstrekt, werden derhalve veelal doorverkocht. Voor een Turks visum dat via de Turkmenen verkregen wordt, is de wachttijd aanzienlijk korter dan voor een Turks visum dat via de KDP wordt verkregen. Daartegenover staat dat er een bedrag van ongeveer 600 dollar voor moet worden betaald.²⁸⁴

Alvorens in Noord-Irak een Turks visum wordt afgegeven voor KDP of de Turkmeense gemeenschap, dient het paspoort van de aanvrager te worden voorgelegd aan de Turkse grensautoriteiten in Habur. In het algemeen wordt binnen 24 uur bekend gemaakt of er bezwaren zijn tegen afgifte van een Turks visum aan de betrokken persoon.

Personen die vanuit West-Europa via Turkije legaal naar Noord-Irak en weer terug reizen doen dit in het algemeen met een Turks dubbel transitvisum. De houder van zo'n visum kan daarmee Turkije tweemaal inreizen en heeft zowel voor de heen- als de terugreis 72 uur om Turkije door te reizen. Indien na een doorreis de 72-uurstermijn is overschreden kan bij uitreis door de Turkse grensautoriteiten een geldboete worden opgelegd. Verlenging van een Turks 72-uurs-transitvisum is niet mogelijk. Zonodig kan wel een nieuw (ander) visum worden aangevraagd.

Syrië

De in- en uitreis mogelijkheden tussen Noord-Irak (KDP-gebied) en Syrië zijn beperkt. Het personenverkeer van en naar Syrië staat volledig onder controle van de Syrische overheid en onder auspiciën van de vertegenwoordigingen van de PUK en de KDP.²⁸⁵ De Syrische autoriteiten geven geen in- of uitreisstempel bij de officieuze grenspost in het uiterste noordoosten van het land, nabij de Iraakse grensplaats Fish Khabur aan de Khabur-rivier. De overtocht is per kleine motorboot (per dag slechts gedurende enkele uren mogelijk) en er is hier geen auto- of vrachtverkeer.

---

²⁸³ Voor goedkeuring van de KDP-autoriteiten om Noord-Irak uit te reizen dient een aantal verklaringen overlegd te worden. Onder meer een verklaring van de politie (geen strafblad), van de fiscus (vrij van schulden), van de bank (vrij van schulden), van de landbouw-autoriteiten (vrij van schulden en andere lasten) en van binnenlandse zaken/de veiligheidsdienst (geen bezwaar). In verband met het schrijnende tekort aan leraren en medisch personeel wordt aan deze groep officieel geen uitreisvisa gegeven.
The Guardian, 2 augustus 2001.

²⁸⁴

²⁸⁵

Het is van belang dat men bij één van de Koerdische partijen een aanvraag indient om de grens te passeren. De Koerdische partijen kunnen vervolgens toestemming krijgen van de Syrische overheid.

Na de Turkse inreisbeperkingen van januari 2002 is het personenverkeer tussen Noord-Irak en Syrië via deze grensovergang toegenomen. Per jaar passeren veel mensen deze grens.

Personen met Noord-Iraakse achtergrond afkomstig uit landen als Duitsland of Nederland hebben in het verleden meestal zonder veel problemen langs deze route tussen Syrië en Noord-Irak kunnen reizen. Ook gebruiken vertegenwoordigers van een aantal internationale NGO's deze grensovergang.

Daarnaast is sprake van bezoeken van enkele uren waarbij familieleden aan beide zijden van de grens in staat worden gesteld elkaar kort te ontmoeten aan de Syrische kant van de grens. Hun namen worden door de Syrische geheime dienst geregistreerd. Zij mogen de rivieroever niet verlaten en moeten dezelfde dag de terugtocht naar Noord-Irak maken. Ondanks strenge Syrische controle schijnt ook illegale grensoverschrijding elders langs de Noord-Iraakse - Syrische grens voor te komen.

Iran

Hadjomran vormt de voornaamste grenspost tussen KDP-gebied en Iran. In PUK-gebied zijn in 1999 twee nieuwe officieuze grensovergangen met Iran in gebruik genomen langs welke handel in elektronica, kleding en luxe goederen plaatsvindt, die de PUK extra inkomsten verschaft.²⁸⁶

Vanuit Iran reizen maandelijks (voornamelijk Koerdische) Irakezen na jarenlang verblijf in Iran terug naar Noord-Irak.²⁸⁷ De PUK-leiding reisde in het verleden meestal via de grens met Iran van het PUK-gebied naar het buitenland. Momenteel reist de PUK-leiding doorgaans via KDP-gebied naar Turkije.

In april 2002 werd een nieuwe (tweewekelijkse) verbinding tussen Europa en Noord-Irak via Iran aangekondigd.²⁸⁸

Illegale grensovergang

Veel Irakezen zijn niet in staat op legale wijze in of uit te reizen en kiezen een andere route. Zij maken daarbij vaak gebruik van mensensmokkelaars. Illegale uitreis is niet ongevaarlijk gezien de aanwezigheid van landmijnen en van patrouilles en activiteiten van de PKK (Arbeiderspartij van Koerdistan) en het Turkse leger in de bergen. De omvang van illegale grensoverschrijdingen is moeilijk in te schatten.

Het komt voor dat (ex-)asielzoekers²⁸⁹ van Iraakse afkomst van Europa naar Turkije reizen met als eindbestemming Noord-Irak. Afgezien van de

²⁸⁶ Omstreeks juni 2001 is in PUK-gebied begonnen met de constructie van een (derde) nieuwe grenspost (Sulaymaniyya-Arbad). KurdSat, 31 juli 2001.

²⁸⁷ Zowel naar PUK- als naar KDP-gebied.

²⁸⁸ Brayati, 3 april 2002; Hawlati, 8 april 2002.

mogelijkheid dat zij bij de grensovergang een Iraaks paspoort tonen, blijkt dat men doorgaans reist op Europese reisdocumenten, waaronder paspoorten, vluchtelingendocumenten, vreemdelingendocumenten en laissez-passers. Indien zij willen voorkomen dat hun documenten worden afgestempeld door de Turkse autoriteiten bij de grenspost Ibrahimkhalil/Habur kunnen zij dit bereiken door omkoping of kunnen zij kiezen voor illegale grenspassage, vaak met hulp van smokkelaars. Het bedrag dat men mensensmokkelaars moet betalen voor een illegale reis van bijvoorbeeld Dohuk naar de Turkse plaats Cizre is naar verluidt enkele honderden dollars. Chauffeurs van de vaak leeg naar Noord-Irak terugkerende trucks en tankauto's zouden hierbij betrokken zijn. Ook kunnen (ex-)asielzoekers zich als illegaal in Turkije verblijvende Irakezen bij de autoriteiten in bijvoorbeeld Silopi aanmelden met de bedoeling zich naar Noord-Irak te laten vervoeren. Hierna kunnen zij illegaal terugkeren, waarna zij met hun westerse documenten weer officieel naar Europa kunnen terugkeren. Het komt voor dat houders van westerse documenten deze na terugkeer in Irak of in Europa verkopen. In een aantal gevallen worden ze na aanpassing hergebruikt, ook door mensensmokkelaars. Op de markten in Noord-Irak worden gebruikte westerse reisdocumenten te koop aangeboden.

Het bovenstaande bevestigt dat Irakezen, die in West-Europa verblijf hebben gekregen, terugreizen naar Noord-Irak, onder meer met het doel familieleden te bezoeken, hun gezin op te halen of om te trouwen.

Noord-Irak

In Noord-Irak zijn vrijwel alle mogelijke authentieke en vervalste documenten in omloop.²⁹⁰ Ook documenten die authentiek ogen kunnen daarom geen volkomen zekerheid geven over de identiteit van de houder. Aan de andere kant geldt dat als personen een niet-authentiek document gebruiken, dat niet hoeft te betekenen dat de identiteit van de houders niet klopt met de gegevens in de documenten.

Aldus heeft ieder paspoort of document (zoals bijvoorbeeld een huwelijkscontract), of het nu 'echt' of 'vals' is, een beperkte waarde.

In Noord-Irak is de uitgifte van documenten, wegens het ontbreken van officiële Centraal-Iraakse instanties, problematisch. De afgifte staat overigens niet onder controle van de centrale overheid in Bagdad. De Noord-Iraakse autoriteiten beschikten vanaf 1991 over een onbekend aantal blanco Iraakse paspoorten die onder meer buit waren gemaakt tijdens de intifada.

Momenteel komt het, net als in het verleden, voor dat verlopen paspoorten worden gewassen met behulp van chemicaliën. Ook op andere manieren

---

²⁸⁹

²⁹⁰

Waaronder statushouders en personen wier procedure nog niet is afgerond. De Sheikhallah-bazaar in Erbil is een bekend 'verkooppunt' van allerlei documenten. Der Spiegel, 7/2001; Newsweek International, 1 maart 2001; The Guardian, 2 augustus 2001.

wordt er met paspoorten en andere Iraakse en westerse documenten geknoeid.

Centraal-Irak²⁹¹

Nieuwe paspoorten kunnen op legale wijze bij afgiftekantoren in Mosul, Kirkuk en in Bagdad worden verkregen, alwaar ook andere officiële documenten zijn te bemachtigen. Het komt frequent voor dat personen uit Noord-Irak een paspoort in Centraal-Irak aanvragen of laten verlengen. Voor personen uit Noord-Irak zijn de procedures in Centraal-Irak ter verkrijging van een paspoort echter gecompliceerd en langdurig. Men moet rekening houden met een antecedentenonderzoek door de Centraal-Iraakse geheime diensten. Omkoping zou tegenwoordig een absolute noodzaak zijn om resultaat te bereiken, zeker indien men geen contacten heeft die invloed kunnen uitoefenen. Personen uit Noord-Irak die niet voorkomen in de registers van politie, justitie, veiligheidsdiensten en dergelijke kunnen bij de officiële instanties in Centraal-Irak in beginsel ook andere documenten bemachtigen die nodig zijn voor binnen- en buitenlandse reizen en andere doeleinden. Uiteraard is afgifte van documenten in Centraal-Irak langs legale weg in beginsel niet mogelijk indien aanvragers (of hun familieleden) bekend staan als politieke activisten of om andere redenen voorkomen in de registers van instanties van politie, justitie en veiligheidsdiensten en dergelijke. Het kan overigens voorkomen dat men tegen betaling van dergelijke registers wordt afgevoerd. Dit laatste is echter minder waarschijnlijk voor belangrijke politieke opposanten van het regime in Bagdad en andere personen tegen wie zeer ernstige verdenkingen bestaan. De betrokken ambtenaren zouden immers een groot risico lopen indien zij dergelijke personen helpen.

3.3.5 Rechtsgang

In Noord-Irak is sprake van een redelijk functionerend rechtssysteem. De rechterlijke macht wordt geacht onafhankelijk te zijn. Of individuele rechters in de praktijk steeds politiek onafhankelijk en/of niet beïnvloedbaar zijn, is twijfelachtig. De KDP en de PUK hebben wel invloed op de rechterlijke macht, bijvoorbeeld door hun rol bij benoemingen van rechters; zowel in PUK- als in KDP-gebied worden rechters aangesteld door de regering. Van nieuwe rechters wordt onder meer verlangd dat zij over ruime juridische ervaring beschikken. Rechtszittingen en vonnissen zijn in principe openbaar.

Een ieder in Noord-Irak heeft het recht zich in rechtszaken te laten bijstaan door een advocaat. In civiele zaken bepleiten partijen doorgaans zelf hun belangen. In strafzaken is bijstand van een advocaat wel gebruikelijk. Indien een partij geen juridische bijstand kan bekostigen, wordt van overheidswege

---

²⁹¹

Zie ook de algemene ambtsberichten Centraal-Irak.

een advocaat toegewezen. Er zijn in Noord-Irak veel juristen met weinig of geen werk. Het is derhalve niet moeilijk voor een redelijk tarief een advocaat te vinden.

3.3.6 Arrestatie en detentie

Afgezien van arrestaties op heterdaad moet er in beginsel een arrestatiebevel zijn uitgevaardigd alvorens iemand kan worden gearresteerd.²⁹² De onderzoeksrechter is bevoegd dergelijke bevelen af te geven. In de praktijk wordt hier niet altijd de hand aan gehouden; soms worden personen gearresteerd zonder dat een arrestatiebevel kan worden overgelegd. Betrokkenen ontvangen normaliter geen afschrift van een arrestatiebevel. Wel kan de advocaat van betrokkene desgevraagd een kopie krijgen. Bij een aantal delicten is vrijlating op borgtocht mogelijk. Internationale regels voor termijnen van voorarrest worden niet altijd nageleefd. Voorarrest kan te allen tijden verlengd worden in het kader van nader onderzoek.

De omstandigheden in de gevangenissen in Noord-Irak voldoen niet aan de internationaal gestelde eisen. De hygiënische omstandigheden in de gevangenissen zijn slecht. Mensenrechtenschendingen bij arrestatie en tijdens detentie komen voor.²⁹³ Personen kan het recht op toegang tot een advocaat of het recht op familiebezoek worden ontzegd.

Overigens is de situatie binnen de gevangenissen mede dankzij interventie van het International Committee of the Red Cross (ICRC) in de afgelopen jaren verbeterd. ICRC²⁹⁴ heeft in Noord-Irak kantoren in Duhok, Erbil en Sulaymaniyya. ICRC bezoekt in Noord-Irak detentiecentra en houdt daarbij toezicht op de materiële voorzieningen in de gevangenissen en de behandeling van gedetineerden. Het ICRC is in zowel PUK- als KDP-gebied in staat alle gevangenissen te bezoeken, echter in sommige gevangenissen zijn niet alle delen toegankelijk voor het ICRC.²⁹⁵ Dit zou bijvoorbeeld gelden voor de gevangenis in Aqra.²⁹⁶

Het ICRC ziet erop toe dat de betreffende gevangenisautoriteiten ingrijpen wanneer de behandeling van gedetineerden verslechtert. De Noord-Iraakse autoriteiten werken constructief samen met het ICRC, dat bijvoorbeeld workshops ter verbetering van de kwaliteit van het gevangeniswezen organiseert of lezingen verzorgt voor peshmerga's over basisgedragsregels tijdens

²⁹² Artikel 92 van de Strafwet: *'No one should be detained or apprehended unless it is according to an order issued by a judge or a court, or in situations allowed by law'*. Hawlati, 15 juli 2001.

²⁹³ Zie sub-paragraaf 3.3.7.

²⁹⁴ Zie sub-paragraaf 3.2.

²⁹⁵ In het verleden hebben PUK en KDP aangegeven ook gevangenisbezoeken van Amnesty International toe te zullen staan.

²⁹⁶ Zie ook verderop in deze paragraaf.

krijgshandelingen. Het ICRC kan op verzoek van (ex)gedetineerden verklaringen afgeven als bewijs van hun detentie. Dergelijke verklaringen bevatten onder meer de data van bezoek door een ICRC-medewerker en de datum van vrijlating. Het ICRC geeft deze kaarten alleen af aan gedetineerde peshmerga's en andere gedetineerden waarvoor volgens ICRC een bijzondere reden tot bescherming bestaat.

In de gevangenissen in Noord-Irak bestaan bezoeksregelingen die per gevangenis verschillen. De gebruikelijk bezoeksfrequentie is eenmaal per week. Bezoekers mogen voedsel meebrengen; de gevangenis verstrekt de noodzakelijke basisvoeding. Bezoek is niet mogelijk zolang het strafrechtelijk onderzoek tegen een gedetineerde loopt.

Er is voor zover bekend geen sprake van dwangarbeid in de gevangenissen. In sommige gevangenissen zou de mogelijkheid bestaan om handarbeid te verrichten. Voor zover bekend zijn er geen verlofregelingen. Het westerse reclasseringsconcept is in Noord-Irak onbekend.

Naast de reguliere staatsgevangenissen zijn er detentiecentra die worden beheerd door de Asayish van PUK²⁹⁷ en KDP, waar onder meer personen in voorarrest worden vastgehouden. Ook komt militaire detentie voor als disciplinaire straf.

De voornaamste gevangenis in PUK-gebied is genaamd 'Salaam' en ligt nabij Sulaymaniyya. Het is een grote gevangenis met vele afdelingen. De voornaamste gevangenis in KDP-gebied is gelegen in Aqra. Er zijn tevens gevangenissen in Dohuk en Erbil.²⁹⁸ Daarnaast bestaat zowel in PUK- als in KDP-gebied een aantal kleinere detentiecentra voor personen in voorarrest. In totaal zouden zich veertig tot vijftig detentiecentra in Noord-Irak bevinden. In zowel PUK- als KDP-gebied zouden illegale detentieplaatsen zijn, waar zich met name politieke gevangenen zouden bevinden. Ook de PKK/KADEK houdt in Noord-Irak personen vast, zij het niet in reguliere gevangenissen.

Volgens de in 1999 tussen PUK en KDP gemaakte afspraken over de uitwisseling van gevangenen worden PUK- en KDP-leden en -peshmerga's die als gevolg van het conflict tussen beide partijen gedetineerd waren in gevangenissen van de andere partij, niet verder vervolgd en zonder meer vrijgelaten. Inmiddels zouden de meeste krijgsgevangenen zijn uitgewisseld.²⁹⁹ Dit geldt echter niet voor PUK- en KDP-leden die gedetineerd zijn in verband met gewelddadige aanslagen, bezit van explosieven e.d. Dergelijke gedetineerden worden beschouwd als criminelen

²⁹⁷ De PUK-Asayish opende in augustus 2001 een nieuwe gevangenis in Sulaymaniyya, die zou zijn ontworpen in overeenstemming met de minimale eisen voor de behandeling van gevangenen zoals door de VN gesteld. Kurdistan Newslines, 18 augustus 2001.

²⁹⁸ In de gevangenis in Erbil werden in mei 2002 veranderingen geïmplementeerd om zodoende de omstandigheden voor gevangenen te verbeteren. Brayati, 9 mei 2002.

²⁹⁹ Zie ook paragraaf 2.2.

en vallen niet onder de uitwisselingsregeling. Er zou zich nu nog slechts een beperkt aantal krijgsgevangenen in de PUK en KDP gevangnissen bevinden.

Vanwege diverse redenen is de uitwisseling van gevangenen complex. Hierbij spelen politieke, criminele, economische en tribale factoren een rol naast de problematiek van vermiste personen³⁰⁰ en buitengerechtelijke executies³⁰¹ in detentie. De uitwisseling van gevangenen vond in het verleden over het algemeen plaats in Degala, aan de bestandslijn van de KDP en PUK. Dit gebeurde meestal zonder bemiddeling van derden.³⁰²

3.3.7 Mishandeling en foltering

Mishandeling en foltering komen met name voor bij ondervraging. Ondervraging in politieke en zwaardere commune misdrijven geschiedt door de veiligheidsdiensten³⁰³ en vindt doorgaans plaats tijdens voorarrest. Over het algemeen worden gevangenen in voorarrest gehouden in detentieplaatsen van de veiligheidsdiensten in plaats van in de reguliere gevangnissen. Uitzondering hierop vormt (een bepaald deel) van de reguliere gevangenis in Aqra, waar ondervragingen plaatsvinden. In de gevangnissen komt willekeurige mishandeling door het gevangenispersoneel en/of door medegevangenen voor.

PUK en KDP stellen dat foltering zich vooral op lokaal niveau, buiten het gezichtsveld van de partijtop, voordoet. De leiding van KDP en PUK hebben in het verleden aangegeven decreten te hebben uitgevaardigd om foltering tegen te gaan. PUK en KDP hebben zich ook anderszins ingespannen om mishandeling en foltering van gedetineerden tegen te gaan.³⁰⁴ Het aantal gevallen van mishandeling en foltering in Noord-Irak is sinds het Washington-akkoord aanzienlijk verminderd.

3.3.8 Verdwijningen

Verdwijningen in Noord-Irak komen voor, echter niet op grote schaal. Er zijn leden van de KDP en de PUK vermoord of verdwenen, zonder dat hun lot bekend is bij de eigen partij. Volgens goed geïnformeerde waarnemers zou een aantal gevangenen in het verleden tijdens detentie zijn omgebracht. Aarzelend bij het besluit tot vrijlating van alle krijgsgevangenen zou dan ook

---

³⁰⁰ Zie ook sub-paragraaf 3.3.8.

³⁰¹ Zie sub-paragraaf 3.3.9.

³⁰² In uitzonderlijke gevallen zou de PMF betrokken zijn geweest.

³⁰³ De politie houdt zich slechts bezig met lichte overtredingen. De politie zal hierbij wel ondervragen, maar de kans dat dit leidt tot mishandeling is zeer klein, aangezien het lichte overtredingen betreft.

³⁰⁴ Zie sub-paragraaf 3.3.6.

verband houden met de vrees dat aan het licht zou komen dat peshmerga's en mogelijk ook anderen in gevangenschap zijn omgebracht.

3.3.9 Buitengerechtelijke executies en moorden

Er zijn berichten dat bij de gewapende confrontaties die in het verleden tussen de KDP en de PUK plaatsvonden krijgsgevangenen standrechtelijk zijn geëxecuteerd. Zo zouden in de periode van de inval in Erbil³⁰⁵ aan PUK- en aan KDP-zijde veel peshmerga's zijn omgebracht. Ook beschuldigen beide partijen elkaar van het ombrengen van enkele honderden krijgsgevangenen in detentie.³⁰⁶

Voor zover bekend hebben de autoriteiten van de KDP of de PUK zich sinds het Washington-akkoord niet meer schuldig gemaakt aan buitengerechtelijke executies.

In het kader van eerwraak- en bloedwraak is er sprake van moord.³⁰⁷ Ook vinden er moorden plaats gepleegd door radicale islamitische groeperingen.³⁰⁸

3.3.10 Doodstraf

In Noord-Irak kan de doodstraf worden opgelegd voor een tamelijk groot aantal delicten. In beginsel is de Iraakse strafwetgeving van kracht. In 1992 werden door de Noord-Iraakse autoriteiten twee wetten afgekondigd, op basis waarvan de doodstraf kan worden opgelegd voor terroristische activiteiten en voor moord op een buitenlander, een medewerker van de VN of van een humanitaire organisatie. Ook in geval van ernstige zedendelicten kan de doodstraf worden opgelegd.

Sinds 1991 zouden twintig tot dertig executies hebben plaatsgevonden.

In de periode vanaf de ondertekening van de Washington-overeenkomst in 1998, is volgens de PUK en KDP de doodstraf niet meer voltrokken.

Recentelijk zou echter, volgens een persbericht, in Erbil twee maal de doodstraf voltrokken zijn.³⁰⁹ Dit werd echter niet bevestigd door andere bronnen.

---

³⁰⁵ Zie sub-paragraaf 2.1.2.

³⁰⁶ Zie ook paragraaf 2.2.

³⁰⁷ Zie sub-paragraaf 3.4.8.

³⁰⁸ Zie sub-paragraaf 2.3.2.

³⁰⁹ Hawlati, 11 februari 2002.

3.4 Positie van specifieke groepen

3.4.1 Turkmenen

De Turkmenen³¹⁰ vormen in Noord-Irak een ethnische minderheid en zijn voornamelijk woonachtig in KDP-gebied. Een groot deel van hen is gevestigd in en nabij Erbil. Een aantal van naar schatting maximaal tienduizend Turkmenen verblijft in PUK-gebied, hoofdzakelijk in en rond Kifri. De Turkmeense minderheid in Irak gebruikt haar eigen aan het Turks verwante taal, het Turkmeens. Turkmenen zijn overwegend soenniet. Vertoon van Turkse vlaggen en van portretten en bustes van Atatürk en ander als pan-Turks opgevat gedrag van Turkmeense organisaties stuiten in Koerdische kringen op weerstand en leiden soms tot incidenten. Echter, van onderdrukking van leden van de Turkmeense minderheid vanwege hun etniciteit is in Noord-Irak geen sprake.

Turkmenen hebben in Noord-Irak de vrijheid om zich politiek te organiseren.³¹¹ De diverse Turkmeense politieke partijen in Noord-Irak, waaronder het samenwerkingsverband van Turkmeense partijen, het Iraqi Turkoman Front (ITF) participeren niet in de KDP- en PUK-regeringen. Dit kan mogelijk worden teruggevoerd op druk van de Turkse regering die de zelfstandige Koerdische regeringsinstellingen met enige argwaan beziet. De Turkmeen Jawdat Jarjees Najjar, die niet tot het ITF behoort, is minister in de KDP-regering.

De relatie tussen de KDP en het ITF is niet goed. De onenigheid tussen de KDP en ITF concentreert zich op de gewapende Turkmeense militie³¹² in Erbil, die de KDP een doorn in het oog is.³¹³ De KDP ziet het ITF als een verlengstuk van Turkije. Een andere reden voor de onenigheid tussen de KDP en het ITF is dat het ITF niet geregistreerd is als een politieke partij in Noord-Irak.³¹⁴ Voorts stelt het ITF dat Turkmenen in KDP-gebied minder kans maken op een baan bij de overheid dan Koerden. Een andere veel gehoorde klacht van de Turkmenen is dat zij door de KDP belemmerd worden in onderricht in de eigen taal. De KDP zou het gebruik van het

³¹⁰ Het aantal Turkmenen in Noord-Irak wordt door niet-Turkmeense bronnen geschat op zo'n honderdduizend personen. Turkmenen zelf stellen vaak dat hun gemeenschap in Noord-Irak veel groter is dan 100.000. Er zijn Turkmenen die beweren dat er 3,5 miljoen Turkmenen in Irak wonen, waarvan 10% in Noord-Irak. Daarentegen wordt het aantal Turkmenen in geheel Irak ook wel tussen de 800.000 en 2 miljoen geschat, *The Economist*, 25 mei 2002.

³¹¹ In bijlage 1 is een aantal van de Turkmeense partijen beschreven.

³¹² Het ITF zou aantrekkelijke geldbedragen en voedsel in het vooruitzicht stellen om mannen te bewegen toe te treden tot de Turkmeense militie. *Hawlati*, 24 juni 2001.

³¹³ De KDP eist dat het ITF de leden van haar militie registreert bij de politie of namenlijsten van de militieleden overlegt.

³¹⁴ Het ITF is van mening dat de partij, en ook ander bij het ITF aangesloten partijen, zich niet hoeven te registreren in Noord-Irak omdat zij Iraakse en geen Koerdische partijen zijn.

Latijnse alfabet niet toestaan, aangezien dit niet in overeenstemming is met de Iraakse wetgeving die het Arabische schrift verplicht. Het staat echter vast dat aan Turkmeense scholen in Noord-Irak onderwijs in de Turkmeense taal wordt gegeven. Naast scholen,³¹⁵ beschikken de Turkmenen in KDP-gebied over eigen media zoals televisie, radio en kranten.

De beschuldigingen van de Turkmenen aan het adres van de KDP lijken in veel gevallen niet of onvoldoende gegrond. Ook in de eigen gelederen wordt wel gezegd dat de berichten over onderdrukking door de KDP niet moeten worden overdreven.³¹⁶ De Iraqi Turkman Union Party, een van de Turkmeense partijen die geen deel uitmaakt van het ITF, stelt dat de vrijheid die de Turkmenen in Noord-Irak genieten duidelijk merkbaar is.³¹⁷ De relatie tussen de PUK en de Turkmenen (het ITF in het bijzonder) is goed.³¹⁸

3.4.2 PKK/KADEK-leden

De KDP en PUK verzetten zich tegen de aanwezigheid van PKK/KADEK-strijders in Noord-Irak. PKK/KADEK-strijders en aanhangers in Noord-Irak lopen dan ook het risico gearresteerd te worden. In april 2002 gaf de KDP nog aan de PKK/KADEK als een terroristische organisatie te beschouwen.³¹⁹ Ook zijn aanslagen op PKK-ers in leidinggevende posities niet uitgesloten en is er bij gevangenneming van PKK/KADEK-leden een kans op mishandeling tijdens verhoor. Het is voorgekomen dat PKK-strijders³²⁰ na enige tijd werden vrijgelaten indien zij daarna Noord-Irak onmiddellijk zouden verlaten. In november 2001 werden twee voormalig PKK-strijders, die zich nadat zij uit de partij waren gestapt aan de KDP hadden overgegeven, aan de Turkse autoriteiten overgedragen.³²¹

Het is in de afgelopen jaren voorgekomen dat de Noord-Iraakse bevolking steun verleende aan de PKK. Dit gebeurde soms om redenen van financieel gewin. Daarnaast is het voorgekomen dat de PKK de plaatselijke bevolking in het noorden van Noord-Irak dwong voedsel af te geven of anderszins hulp te verlenen. De PKK zou in het verleden ook druk hebben uitgeoefend op Iraakse Koerden om dienst te doen als PKK-strijder. Dit werd aantrekkelijk gemaakt door een goed inkomen in het vooruitzicht te stellen, en ook door een toezegging dat betrokkene, na een bepaalde periode dienst te hebben gedaan, naar West-Europa zou kunnen vertrekken.

³¹⁵ In Erbil zijn dertien Turkmeense scholen. *Anatolia*, 20 november 2000.

³¹⁶ *Turkish Daily News*, 22 november 2000.

³¹⁷ *Hawlati*, 21 januari 2002.

³¹⁸ Talabani bevestigde dat de PUK de rechten van de Turkmenen ondersteunt, *Kurdistan Observer*, 28 november 2001.

³¹⁹ *Brayati*, 9 april 2002.

³²⁰ Afkomstig uit Turkije, Syrië of Iran.

³²¹ *Anatolia*, 2 november 2001.

In het algemeen zullen de Noord-Iraakse autoriteiten optreden tegen personen die vrijwillig samenwerken met de PKK/KADEK.³²²

Indien de KDP vermoedt dat activiteiten zijn verricht voor de PKK/KADEK, dan zal de KDP een onderzoek instellen. Onderscheid dient gemaakt te worden tussen vrijwillige samenwerking met de PKK/KADEK en samenwerking onder dwang. Indien wordt vastgesteld dat iemand onder dwang heeft moeten meewerken aan PKK/KADEK-activiteiten, dan volgen in de regel na dit onderzoek geen repercussies. Tijdens de onderzoeksfase door de KDP kan soms sprake zijn van mishandeling en foltering. Echter, niet alle personen die door de KDP verdacht worden van hulp aan de PKK/KADEK lopen het risico slachtoffer te worden van mishandeling en foltering tijdens verhoor.

Het risico van mishandeling en foltering tijdens verhoor, alsmede de mate waarin een persoon wordt gestraft, is afhankelijk van verschillende factoren, en neemt toe naarmate de (vermoede) aard van de verleende hulp ernstiger is. Factoren die van invloed kunnen zijn, zijn onder meer de aard van hulpverstrekking of samenwerking, de duur en de intensiteit van de collaboratie en de KDP- of PUK-gezindheid van de persoon en/of diens omgeving. De indruk bestaat dat over het algemeen de straf niet zwaar is en kan variëren van een waarschuwing tot enkele jaren gevangenisstraf. Wanneer de collaboratie het verstrekken van voedsel of financiële hulp betreft, zal een lichtere straf opgelegd worden, bijvoorbeeld in de vorm van een waarschuwing. Voor hulpverstrekking waaraan een veiligheidsaspect verbonden is, zoals het vertrekken van wapens of ondergrondse oppositie, riskeert een persoon gevangenisstraf. De mate van bestraffing kan bovendien ook medebepaald worden door de omgeving van de persoon. Indien het dorp van betrokkene KDP-gezind is, dan zal de straf wellicht milder zijn. Bij een PKK/KADEK-gezind dorp zou de straf mogelijk zwaarder kunnen zijn.

Het is in het verleden voorgekomen dat de KDP de toevoer van levensmiddelen en voedselrantsoenen naar enkele dorpen nabij Fish Khabur en Zakho verminderde omdat deze dorpen ervan werden verdacht voedsel te hebben verstrekt aan de PKK. De plaatselijke dorpschouwen zouden zijn

³²²

In april 2001 werd een Assyriër door de KDP gearresteerd op verdenking van het leveren van (militaire) goederen aan de PKK. Zinda Magazine; AINA, 24 augustus 2001. De KDP bevestigde de arrestatie met een openbare verklaring op 27 augustus 2001 en wees daarbij de beschuldigingen vanuit de Assyrische pers over onregelmatigheden bij de arrestatie van de hand. '(...) Mr. (...) is regularly visited in detention by his relatives and representatives of the International Committee of the Red Cross (ICRC). (...) His detention has been extended according to the law. (...) Interested persons may attend the trial. An independent inquiry by Amnesty International and other accredited human rights organizations is welcomed to assess and verify the circumstances under which (...) is charged and being tried, and the treatment he has been receiving while in detention. (...)'. Verklaring van het KDP International Relations Bureau, 27 augustus 2001.

gearresteerd. Ook zouden dorpen in de omgeving van Amadiya zijn ontruimd omdat de bewoners de PKK actief zouden hebben geholpen.

3.4.3 Lokale medewerkers van internationale organisaties

In Noord-Irak zijn internationale en lokale niet-gouvernementele organisaties (NGO's) en VN-organisaties actief. De activiteiten van deze organisaties worden door de bevolking en de plaatselijke autoriteiten gewaardeerd en dragen in belangrijke mate bij aan wederopbouw van de regio. De aanwezigheid van internationale NGO's en VN-organisaties wordt onder meer gezien als signaal dat men niet door de internationale gemeenschap is vergeten. Daarnaast heeft de aanwezigheid van buitenlandse hulpverleners een gevoel van bescherming gegeven, een extra drempel die het regime in Bagdad ervan kan weerhouden om tot militaire acties in Noord-Irak over te gaan.

NGO's

In Noord-Irak zijn verschillende lokale en internationale NGO's werkzaam. De meeste internationale NGO's die samenwerken met de KDP en/of de PUK, zijn niet officieel in Bagdad geregistreerd of geaccrediteerd, dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld de NGO CARE en de VN-organisaties.

Vestigingen van buitenlandse NGO's zijn sinds het ontstaan van het de facto zelfbestuur van de regio diverse malen het doelwit van aanslagen geweest. Ook in de verslagperiode vonden er in Noord-Irak bomexplosies plaats in of nabij kantoren of andere vestigingen van NGO's. Voor zover bekend veroorzaakten de explosies vooral materiële schade en zijn er nauwelijks slachtoffers gevallen. Bij twee aanslagen in 2001 op vestigingen van het International Committee of the Red Cross (ICRC) werd melding gemaakt van materiele schade, er vielen geen slachtoffers. Naar aanleiding van een aantal incidenten met 'anti-personnel mines', die zich voordeden op vrije dagen op picknickplaatsen³²³ heeft ICRC zijn medewerkers een picknick-verbod opgelegd. Hulporganisaties opereren in Noord-Irak uiterst voorzichtig en hebben vaak gewapende bewakers in dienst. Lokale medewerkers kunnen, wanneer zij zich begeven van KDP-gebied naar PUK-gebied en vice versa, worden aangehouden aan de PUK-KDP-scheidslijn, waarbij ondervragingen kunnen plaatsvinden. Overigens hechten de PUK en de KDP om economische en politieke redenen veel belang aan hulpverlening door buitenlandse hulporganisaties.

In het verleden heeft de regering in Bagdad in de pers bedreigingen geuit tegen in Noord-Irak werkzame buitenlandse NGO's die niet in Bagdad

---

³²³

Zie ook paragraaf 2.3.

geregistreerd zijn.³²⁴ Daaruit zou kunnen worden afgeleid dat iedereen die zich inlaat met een (volgens Bagdad illegale) buitenlandse organisatie, van spionage beschuldigd kan worden. In juni 2001 werden in het bijzonder de Amerikaanse NGO 'SGI' en de Britse organisatie 'MEDS',³²⁵ door de Centraal-Iraakse autoriteiten beschuldigd van spionage.³²⁶

Bij de beoordeling van een mogelijk risico dat medewerkers van buitenlandse NGO's in Noord-Irak lopen, zouden naast de activiteiten van desbetreffende NGO, meerdere factoren meegewogen kunnen worden, zoals de positie van de medewerker binnen die NGO, alsmede de lengte van het dienstverband. Irakezen die in het verleden kortere tijd in een ondersteunende functie voor een buitenlandse NGO hebben gewerkt, lijken louter op basis hiervan momenteel geen risico te lopen. In de praktijk blijkt echter dat ook lokale medewerkers die al vele jaren een hogere functie bekleeden bij een buitenlandse NGO geen bijzonder doelwit vormen van aanslagen.³²⁷

Mogelijkerwijs lopen medewerkers van NGO's die over gevoelige informatie beschikken in verband met betrokkenheid bij ontminningsactiviteiten en van organisaties die zich inzetten voor de slachtoffers van mijnexplosies, een verhoogd risico. Kennis over de locaties van landmijnen zou door Bagdad als strategische informatie worden beschouwd.

In de eerste helft van 2001 werd in de media verslag gedaan van incidenten gericht tegen NGO's die betrokken zijn bij het ruimen van landmijnen en/of hulpverlening aan slachtoffers van landmijnen.^{328,329} In 2002 deden dergelijke incidenten zich voor zover bekend niet voor.

VN-organisaties

De salarissen van lokale VN-medewerkers zijn aanzienlijk hoger dan het gemiddelde salaris in Noord-Irak.³³⁰ De salarissen zijn soms vergelijkbaar met die van PUK- en KDP-ministers. De hoge salarissen kunnen aanleiding zijn voor gevoelens van jaloezie. In enkele gevallen heeft dit in het verleden

³²⁴ Bijvoorbeeld in Babil (regeringsgezinde krant uitgegeven in Bagdad), 18 maart 2001.

³²⁵ Respectievelijk Servant Group International en Middle East Development Services

³²⁶ Al-Iraq, 16 juni 2001.

³²⁷ De PUK gaf onlangs aan dat Irakezen die voor een NGO of een buitenlands bedrijf in Noord-Irak willen gaan werken, hiervoor eerst toestemming van het Ministerie van Binnenlandse zaken dienen te vragen. Radio Free Europe/ Radio Liberty, 2 augustus 2002; UNOHCI van 5 augustus 2002 gebaseerd op Kurdistani Nwe.

³²⁸ Dit zou aanleiding geweest zijn voor de Norwegian People's Aid (NPA) om haar internationale staf uit Noord-Irak terug te trekken. Andere NGO's die betrokken zijn bij de activiteiten rond landmijnen, zijn de Mines Advisory Group (MAG), de Italiaanse NGO 'Emergency' en het Belgische 'Handicap International', die zich richten op de behandeling van slachtoffers van mijnen.

³²⁹ NGO's die zich met mijnontmijning bezig houden werden door Bagdad beschuldigd van spionage- en sabotageactiviteiten. Het legaal in Noord-Irak werkzame UNOPS werd in dit verband overigens niet genoemd.

³³⁰ De salarissen zijn in sommige gevallen tien tot vijftig keer het gemiddelde Noord-Iraakse salaris.

geleid tot incidenten, waarbij lokale VN-medewerkers door personen in hun naaste omgeving zijn belaagd. Daarnaast hebben volgens waarnemers de naar verhouding grote sommen VN-geld die zijn gemoeid met ontwikkelings- en hulpactiviteiten (uitbesteding van projectuitvoering e.d.) in het verleden soms geleid tot tegen de VN gerichte acties.

Bovenstaande factoren kunnen een rol hebben gespeeld bij aanslagen op VN-instellingen in het verleden. Bij een aantal gevallen wordt betrokkenheid van het regime in Bagdad vermoed. De prominente VN-aanwezigheid in Noord-Irak vormt de mogelijke reden voor aanslagen.³³¹ Ook in de afgelopen periode vonden nabij VN-vestigingen in Noord-Irak explosies plaats. Voor zover bekend vielen daarbij geen slachtoffers.

Noord-Iraakse Koerden vrezen dat veel Arabische VN-medewerkers die in Noord-Irak worden ingezet weinig Koerdisch gezind zijn en daarmee een veiligheidsrisico vormen. Incidenten in het verleden zouden hiertoe aanleiding gegeven hebben. De Centraal-Iraakse regering oefent druk uit op de VN om vooral Arabische werknemers in (Noord-)Irak in te zetten.

3.4.4 Dienstplichtigen, deserteurs, militairen

Theoretisch is voor mannen afkomstig uit Noord-Irak dienstplicht in het Centraal-Iraakse leger nog van toepassing. In een resolutie³³² van de Iraakse regering is echter vastgelegd dat Noord-Iraakse mannen kunnen kiezen om op te komen voor hun militaire dienst of om deze uit te stellen. Evenmin hoeven degenen die vóór 1992 hun militaire dienstplicht hebben vervuld, op te komen voor de herhalingsoefeningen.

De Koerdische autoriteiten in Noord-Irak leggen geen dienstplicht op. Er zou in het algemeen geen druk uitgeoefend worden op personen om peshmerga te worden. Dit is ook niet nodig, want het wordt door velen als een eervolle baan gezien die een inkomen verschaft.³³³ Vanwege de hoge werkloosheid willen velen vrijwillig peshmerga worden. Het is ook niet uit te sluiten dat door de omgeving sociale druk uitgeoefend wordt op personen om peshmerga te worden voor bijvoorbeeld de KDP of de PUK. De uitstroom van peshmerga's is niet groot. Indien iemand niet langer peshmerga wil zijn, kan hij zonder problemen ontslag nemen. Er zijn altijd genoeg vrijwilligers voor

³³¹ Op 26 februari 2001 heeft de toenmalige Iraakse minister van Buitenlandse Zaken Al-Sahhaf een brief naar de secretaris-generaal van de Verenigde Naties gestuurd waarin kritiek wordt gegeven op de activiteiten van buitenlandse VN-medewerkers in Noord-Irak. Agence France Press, 26 februari 2001. De Iraakse kritiek zou vooral ingegeven zijn door de feitelijke erkenning door VN-organisaties van de KDP en de PUK als legitieme onderhandelingspartners, waarmee voorbij wordt gegaan aan het gezag van de regering in Bagdad.

³³² Resolutie No. 25 van 20 februari 1999, gepubliceerd in de Alwaqai Aliraqiya (Arabische editie) No. 3764 van 8 maart 1999.

³³³ De PUK heeft in mei 2002 de salarissen van peshmerga's verhoogd. Kurdsat, 12 mei 2002.

de ontstane vacature. Echter, peshmerga's die beschikken over gevoelige informatie over de partij of over belangrijke partijfunctionarissen zal men niet graag zien vertrekken en kunnen bij ontslag(-aanvraag) eerder problemen krijgen.

Het is een peshmerga niet toegestaan om tijdens een gewapende actie te vertrekken of te deserteren, of orders te weigeren. In KDP-gebied zal betrokkene in zo'n geval volgens het Iraakse militaire recht ('Disciplinary Code') worden berecht. In PUK-gebied is in 1999 een 'Peshmerga Court' opgericht, dat zich speciaal met deze materie bezighoudt. Bij bestraffing van KDP- en PUK-peshmerga's die deserteren of opdrachten van hun meerderen weigeren uit te voeren kunnen familierelaties, clanverhoudingen en specifieke omstandigheden een rol spelen. De straffen kunnen afhankelijk van de beschuldiging op papier variëren van een berisping of een disciplinaire straf tot gevangenisstraf of zelfs de doodstraf. In de praktijk komen zware straffen nauwelijks voor. Als gedeserteerde peshmerga's wapens meenemen of ontvreemden, is de kans op bestraffing groter. Naast berisping en bestraffing is ook ontwapening mogelijk. Dit laatste leidt tot verlies van aanzien, hetgeen ook als een straf wordt gezien. Peshmerga's die deserteren en het risico lopen bestraft te worden door de in het gebied heersende partij, kunnen zich niet aan dit risico onttrekken door zich te vestigen in het gebied van de andere partij (respectievelijk PUK- of KDP-gebied). Desertie en insubordinatie, echter, komen onder peshmerga's naar verluidt weinig voor.

Zowel bij PUK als KDP zijn gedeserteerde (voormalige) Centraal-Iraakse officieren actief. KDP en PUK kunnen er in sommige gevallen belang bij hebben om hogere officieren die afkomstig zijn uit Centraal-Irak en die beschikken over voor KDP en PUK bruikbare militaire kennis en vaardigheden in Noord-Irak te ondersteunen, te beschermen en te werk te stellen.

In KDP-gebied (Zakho) is een militaire academie waar zowel officieren als peshmerga's worden getraind, deels door voormalige officieren van het Centraal-Iraakse leger. Ook onder de PUK-strijdkrachten bevinden zich voormalige Centraal-Iraakse officieren.³³⁴

Er zijn geen recente aanslagen op Centraal-Iraakse deserteurs en dienstplichtontduikers in Noord-Irak bekend geworden waarachter de hand van Bagdad zou kunnen worden verondersteld. In het verleden werd zekerheidshalve nog uitgegaan van een mogelijk risico in Noord-Irak voor gedeserteerde officieren uit het Centraal-Iraakse leger boven de rang van kapitein. Naarmate de tijd verstrijkt zonder dat er sprake is van op deze

---

³³⁴

Er is een militaire academie van de PUK in Sulaymaniyya.

personen gerichte acties lijkt de conclusie meer en meer gerechtvaardigd dat ook deze personen in Noord-Irak zich zonder problemen kunnen ophouden.

3.4.5 Onafhankelijke intellectuelen en journalisten

Intellectuelen en journalisten die een onafhankelijke positie ten opzichte van beide leidende Koerdische facties innemen en kritiek uitoefenen op de de facto overheid, kunnen te maken krijgen met vervolging.

Vervolging van intellectuelen en journalisten lijkt evenwel steeds meer uitzondering te worden. Een uitzondering hierop vormde de arrestatie van een uitgever van een onafhankelijke krant in juni 2002.^{335,336} Het kan echter niet uitgesloten worden dat kritische intellectuelen en journalisten in sommige gevallen het slachtoffer worden van mensenrechtenschendingen.³³⁷

Hoewel een veelheid aan politieke partijen de gelegenheid heeft zich te uiten in eigen media, is er een grens aan wat in de openbaarheid gebracht kan worden. Het actief en aanhoudend ter discussie stellen van de leidende rol van de KDP in KDP-gebied en van de PUK in PUK-gebied vormt een overschrijding van die grens.³³⁸ Intellectuelen en journalisten die door een aanhoudende kritische opstelling ten opzichte van zowel KDP als PUK risico zijn gaan lopen van de zijde van deze partijen, hebben in Noord-Irak geen uitwijkmogelijkheid.

3.4.6 Prominente politieke activisten

Het is aanhangers van PUK en KDP in de praktijk niet toegestaan daadwerkelijk politiek te bedrijven in het gebied van de andere partij. PUK- en KDP-aanhangers die zich politiek zeer actief opstellen in het gebied van de rivaliserende partij lopen het risico gevangen te worden gezet of, soms na een korte periode van detentie, het gebied te worden uitgewezen.

Hoewel op dit moment geen activiteiten van de Centraal-Iraakse geheime diensten in KDP- en PUK-gebied waarneembaar zijn, is niet uit te sluiten dat deze er op enige schaal gerichte activiteiten ontplooiën tegen vooraanstaande leden van de politieke oppositie tegen het regime. Er zijn informanten die door Bagdad worden betaald of onder druk gezet.

³³⁵ De uitgever Kamaran Muhyi al-Din Rashid zou gearresteerd zijn door de KDP. Onbekend is of de uitgever daarna is vrijgelaten.

³³⁶ Een jaar eerder in juli 2001 werd een journalist van de maatschappij-kritische krant Hawlati, Hashim Zebari gearresteerd. Zebari, die zonder arrestatiebevel gearresteerd werd wegens het opzetten van een culturele vereniging zonder legale toestemming, werd op 29 april 2002 vrijgelaten. Hawlati 8 mei 2002. Hawlati, 24 juni 2002.

³³⁷ Sinds oktober 2001 verscheen in de media, voor zover bekend, één maal een bericht over het gebruik van geweld tegen journalisten, toen in april 2002 in een stadion in Erbil door de politie geweld werd gebruikt tegen twee journalisten. Gulan, 2 mei 2002.

³³⁸ Zie sub-paragraaf 3.3.1.

3.4.7 Faily-Koerden

Over de Faily-Koerden is in oktober 2001 een separaat algemeen ambtsbericht verschenen.

3.4.8 Vrouwen

De rechtspositie voor vrouwen in Noord-Irak is gebaseerd op de Centraal-Iraakse wetgeving.³³⁹ Het Iraakse recht bevat ten aanzien van vrouwen discriminerende bepalingen. Formeel zijn vrouwen in Noord-Irak vanaf achttien jaar meerderjarig en handelingsbekwaam.³⁴⁰ Er bestaan in de praktijk echter uitzonderingen (onder andere in de regelgeving) op de handelingsbekwaamheid van vrouwen. Er zijn geen specifieke Noord-Iraakse wetten van toepassing in dit verband.

In de praktijk zijn in de traditionele Koerdische maatschappij in Noord-Irak de verhoudingen tussen mannen en vrouwen en opvattingen over hun rolpatronen van oudsher ingesloten. Zij worden vooral buiten de steden nog sterk door culturele en sociale tradities bepaald. Vrouwen in de rurale gebieden hebben minder vrijheid dan vrouwen in de grote steden. De maatschappelijke positie van vrouwen op het platteland blijft vaak achter bij die van vrouwen in steden als Sulaymaniyya, waar (hoog) opgeleide, westers geklede vrouwen verantwoordelijke (overheids-)functies hebben.

In de Iraakse regelgeving zijn beperkingen gesteld aan de wettelijke handelingsbekwaamheid. Zo dient een vrouw tot de leeftijd van 45 jaar altijd instemming van een mannelijk familielid te hebben om het land te verlaten. Instemming van de man is vereist voor een zgn. exit permit. Hoewel de exit permit in Noord-Irak niet bestaat, zal het van de individuele omstandigheden afhankelijk zijn of een vrouw zonder toestemming van haar familie het land kan verlaten. Ook binnen Noord-Irak, voornamelijk in rurale gebieden, kunnen vrouwen niet zonder begeleiding van een mannelijk familielid reizen.

Een vrouw blijft in de praktijk haar hele leven verantwoording schuldig aan haar familie. Vooral de huwelijkstradities springen hierbij in het oog. Een meerderjarige vrouw kan, volgens de wet, zonder toestemming van de familie trouwen. Echter, de meeste huwelijken worden gearrangeerd door mannelijke familieleden, waarbij de vrouw weinig tot geen inspraak heeft.³⁴¹ Meisjes

---

³³⁹ Op het Iraakse familierecht, waaronder het huwelijks-, echtscheidings- en erfrecht, is de islamitische wetgeving (shari'a) van toepassing.

³⁴⁰ Een meerderjarige vrouw kan rechtsgeldig eigendom verwerven en verkopen en kan zonder toestemming van de familie trouwen.

³⁴¹ De traditionele bruidsschat is soms moeilijk op te brengen, wat er in veel gevallen toe leidt dat men zich ertoe gedwongen ziet huwelijkskandidaten binnen dezelfde familie te zoeken.

worden soms reeds op jonge leeftijd (12 tot 14 jaar) uitgehuwelijkt. Een vrouw die openlijk protesteert tegen de keuze van haar huwelijkspartner, kan in bepaalde gevallen mogelijk het risico lopen door haar familieleden te worden uitgestoten of zelfs om het leven te worden gebracht. Vrouwen kunnen ook nog steeds als 'ruilobject' gebruikt worden bij clantwisten, hetgeen weliswaar niet legaal is, maar volgens lokale vrouwenbewegingen nog regelmatig voorkomt. Zowel in KDP- als in PUK-gebied wordt hiertegen vaak niet opgetreden.

Geweld tegen vrouwen

Verkrachtingen komen in Noord-Irak in hogere mate voor op het platteland. Voor zover bekend komt seksueel en/of fysiek geweld tegen vrouwen in detentie niet voor. Vrouwenbesnijdenis, voorheen een zeldzaamheid in Noord-Irak, komt net als polygamie vooral in Halabja en omgeving vaker voor dan voorheen.

Een vrouw die slachtoffer is geworden van seksueel geweld heeft formeel de mogelijkheid een aanklacht bij de Noord-Iraakse autoriteiten in te dienen. In de praktijk zal zij hier echter niet snel tot toe over gaan; door de aanklacht wordt haar probleem, en daarmee de aantasting van de familie-eer, immers openbaar. Bovendien moet de vrouw over een getuige beschikken, wil zij geloofd worden. Het woord van de man telt altijd zwaarder. Ook een vrouw die het slachtoffer is van fysiek geweld door haar echtgenoot, zal doorgaans geen aanklacht indienen. De bereidheid van de autoriteiten hiertegen op te treden wordt mede bepaald door de positie van de echtgenoot binnen zijn clan. Het is mogelijk dat zij zich tot haar vader wendt, die druk kan uitoefenen op de echtgenoot of kan besluiten zijn dochter weer zelf in huis te nemen. Deze laatste optie is maatschappelijk geaccepteerd. Internationale organisaties kunnen in enkele gevallen met succes een oproep doen aan de lokale autoriteiten om seksueel en fysiek geweld tegen vrouwen tegen te gaan.³⁴²

Eerwraak

Vrouwen en meisjes kunnen in Noord-Irak het risico lopen slachtoffer te worden van eerwraak.³⁴³ Bij deze zgn. 'honour killings' wordt een vrouw (of een man)³⁴⁴ omgebracht om de eer van de familie te zuiveren.³⁴⁵ De eer van

³⁴² Zie voor de opvang van vrouwen verderop in deze paragraaf.

³⁴³ Overigens kunnen ook mannen slachtoffer worden van eerwraak. Eerwraak uitgeoefend op een man kan bijvoorbeeld voorkomen wanneer een man een vrouw, en daarmee haar familie, belaagd. Dat een man door zijn eigen familie wordt omgebracht in het kader van eerwraak is in dit geval minder waarschijnlijk. De familie van de man zal eerder geneigd zijn de man tegen eerwraak te beschermen. Homosexuele handelingen kunnen wel aanleiding vormen voor acties uit eerwraak door de eigen familie (zie ook sub-paragraaf 3.4.9.).

³⁴⁴ Zie ook sub-paragraaf 2.3.1.

³⁴⁵ Met de introductie van sateliettelevisie en daarmee van westerse rolpatronen in Noord-Irak komt het steeds vaker voor dat meisjes en vrouwen zich niet willen conformeren aan de

een familie hangt vooral samen met de kuisheid van de vrouwelijke familieleden. Zodra de kuisheid van een vrouwelijk familielid in het geding komt, staat de gehele eer van de familie op het spel. Kuisheid betekent voor vrouwen dat zij contact met mannen buiten de familie vermijden, in het bijzonder dat zij tot aan het huwelijk hun maagdelijkheid bewaren en daarna seksueel trouw zijn aan de echtgenoot.³⁴⁶ Een vrouw kan de familie te schande maken onder andere door overspel of het openlijk protesteren tegen de door de familie geselecteerde huwelijkspartner. Ook een vrouw tegen wie seksueel geweld is gebruikt, zal als een schande voor de familie worden beschouwd.³⁴⁷

Verondersteld kan worden dat de Noord-Iraakse autoriteiten slechts beperkt in staat zijn *honour killings* te voorkomen. Naar verluidt zijn eerwraakacties de afgelopen jaren in ieder geval nog voorgekomen.³⁴⁸ Over het exacte aantal gevallen van bloed- en eerwraak zijn, afgezien van de cijfers over eerwraak die de Independent Women Organization Iraqi Kurdistan (IWO) over eerwraak in 2000 publiceerde, recentelijk geen cijfers bekend gemaakt. Volgens de KDP is het aantal gevallen van bloedwraak de afgelopen jaren sterk afgenomen, omdat de autoriteiten hier strenger tegen optreden.³⁴⁹ Echter, wanneer een persoon met bloed- en/of eerwraak bedreigd wordt, zal hij/zij zich niet altijd aan dat gevaar kunnen onttrekken door uit te wijken naar een ander deel van Noord-Irak. Daders van eerwraakdelicten werden, als er al sprake was van (juridische) vervolging, doorgaans niet veroordeeld. In eerste instantie zullen de families de erkwestie zelf trachten op te lossen. De oplossing kan bereikt worden doordat de vrouw of de hele familie een bepaald gebied verlaat. Ook kan besloten worden tot het sluiten van een huwelijk, wanneer het de eer van een vrouw betreft. Vaak worden stamhoofden ingeschakeld om tot een vergelijk te komen zonder dat er een rechter aan te pas hoeft te komen. Het komt regelmatig voor dat een conflict wordt 'opgelost' door betaling van bloedgeld en/of door uithuwelijking van vrouwen.

---

traditionele verhoudingen. Behalve een toename van 'familie-eerproblemen' heeft dit ook geleid tot een toename van het aantal zelfmoorden onder meisjes en vrouwen. Hawlati, 24 juni 2001; The Kurdistan Observer, 2 juli 2001.

³⁴⁶ Nederlands Juristenblad, 11 mei 2001, pag. 884.

³⁴⁷ De familie zal in eerste instantie wellicht trachten een verkrachting verborgen te houden. Zodra de schande echter toch openbaar wordt, zal de familie zich doorgaans genoodzaakt zien de eer van de familie te zuiveren.

³⁴⁸ De Independent Women Organization Iraqi Kurdistan (IWO) zou de volgende cijfers over slachtoffers van eerwraak bekend hebben gemaakt: 1991-4 doden; 1992-0 doden; 1993-7 doden; 1994-9 doden; 1995-28 doden; 1996-17 doden; 1997-34 doden; 1998-5 doden. *Honour Killings* zouden naar verluidt voornamelijk in de Soran-regio in de omgeving van de plaats Diyana hebben plaatsgevonden. The Kurdish Tribune, 19 oktober 2000.

³⁴⁹ Ter illustratie wordt door de KDP een geval van bloedwraak in Zweden aangevoerd. De KDP zou actief samengewerkt hebben met de Zweedse autoriteiten bij de bestrafing van een persoon afkomstig uit Noord-Irak wegens bloedwraak.

Ook de PUK- en KDP-overheden kunnen ingrijpen om oplossingen tussen de betrokken families, clans en stammen te bewerkstelligen. Wanneer de stamhoofden het niet eens kunnen worden, of wanneer sprake is van een bijzonder ernstig strafbaar feit (zoals moord), zullen KDP en PUK bevorderen dat de reguliere rechtsgang in werking treedt, en dat een rechterlijk oordeel ook daadwerkelijk wordt geaccepteerd. De autoriteiten kunnen boetes of strafverkortingen als instrumenten hanteren om de partijen tot elkaar te laten komen.

De mogelijkheid en de wil tot ingrijpen van de PUK en KDP is afhankelijk van een aantal factoren. De KDP- en PUK-autoriteiten zullen over het algemeen alleen ingrijpen indien:

i) het een indirecte eerwraak betreft (dat wil zeggen niet als directe vergelding voor bijvoorbeeld verkrachting, maar als deel van een familievete); ii) de familie een beroep doet op de autoriteiten; iii) de macht van de ene stam in relatie tot die van de andere stam ingrijpen mogelijk maakt; iv) de connectie tussen de stam en de PUK of de KDP zodanig is dat dit de partij geneigd maakt in te grijpen; v) de bestraffing die de familie beoogt voldoende ernstig is.

Volgens de Iraakse wet worden mannen die zich schuldig maken aan 'honour crimes' daarvoor niet strafrechtelijk vervolgd. De PUK heeft een aanpassing gemaakt op deze wet houdende dat daders van eerwraak in haar gebied niet immuun zijn.³⁵⁰ Wanneer eerwraak een moord ten gevolge heeft, zal in PUK-gebied de moordenaar in rechte worden vervolgd.³⁵¹ In KDP-gebied werd in augustus 2002 een wijziging op de Iraakse wet aangenomen houdende dat eerwraak in KDP-gebied niet is toegestaan. De president van het parlement verklaarde dat 'het ombrengen van vrouwen uit naam van religie of traditie niet langer is toegestaan en dat men het recht niet langer in eigen hand mag nemen'.³⁵² De KDP had reeds een 'social affairs' afdeling, die bemiddelt bij familievetes. Tevens was al eerder een comité binnen het ministerie van Mensenrechten ingesteld om *honour killings* te onderzoeken.

Maatschappelijke positie

Ondanks de traditionele elementen binnen de Koerdische samenleving is een aantal vrouwen in Noord-Irak hoog opgeleid. Sommige vrouwen bekleeden tamelijk hoge posities. Er zijn vrouwen in overheidsdienst, bijvoorbeeld als

³⁵⁰ Het US Department of State meldt: 'In April 2000 the PUK declared that immunity would not be given for honour crimes in the area under its control'. Iraq Report on human rights practices 2001, 4 maart 2002.

³⁵¹ In Sulaymaniyya vond op 13 november 2001 een aanslag plaats, waarschijnlijk gericht tegen een aantal activisten van de vrouwenbeweging. De PUK vermoedde dat de aanslag mogelijk gepleegd was als protest tegen de aanpassing van wetgeving met betrekking tot eerwraak.

³⁵² Website van de Kurdistan Regional Government, stand 15 augustus 2002

ambtenaar (zelfs minister) of als lerares.³⁵³ Voorts zijn er vrouwelijke artsen, professoren en juristen.³⁵⁴ Ook komt het voor dat vrouwen zich verkiesbaar stellen voor het parlement en beroepen uitoefenen die een hoge opleiding vereisen. Voor de verspreiding van de partij-ideologie moedigen KDP en PUK vrouwen aan om lid te worden van de partij, vooral wanneer zij belangrijke maatschappelijke posities innemen.

Het aantal vrouwen dat betaald werk verricht, vormt evenwel een minderheid. Traditioneel doen vrouwen de huishouding en zorgen zij voor de opvoeding van de kinderen. Een vrouw zal in het algemeen niet gauw de toestemming van haar familie krijgen om lid te worden van een politieke partij en politiek actief te worden. Een vrouw in Noord-Irak wordt niet geacht in het openbaar een man tegen te spreken.

Voorschriften

Met uitzondering van Halabja bestaan in Noord-Irak geen dwingende kledingvoorschriften voor vrouwen. In de rurale gebieden gaan de vrouwen doorgaans traditioneel gekleed, wat inhoudt het dragen van een lange rok, lange mouwen en hoofdbedekking. In de steden kan 'westerse' kleding worden gedragen en hoeft het hoofd niet te worden bedekt. In het tot september 2001 door de fundamentalistische islamieten gecontroleerde Halabja wordt aan de islamitische kledingvoorschriften strikt de hand gehouden. Een meisje wordt vanaf ongeveer haar zestiende levensjaar, of eerder indien zij reeds is getrouwd, geacht zich aan de kledings- en gedragscodes voor vrouwen te houden.

Een vrouw in de Halabja-regio die zich modern kleedt, politiek of in een vrouwenorganisatie actief is of zich anderszins onafhankelijk opstelt, kan door moslim-fundamentalisten bedreigd, geïntimideerd en mishandeld worden. De PUK, die zich juist een modern imago wil aanmeten, is niet in staat daar overal bescherming te bieden. Er zijn voorbeelden bekend van vrouwen die door de fundamentalisten zijn geïntimideerd en fysiek zijn aangevallen wegens een (vermeende) westerse leefwijze. Er zijn geen aanwijzingen dat dit op grote schaal gebeurt. De PUK en de KDP zullen zeker in de steden intimidatie van vrouwen door islamitische bewegingen niet tolereren. In voorkomende gevallen kan betrokkene elders in de PUK-regio de bescherming van de autoriteiten inroepen. Een vrouw zou dergelijke problemen kunnen ontlopen door uit te wijken naar elders in het PUK-gebied, bijvoorbeeld naar de stad Sulaymaniyya.

---

³⁵³ De KDP zou onder meer in de loop van 2000 zestig vrouwen hebben opgeleid tot politieagenten. Kurdistan Satellite TV, 12 september 2000.

³⁵⁴ In januari 2002 werd de eerste vrouwelijke rechter in PUK-gebied benoemd. Reuters, 26 januari 2002.

Vrouwenorganisaties in Noord-Irak,³⁵⁵ waaronder die van de PUK en de KDP, spannen zich in om de positie van vrouwen die leven in een traditionele tribale samenleving te verbeteren. De instellingen organiseren activiteiten op sociaal-cultureel en juridisch gebied en op het gebied van alfabetisering, onderwijs en gezondheidszorg. Ook wordt er onder meer onderzoek gedaan naar eerwraak.³⁵⁶ In Sulaymaniyya heeft de Kurdistan Women's Society³⁵⁷ een opvanghuis voor vrouwen, het Aram huis. Vrouwen kunnen naar dit huis uitwijken en krijgen hier bescherming. De vrouwenbewegingen hebben in de afgelopen jaren aangedrongen op wijziging van discriminerende wetsbepalingen. De PUK bevordert de emancipatie van vrouwen door hen in verantwoordelijke posities aan te stellen.

Hoewel de PUK ook te maken heeft met een deels traditionele achterban en met conservatief islamitische partijen, heeft de partij in 2000 een wetswijziging doorgevoerd die vrouwen die hun echtgenoot hebben verloren in de Anfal-campagne de mogelijkheid biedt te hertrouwen.³⁵⁸ Door de Anfal-operaties en de vele gewapende conflicten zijn veel vrouwen weduwe geworden en - in tegenstelling tot veel weduwnaars - nooit hertrouwd, waardoor zij een zwakke sociale positie innemen. Velen van hen zijn gevestigd in collectieve nederzettingen. VN-organisaties en NGO's voeren in samenwerking met lokale autoriteiten projecten uit op het gebied van inkomensverschaffing aan de minderbedeelden, zoals het leveren van vee aan alleenstaande vrouwen met kinderen.

De verhoudingen tussen de vrouwenorganisaties en de traditioneel islamitische partijen in Noord-Irak laten te wensen over. Moslim-fundamentalisten zouden in voorkomende gevallen hebben getracht emancipatoire activiteiten van de vrouwenbewegingen te verstoren, door bijvoorbeeld deelnemende vrouwen lastig te vallen. Ook zou het zijn voorgekomen dat er tijdens het vrijdaggebed in de moskee kritiek werd geleverd op activiteiten van de vrouwenbewegingen, zoals het tv-programma van de PUK-vrouwenorganisatie.

---

³⁵⁵ In Noord-Irak opereren meerdere vrouwenorganisaties: de Kurdistan Women Union (KWU), onderdeel van de KDP, de Kurdistan Women's Society (KWS), onderdeel van de PUK, de Independent Women Organization (IWO), naar verluidt gelieerd aan de Iraq(i) Workers' Communist Party (IWCP), de Toilers Women Union, de Socialist Women Union, Islamic United Sisters, Turkmen Women, Assyrian Women's Movement, Kurdistan Ladies Union, Khatuzeen Center en de Ronahee Foundation.

³⁵⁶ Vrouwenbeweging in Iraaks-Koerdistan vecht op vele fronten. Op gelijke voet, februari 2000.

³⁵⁷ Deze vrouwenorganisatie is aan de PUK gelieerd.

³⁵⁸ Hawlati, 13 februari 2001. Omdat de lichamen van de echtgenoten nimmer werden gevonden, hadden de vrouwen geen bewijs van overlijden. Zij konden daardoor niet hertrouwen, en waren in veel gevallen gedwongen in grote armoede te leven. The Kurdistan Observer, 2 juli 2001.

3.4.9 Homoseksuelen

Er bestaan in Noord-Irak voor zover bekend geen wetten die homoseksuele contacten expliciet verbieden. Wel zijn er wetten op basis waarvan homoseksuele handelingen in termen van onzedig, onkuis of oneervol gedrag bestraft kunnen worden. Voor het verrichten van dergelijke handelingen kan een gevangenisstraf opgelegd worden. Ook is volgens de Iraakse wet homoseksuele verkrachting en het verrichten van homoseksuele handelingen met minderjarigen strafbaar.

Homoseksuelen worden als zodanig niet vervolgd. Vervolging wegens homoseksuele gedragingen kan echter wel voorkomen, indien er ook andere bezwaren tegen een persoon zijn gerezen. Zodra bij de autoriteiten bekend is geworden dat iemand zich schuldig maakt aan homoseksuele handelingen, kunnen de autoriteiten overgaan tot het bijhouden van een persoonsdossier. Ontstaan tegen betrokkene daarnaast andere bezwaren, dan kunnen ook de in het dossier verzamelde feiten over de homoseksualiteit een rol gaan spelen in het strafproces tegen betrokkene. Homoseksualiteit kan naast de andere klacht als onzedelijk gedrag ten laste worden gelegd. Het is niet bekend of en in welke mate (vermeende) homoseksualiteit zou leiden tot onevenredige bestraffing van de bewezen geachte commune delicten. Er is wel een reële kans op mishandeling van homoseksuelen in detentie. Hierbij kan sprake zijn van betrokkenheid van gevangenispersoneel én van medegevangenen.

Het openlijk uitdragen van de homoseksuele geaardheid wordt in Noord-Irak maatschappelijk niet geaccepteerd. Iemand die openlijk bekent homoseksueel te zijn, loopt het risico in een sociaal isolement te geraken als gevolg van verachting en verstoting door familie en kennissen maar ook door buurtbewoners. Homoseksuele handelingen kunnen aanleiding vormen voor acties uit eerwraak door de eigen familie. Homoseksuelen (mannen en vrouwen) zullen onder de enorme sociale druk doorgaans besluiten conform de wens van de familie in het huwelijk te treden. Als homoseksuelen zich in als zodanig openbaren, zal dit louter zijn tegenover andere homoseksuelen. Homoseksuelen kunnen bij de Noord-Iraakse autoriteiten niet terecht met klachten over discriminatie. Zelfs indien men het slachtoffer is van bedreigingen door individuen, dan zullen klachten daarover bij de autoriteiten over het algemeen geen gehoor vinden.

In de praktijk blijken homoseksuelen in Noord-Irak geen problemen te hebben zolang zij zich niet openbaar als homoseksueel manifesteren en zij er voor zorgdragen dat eventuele homoseksuele contacten alleen in de privé-sfeer plaatsvinden.

3.5 Samenvatting

De mensenrechtensituatie is in Noord-Irak aanmerkelijk beter dan in Centraal-Irak. VN-organisaties en NGO's zijn in staat de ontwikkelingen met betrekking tot de mensenrechten in Noord-Irak te volgen. De Speciale Rapporteur van de Mensenrechtencommissie van het Europees Parlement benadrukte de positieve ontwikkeling die Noord-Irak had doorgemaakt op het gebied van 'civil society'. De KDP en de PUK hebben beide in de gebieden onder hun controle een ministerie voor Mensenrechten. Ook is een aantal lokale organisaties op het gebied van de mensenrechten actief.

Desondanks is er geen sprake van volledige naleving van de mensenrechten in Noord-Irak. De politieke vrijheden en het recht op vrije meningsuiting kennen bepaalde beperkingen. Er bestaat wel vrijheid van godsdienst. Er is geen sprake van onderdrukking van christenen en andere (religieuze) minderheden.

De bewegingsvrijheid in Noord-Irak is verder toegenomen als gevolg van versoepeling van controles door de PUK en de KDP. Personenverkeer met Centraal-Irak is mogelijk, dit gebeurt meestal in taxi's. De scheidslijn tussen Noord- en Centraal-Irak wordt zwaar bewaakt en de controles aan de scheidslijn zijn streng. Reizen naar het buitenland is mogelijk. Er wordt daarbij gebruik gemaakt van verschillende reisroutes: via de officiële grensovergang met Turkije en via de officieuze grensovergangen met Syrië en met Iran. Er wordt veel gebruik gemaakt van niet-authentieke documenten, die in het algemeen eenvoudig zijn te bemachtigen.

Hoewel er in Noord-Irak sprake is van een redelijk functionerend rechtssysteem, wordt in de praktijk niet altijd de hand gehouden aan de wet- en regelgeving. Zo kunnen personen gearresteerd worden zonder dat een arrestatiebevel is uitgevaardigd. De omstandigheden in de gevangenissen in Noord-Irak zijn de laatste jaren verbeterd, maar voldoen niet aan de internationaal gestelde eisen. Mishandeling en foltering komen voor, met name tijdens voorarrest bij ondervragingen door de veiligheidsdienst maar ook na veroordeling kan in de gevangenissen willekeurig mishandeling plaatsvinden. Voorzover bekend komen verdwijningen in Noord-Irak zelden voor en er zijn geen indicaties dat de autoriteiten van de KDP of de PUK zich sinds 1998 schuldig hebben gemaakt aan buitengerechtelijke executies. De doodstraf bestaat, maar berichten dat deze ook werd voltrokken konden niet worden bevestigd.

In de traditionele samenleving van Noord-Irak komen bloed- en eerwraak voor. Vrouwen kunnen het risico lopen slachtoffer te worden van eerwraak, evenals homoseksuelen die hun homoseksuele geaardheid uitdragen. Tegen

eerwraak kan door de PUK en de KDP maar in beperkte mate bescherming geboden worden.

De rechtspositie van vrouwen in Noord-Irak is grotendeels gebaseerd op de Centraal-Iraakse wetgeving welke discriminerende bepalingen bevat ten aanzien van vrouwen. De maatschappelijk positie van vrouwen op het platteland blijft vaak achter bij die van vrouwen in steden.

4 Vluchtelingen en ontheemden

4.1 Migratiestromen en -oorzaken

Vertrek uit Noord-Irak

Voor uit Noord-Irak afkomstige asielzoekers in Europa spelen, bij de besluitvorming met betrekking tot vertrek uit dat gebied, verschillende beweegredenen een rol. De algemene veiligheidssituatie, de economische situatie en de onzekere toekomst³⁵⁹ lijken in de afgelopen jaren de belangrijkste redenen te zijn geweest voor de migratie naar het westen. Daarnaast speelt het feit dat al veel familieleden in Europa verblijven een rol.

In Noord-Irak blijft angst bestaan voor terugkeer van de troepen en het bewind van Saddam Hoessein. De inzet van chemische wapens tegen de Koerden in de jaren tachtig heeft diepe wonden geslagen. Een belangrijke bevestiging van de angst lijkt de samenwerking tussen KDP en Saddam Hoessein bij de verovering van Erbil op de PUK in 1996 te zijn geweest. Hoewel de Centraal-Iraakse troepen er slechts korte tijd verbleven werd de angst voor de terugkeer van het Iraakse regime daardoor sterk aangewakkerd.

Ook is men nog niet vergeten dat de Amerikaanse autoriteiten ten tijde van de inval van de Irakezen in Erbil in augustus 1996 besloten duizenden NGO-medewerkers uit Noord-Irak te evacueren. Hierdoor leeft bij vele Koerden het idee dat de Verenigde Staten (VS) niet in staat of bereid zijn de Koerden tegen eventuele toekomstige dreiging vanuit Bagdad te beschermen. (Een idee dat al eerder leefde toen de VS zich in 1991 afzijdig hield toen Bagdad de Koerdische intifada neersloeg).

Een gevoel van wantrouwen onder de burgerbevolking ten aanzien van degenen die haar dienen te beschermen, wordt versterkt door het gegeven dat de Koerdische elite, de politieke leiders en bestuurders, vaak de beschikking heeft over buitenlandse (veelal westerse) paspoorten. In geval van terugkeer van de Centraal-Iraakse troepen en hernieuwde controle over de regio door het regime in Bagdad is de Koerdische leiding in staat de wijk te nemen, terwijl de grote massa achter zal blijven.

De kans op economische verbetering in het buitenland speelt zonder meer in veel gevallen een grote rol bij het besluit tot vertrek uit Noord-Irak. Vooral de beter geschoolden zien geen toekomst in de regio en vertrekken.³⁶⁰

³⁵⁹

Zie ook sub-paragraaf 2.3.3.

³⁶⁰

In de afgelopen jaren zouden ten minste 140 universiteitsdocenten, waaronder professoren, Noord-Irak hebben verlaten. Daaronder zouden zich in ieder geval vijftien professoren van de universiteit van Sulaymaniyya bevinden die asiel in Nederland hebben aangevraagd. Kurdistan Newline, 9 juni 2000.

Vertegenwoordigers van politieke partijen in Noord-Irak hebben aangegeven dat van de uit Noord-Irak afkomstige asielzoekers verreweg de meerderheid Noord-Irak om vooral economische redenen heeft verlaten.

Velen koesteren hoge verwachtingen van een verblijf in Europa, dat 'als een paradijs' wordt beschouwd. Dergelijke ideeën worden gevoed door de alom aanwezige schotelantennes waarmee westerse tv-programma's kunnen worden ontvangen, en door Irakezen die thans in Europa verblijven, in het bijzonder de (tijdelijke) terugkeerders. In de ogen van Noord-Irakezen bieden landen als Duitsland en Nederland buitengewoon ruimhartige voorzieningen.

De exodus van Iraakse Koerden wordt door de Koerdische partijen wel betreurd en met een zekere zorg gade geslagen, aangezien er daardoor een gebrek aan geschoold kader is ontstaan. Overigens zien de PUK en de KDP wel tegelijkertijd het grote belang van geldovermakingen uit het buitenland. De KDP en de PUK voeren geen beleid om illegale migratie actief te ontmoedigen. Hoewel de KDP stelt op te treden tegen mensensmokkel, is hier nog weinig van gebleken; in de praktijk wordt op grote schaal gebruik gemaakt van mensensmokkelaars.³⁶¹ Daarbij blijken ook instanties van de lokale overheid omkoopbaar te zijn. Voorts maakt de bergachtige grensstreek tussen Irak en Turkije illegale grensoverschrijding relatief eenvoudig. Actieve grenscontroles door de Koerdische partijen ter bestrijding van illegale migratie/ mensensmokkel anders dan bij de officiële grensovergang bij Ibrahimkhalil/Habur vinden niet plaats, alhoewel in de gebieden aan de Iraakse en Turkse grens wel peshmerga's van de Koerdische partijen aanwezig zijn.

De Koerdische autoriteiten trachten door middel van krantenartikelen en tv-documentaires over de moeilijkheden die asielzoekers op hun weg tegenkomen, tegenwicht te geven aan de wens tot vertrek. Met enige regelmaat verschijnen op de Koerdische televisie interviews met voormalige emigranten die noodgedwongen naar Noord-Irak terugkeerden. Daarnaast trachten de KDP en de PUK de contacten met Europese landen die veel asielzoekers ontvangen te intensiveren. De partijen lijken in eerste instantie meer prioriteit te geven aan de opbouw van Noord-Irak op sociaal-economisch en politiek terrein dan aan het actief tegengaan van immigratie naar Europa.³⁶²

Opvang in de regio

Opvang in de regio vindt plaats in de buurlanden Syrië, Iran, Turkije, en Jordanië. Ook in Libanon en Saoedi-Arabië worden vluchtelingen uit Irak opgevangen. Van de buurlanden heeft alleen Turkije wettelijke en

---

³⁶¹ Naar verluidt zou een eerste strafproces tegen mensensmokkelaars zijn begonnen in PUK-gebied. NRC, 24 april 2002.

³⁶² 'Europa zou zich moeten concentreren op het scheppen van duurzame stabiliteit in de regio. Als die stabiliteit er is, vertrekken Koerden niet meer, maar komen ze juist terug', aldus PUK-premier Saleh. NRC, 24 april 2002.

administratieve maatregelen getroffen om asielzoekers op te vangen en asielverzoeken te verwerken.³⁶³ Turkije is partij bij het Vluchtelingenverdrag. In de andere landen genieten vluchtelingen over het algemeen geen legale status en zullen niet altijd fundamentele rechten genieten, zoals bewegingsvrijheid, recht op werk, onderwijs en gezondheidszorg. Ook zijn zij over het algemeen niet beschermd tegen willekeurige arrestatie. In Saoedi-Arabië bevinden de meeste vluchtelingen zich in kampen en is de bewegingsvrijheid beperkt. In Jordanië en Iran bevindt het merendeel van de vluchtelingen zich in steden. In Turkije vindt de opvang van vluchtelingen voornamelijk plaats in kampen.

De activiteiten van UNHCR in de regio zijn voornamelijk gericht op bepaling van de asielstatus van de asielzoeker en hervestiging. Er bestaan voor personen afkomstig uit Noord-Irak geen terug en overname overeenkomsten tussen Nederland enerzijds en Irak's omliggende landen anderzijds.

Terugkeer naar Noord-Irak

In de afgelopen jaren zijn veel Irakezen die in het bezit waren van een Nederlands reisdocument probleemloos voor een kort verblijf naar Noord-Irak teruggekeerd. Ook vanuit Duitsland en andere westerse landen reizen Irakezen veelvuldig heen en weer.³⁶⁴ Daarnaast komt het voor dat (ex-)asielzoekers vrijwillig definitief terugkeren naar Noord-Irak. Bij terugkeer naar de door de KDP en de PUK beheerste gebieden is lang verblijf of een asielaanvraag in het buitenland geen grond voor problemen van de zijde van de de facto autoriteiten.

Een aantal Europese landen biedt afgewezen Iraakse asielzoekers de mogelijkheid terug te keren naar Noord-Irak met assistentie van de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM).

De Noord-Iraakse partijen hebben aangegeven positief te staan tegenover vrijwillige terugkeer van afgewezen Iraakse asielzoekers.

Standpunt KDP/KRG

Voor alle op basis van vrijwilligheid terugkerende Iraakse asielzoekers vindt een justitiële- en/of veiligheidscontrole plaats. Met het oog hierop dienen aan de KDP voorafgaande aan terugkeer een aantal persoonsgegevens (zoals naam, adres, geboortedatum, beroep en verklaring van vrijwilligheid van terugkeer) overgedragen te worden.

Uitgeprocedeerde asielzoekers afkomstig uit Noord-Irak worden wanneer zij het justitiële- en veiligheidsonderzoek passeren, toegelaten tot KDP/KRG-gebied. De KDP/KRG behoudt zich het recht voor terugkerende Noord-

---

³⁶³ Zie voor een beschrijving van de opvang van Irakezen in Turkije het algemeen ambtsbericht Turkije/Irakezen van 19 december 2001.

³⁶⁴ Zie sub-paragraaf 3.3.4.

Iraakse asielzoekers tegen wie na de justitiële- en/of veiligheidscontrole door de KDP/KRG-autoriteiten bezwaren blijken te bestaan, niet tot het KDP/KRG-gebied toe te laten. Uitgeprocedeerde asielzoekers afkomstig uit Centraal- en/of Zuid-Irak worden niet toegelaten tot KDP/KRG-gebied en kunnen evenmin terugkeren naar Centraal en/of Zuid Irak via KDP/KRG gebied.³⁶⁵ Dit standpunt herhaalde de KDP in april en in mei 2002.

Standpunt PUK/KRG

De PUK heeft in september 2002 haar standpunt ten aanzien van terugkeer³⁶⁶ aangepast. Uitgeprocedeerde asielzoekers afkomstig uit Centraal- en/of Zuid-Irak worden niet meer toegelaten tot PUK/KRG-gebied.

Voor alle op basis van vrijwilligheid terugkerende Iraakse asielzoekers vindt een justitiële- en/of veiligheidscontrole plaats. Persoonsgegevens van de terugkerende asielzoekers dienen voor vertrek aan de PUK te worden doorgegeven.

Uitgeprocedeerde asielzoekers afkomstig uit Noord-Irak worden wanneer zij het justitiële- en veiligheidsonderzoek passeren, toegelaten tot PUK/KRG-gebied. De PUK tekende daarbij onder meer aan dat zij geen verantwoordelijkheid zal nemen voor het levensonderhoud van de teruggekeerde asielzoekers.

Naast bovengenoemde terugkeermodaliteiten gaven de KDP en de PUK aan dat van deportatie van teruggekeerde of terugkerende Iraakse asielzoekers van de KDP- en PUK-gebieden naar Centraal-Irak geen sprake is. Er zijn geen recente gevallen bekend waarbij personen van Noord-Irak naar Centraal-Irak zijn gedeporteerd.

In oktober 2001 werd een overeenkomst gesloten tussen de IOM en een Turkse NGO³⁶⁷ ten behoeve van de vrijwillige terugkeer van afgewezen Iraakse asielzoekers naar Noord-Irak via Turks grondgebied. In de periode oktober 2001 tot augustus 2002 keerden achttien personen terug naar Noord-Irak via Turkije met behulp van de IOM.

Migratie van Centraal-Irak naar Noord-Irak

Volledigheidshalve dient te worden vermeld dat, afgezien van de gedwongen deportaties door het regime in Bagdad³⁶⁸, Koerden en Turkmenen soms vrijwillig van Centraal-Irak naar Noord-Irak verhuizen, omdat de economische omstandigheden in die regio beter zijn. Waarschijnlijk speelt ook de betere mensenrechtensituatie daarbij een rol. Behalve Koerden en Turkmenen komen ook Centraal-Iraakse Arabieren naar Noord-Irak. De

---

³⁶⁵ Zie ook het tussentijds ambtsbericht Noord-Irak: terugkeer van 9 april 2002.

³⁶⁶ Zoals geformuleerd in het tussentijds ambtsbericht Noord-Irak: terugkeer van 9 april 2002

³⁶⁷ De Anatolian Development Foundation (ADF).

³⁶⁸ Zie de algemene ambtsberichten Centraal-Irak.

praktijk laat zien dat zij over het algemeen Noord-Irak niet als einddoel kiezen maar na een periode van enkele weken of maanden verder reizen naar het buitenland.

4.2 Opvang van binnenlands ontheemden

Het totaal aantal ontheemden (internally displaced persons / IDP's) in Noord-Irak laat zich slecht schatten. Indien men ook de mensen meerekent die reeds vele tientallen jaren geleden hun huis verloren en hun geboorteplaats moesten verlaten en zich sindsdien elders (met succes) gevestigd hebben, komt men tot een getal van 800.000. Het aantal mensen dat in Noord-Irak woonachtig is in 'collectieve dorpen' wordt op 300.000 geschat.

Aanwas van IDP's in Noord-Irak wordt nu hoofdzakelijk veroorzaakt door de komst van gedeporteerden uit Kirkuk en elders in het noorden van Centraal-Irak. In december 2001 hield een aantal IDP's in Sulaymaniyya een demonstratie tegen de arabiseringpolitiek van de Centraal-Iraakse regering, waarbij bovendien werd aangedrongen op betere voorzieningen voor IDP's.³⁶⁹ IDP's kunnen bij (her-)vestiging in Noord-Irak onderwerp zijn van een veiligheids- of antecedentenonderzoek door de geheime diensten van de KDP of de PUK.

Een aantal verschillende categorieën internally displaced persons kan in Noord-Irak worden onderscheiden:

a. *Slachtoffers van de Anfal-campagne*

Een deel van de slachtoffers van de Anfal-campagne kan of wil niet terug naar hun dorpen omdat die zich in door het Centraal-Iraakse regime gecontroleerd gebied bevinden. Andere dorpen staan onder controle van de PKK/KADEK. Bovendien is een aantal dorpen onbereikbaar vanwege de mijnevelden die rond die dorpen zijn gelegd en zijn er dorpen vernietigd. De meeste overlevenden van de Anfal-campagne zijn tamelijk snel na beëindiging van de campagne ondergebracht in collectieve dorpen.

b. *Uit Iran teruggekeerde ontheemden*

Reeds in de jaren zeventig kwam een vluchtelingenstroom van Iraakse Koerden naar Iran op gang. Ook in de jaren tachtig (als gevolg van de oorlog tussen Iran en Irak en van de Anfal-campagne) en in de jaren negentig (na de opstand in Noord-Irak in maart 1991 en het interne conflict in 1996) zochten vele Iraakse Koerden hun heil in Iran. In de afgelopen jaren zijn velen echter teruggekeerd naar Noord-Irak, al dan niet met medewerking van de United

---

³⁶⁹

Kurdistan Nuwe, 29 december 2001.

Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR).³⁷⁰ Nog altijd keren Iraakse vluchtelingen in Iran terug naar Irak. De terugkerende Iraakse Koerden zijn verspreid over de hele regio in Noord-Irak ondergebracht.

c. Leden of sympathisanten van de PUK of de KDP

Door de onderlinge strijd tussen de KDP en de PUK zijn in het verleden aan beide zijden aanhangers van de andere partij of hun familieleden uitgewezen. In geval van verdenkingen van samenwerking met de rivaliserende factie werden PUK- en KDP-leden en -sympathisanten in het verleden gedwongen naar het gebied van de andere factie te vertrekken. Sommigen zijn uit angst gevlucht, anderen kregen de aanzegging het gebied op korte termijn te verlaten. Huisraad en andere bezittingen, mogelijk met uitzondering van geld en sieraden, konden niet worden meegenomen. Aan beide zijden zijn kampen voor deze ontheemden ingericht. Verder vindt opvang bij familieleden, in scholen, in hotels en elders plaats. In november 1999 zijn vijftig tot zestig IDP-gezinnen tussen de PUK en de KDP uitgewisseld. Ook in 2001 zijn op basis van afspraken tussen de KDP en de PUK ontheemden teruggekeerd naar hun oorspronkelijke woonplaatsen.³⁷¹

d. Dorpsbewoners uit het noordelijk deel van Noord-Irak

In het noorden van Noord-Irak vonden in het verleden regelmatig confrontaties plaats tussen de PKK enerzijds en het Turkse leger en/of de KDP en de PUK anderzijds. Als gevolg van die strijd is een groot aantal bewoners ontheemd geraakt. De strijd van de PKK zou hebben geleid tot de ontvolking van enige honderden dorpen. Het aantal ontheemden in deze categorie bedraagt minimaal enige duizenden. Over het algemeen vinden deze ontheemden onderdak bij familie en bekenden of in kampen in KDP- of PUK-gebied. In de KDP-regio zijn de meeste bewoners naar het zuidelijk gelegen gebied rond Amadiya en Diyana getrokken; in PUK-gebied naar de plaatsen Rania en Qaladiza en omgeving.

e. Slachtoffers van de deportaties uit Centraal-Irak

Een grote categorie ontheemden wordt gevormd door Koerden, maar ook Turkmenen en Assyriërs, die door de autoriteiten vanuit Centraal-Irak naar de noordelijke enclave zijn gedeporteerd.³⁷² Begin 2002 werd het aantal ontheemden als gevolg van deportaties uit Centraal-Irak in KDP-gebied op 120.000 personen geschat, in PUK-gebied zou dat aantal enigszins hoger

³⁷⁰ Volgens UNHCR zijn in de periode januari tot en met november 2000 2.214 personen vrijwillig vanuit Iran naar Noord-Irak teruggekeerd. UNHCR Update, Repatriation of Iraqi Refugees from the Islamic Republic of Iran, Teheran, december 2000.

³⁷¹ Medio december keerden 136 families uit PUK-gebied terug naar KDP-gebied.

³⁷² Sinds 1988 zouden in het kader van de arabiseringspolitiek van de Centraal-Iraakse regering tussen 400.000 en 500.000 Koerden, Turkmenen en Assyriërs van het gebied onder controle van de Centraal-Iraakse regering naar Noord-Irak zijn verdreven. In de eerste helft van 2002 wordt in de media veelvuldig verslag gedaan van een toename van de deportaties. Zie ook het algemeen ambtsbericht Centraal-Irak van april 2001.

liggen.³⁷³ In Noord-Irak worden de gedeporteerden naar vermogen opgevangen in kampen, alwaar de KDP, de PUK, VN-organisaties en NGO's voedsel, dekens, en een vorm van onderdak bieden. Soms gebeurt dit in aparte kampen, maar ook opvang in kampen waar andere ontheemden zich bevinden komt voor. Nabij Chanchamal vindt opvang in tenten plaats, in Kifri en Kalar in semi-permanente huisvesting.³⁷⁴

Tevens is opvang bij familie of in de lokale gemeenschap mogelijk.³⁷⁵

Slachtoffers van de deportaties worden opgevangen in een hun welgezinde omgeving, maar kunnen vaak geen werk vinden en hebben het economisch doorgaans slecht. Nog steeds vinden deportaties vanuit Centraal-Irak plaats, als gevolg van de arabiseringspolitiek.

f. *Ontheemden als gevolg van de opstand van 1991*

Tijdens en na de opstand van 1991 is een groot aantal families in Noord-Irak ontheemd geraakt. Een deel van hen heeft om uiteenlopende redenen tot op heden niet kunnen terugkeren naar hun oorspronkelijke woonplaatsen.

g. *Overigen*

Naast de zes hierboven genoemde categorieën is er een groep ontheemden die niet tot een specifieke groep behoort. Het betreft voor een groot deel uit Centraal-Irak afkomstige personen die om uiteenlopende persoonlijke, politieke, economische of andere reden al dan niet op vrijwillige basis naar Noord-Irak zijn uitgeweken. Deze groep laat zich niet duidelijk categoriseren en kwantificeren.

Naast ontheemde Iraakse onderdanen bevinden zich in Noord-Irak vluchtelingen uit de buurlanden Iran en Turkije.³⁷⁶

De ruim 3000 Iraanse vluchtelingen bevinden zich hoofdzakelijk in twee kampen: in Koysandjak verblijven leden en aanhangers van de KDPi en hun familieleden; in de nabijheid van Sulaymaniyya bevindt zich een kamp van de Komala.^{377, 378} UNHCR probeert erkende vluchtelingen uit deze kampen te hervestigen. Deze groep vluchtelingen dient officieel via Bagdad uit te reizen. Tot april 1999 verliep de hervestiging van deze groep Iraanse vluchtelingen redelijk voorspoedig. Echter, sindsdien verstrekt de Centraal-Iraakse overheid geen uitreisvisa meer aan deze groep.³⁷⁹ In maart 2001

³⁷³ Radio Free Europe/ Radio Liberty, volume 5, no. 5, 8 februari 2002.

³⁷⁴ Khabat, 19 april 2002.

³⁷⁵ Iraq - Victims of Systematic Repression, Amnesty International, 24 november 1999.

³⁷⁶ Zie ook: Global Appeal - 2002, UNHCR Genève, p.134-137.

³⁷⁷ Zie sub-paragraaf 2.3.5.

³⁷⁸ Er is geen UNHCR-kamp voor het naar verhouding geringe aantal Iraanse ontheemden in de KDP-regio. De meeste van hen zijn ondergebracht in privé-woningen.

³⁷⁹ In juni 2001 begonnen Iraanse Koerden een demonstratie ('sit-in') in Erbil en in Sulaymaniyya. Zij wilden dat UNHCR Irak het niet-verstrekken van uitreisvisa bij de Centraal-Iraakse autoriteiten zou bespreken. Tijdens deze demonstraties werd geen geweld gebruikt. De demonstraties in Erbil en Sulaymaniyya werden respectievelijk in september 2001 en november 2001 opgeheven.

maakten Iran en Irak in samenwerking met UNHCR afspraken over de terugkeer van Iraanse vluchtelingen in Irak en Iraakse vluchtelingen in Iran. In de media wordt met enige regelmaat melding gemaakt van de terugkeer van Iraaks Koerdische vluchtelingen uit Iran naar Noord-Irak.³⁸⁰

De Turkse vluchtelingen, veelal in 1993 en 1994 gevlucht vanwege acties van het Turkse leger in Zuidoost-Turkije, bevonden zich tot het voorjaar van 1997 in het Atrush-kamp. In dat jaar werd de steun aan dit kamp door UNHCR beëindigd en heeft de KDP het kamp ontruimd, omdat zich onder de vluchtelingen PKK-strijders bevonden. Over dit laatste zijn de meningen echter verdeeld; zo zijn in het kamp nimmer wapens aangetroffen. In ieder geval werd betreding van het kamp voor medewerkers van UNHCR te gevaarlijk bevonden.

De meeste Turkse vluchtelingen zijn na vertrek uit Atrush via een kamp in Ain Sifni uiteindelijk naar een kamp in Makhmour in Centraal-Irak vertrokken.³⁸¹ In Makhmour woonden eind 2001 ongeveer 9.220 Turkse vluchtelingen. Naar schatting 4.000 Turkse vluchtelingen hebben zich elders gevestigd, voornamelijk in de provincie Dohuk.³⁸² De vluchtelingen in Makhmour hebben veelal eerst in Dohuk gewoond. Daarnaast zijn er ongeveer duizend personen naar Turkije teruggekeerd.

In Noord-Irak bevinden zich ook enige vanuit Bagdad uitgeweken Palestijnen.

Humanitaire en sociaal-economische omstandigheden van ontheemden

Slechts een deel van de IDP-bevolking in Noord-Irak kan zelfstandig rondkomen. De meeste ontheemden zijn aangewezen op ondersteuning door de lokale autoriteiten, NGO's, het International Committee of the Red Cross (ICRC), International Federation of the Red Cross (IFRC) en VN-organisaties.³⁸³ De PUK en de KDP proberen, waar mogelijk, de grote groepen ontheemden te helpen. De partijen stellen echter dat hun financiële mogelijkheden beperkt zijn. Vele ontheemden zijn daarom hoofdzakelijk aangewezen op internationale bijstand. In april en mei 2002 voerden zowel de KDP als ook de PUK besprekingen met internationale organisaties over de hulpvoorzieningen aan ontheemden. Daarbij kwamen ook de activiteiten van de buitenlandse organisaties die hulp verstrekken aan ontheemden aan de orde.³⁸⁴

Een deel van de ontheemden kan een beroep doen op familieleden en stamgenoten in de noordelijke enclave. De in Noord-Irak traditioneel sterke familierelaties en tribale banden maken dat personen uit Centraal-Irak die daarover beschikken, in veel gevallen kunnen rekenen op ondersteuning en

³⁸⁰ Khabat, 8 februari 2002.

³⁸¹ Zie ook rapport van UNHCR aan ECOSOC d.d. 27 april 1998 onder 512 (p.36) E/1998/7 en US Committee for Refugees, Country Report Iraq 2000.

³⁸² Global Appeal - 2002, UNHCR Genève, p.134-137.

³⁸³ Zie ook paragraaf 4.4.

³⁸⁴ Kurdistan Nuwe, 29 april 2002; Brayati, 16 mei 2002.

opvang door familie of stam. Gezien de samenstelling van de bevolking in Noord-Irak kan in het algemeen worden gesteld dat bijvoorbeeld Koerden, Turkmenen, Yezidi's en Assyrische, Chaldeeuwse en Armeense christenen uit Centraal-Irak naar verhouding vaak over banden in Noord-Irak beschikken.³⁸⁵ Voor sjjiitische en soennitische Arabieren (ook Moerasarabieren) en Sabeëen is dit in het algemeen veel minder of niet het geval; zij zijn aangewezen op de ondersteuning door de lokale autoriteiten en hulporganisaties indien zij er niet in slagen zelfstandig in hun levensonderhoud te voorzien.

Voedsel

De voedselvoorziening is mede dankzij de programma's en projecten van VN-organisaties en NGO's ook voor IDP's voldoende te noemen. Het WFP meldde in februari 2001: *'[The] food need [of the internally displaced persons] is fully met through the WFP safety food basket net. Hence, we can say that WFP feeds all 800.000 IDP's in Northern Iraq'*³⁸⁶

Huisvesting

Veel ontheemden zijn in Noord-Irak ondergebracht in oude scholen, fabrieken en hotels, verlaten kazernes en forten, barakken, noodwoningen en tenten. Internationale organisaties hebben in de afgelopen jaren echter op verschillende plaatsen in Noord-Irak nieuwe onderkomens gebouwd om ontheemden beter onderdak te bieden. Zo heeft onder meer de koepelorganisatie voor Nederlandse NGO's in Noord-Irak, Dutch Consortium, huisvestingsprojecten opgezet. Ook de prominent in Noord-Irak aanwezige Zweedse organisatie Qandil is op dit gebied actief. UNCHS/Habitat is verantwoordelijk voor soortgelijke activiteiten in het kader van de 'Settlements Rehabilitation component' van het Olie-voor-Voedsel-programma.

De grote toename van beschikbare fondsen uit het Olie-voor-Voedsel-programma heeft in de afgelopen periode voor een hausse aan nieuwe bouwprojecten gezorgd. Op het terrein van huisvesting kon daarom in de afgelopen periode een substantiële vooruitgang worden geboekt. Er zouden in Noord-Irak thans steeds minder IDP's in tenten worden ondergebracht.

Gezondheidszorg

Ontheemden hebben net als de lokale bevolking in toenemende mate toegang tot de gezondheidszorg.³⁸⁷ De meeste medicijnen zijn verkrijgbaar en voor ontheemden kosteloos. IDP's zijn voornamelijk aangewezen op de openbare ziekenhuizen. Privé-klinieken e.d. zijn voor de meesten niet of moeilijk betaalbaar.

³⁸⁵ Zie sub-paragraaf 2.1.1 voor de indeling van bevolkingsgroepen naar taal, etniciteit en religie.

³⁸⁶ World Food Programme (WFP) 'IDP's in Iraq', februari 2001.

³⁸⁷ Zie voor meer informatie over de gezondheidszorg in Noord-Irak het ambtsbericht Irak: situatie van de gezondheidszorg in Noord-Irak.

Onderwijs

Scholing is voor kinderen van een aantal ontheemde gezinnen problematisch. Scholen zijn in beginsel voor hen toegankelijk, maar in de praktijk blijkt dat de onderwijsvoorzieningen niet altijd adequaat zijn. Scholieren en studenten die het Koerdisch niet beheersen, kunnen voor een deel gebruik maken van scholen waar het Arabisch als instructietaal wordt gebruikt. Veel school- en studieboeken zijn uiteraard in het Arabisch voorhanden. Aramees-sprekende scholieren kunnen deels op eigen scholen terecht waar het Aramees instructietaal is. Overigens wordt ook het Engels gebruikt als lestaal voor sommige vakken. In het algemeen is basisonderwijs voorhanden, maar vervolgonderwijs op middelbare scholen is voor kinderen uit ontheemde gezinnen zeker niet altijd voldoende toegankelijk. Er zijn vele 'drop-outs' onder middelbare scholieren uit deze gezinnen, ook omdat men zich gedwongen ziet op zoek te gaan naar werk en inkomen.

De lokale autoriteiten in samenwerking met VN- en andere organisaties voeren projecten uit ter verbetering van het onderwijs in Noord-Irak. In de afgelopen periode werden regelmatig nieuwe scholen geopend en kwam er nieuw lesmateriaal beschikbaar.

Werkgelegenheid

Mede vanwege de grote werkloosheid ter plekke vinden IDP's uiterst moeizaam een plaats op de arbeidsmarkt. Vaak is men aangewezen op de informele sector. De rurale achtergrond van velen maakt dat ontheemden economisch zijn aangewezen op de agrarische sector die in de afgelopen jaren juist in een slechte toestand verkeerde. Ingenieurs, artsen, docenten en andere personen met specifieke (beroeps-) kennis en -vaardigheden kunnen steeds vaker emplooi vinden. Voor een aantal jonge mannen is het mogelijk gebleken peshmerga te worden.

4.3 Minderjarigen

Meerderjarigheid en handelingsbekwaamheid bereikt men in Noord-Irak op achttienjarige leeftijd. In sociaal-cultureel opzicht wordt een vrouw vanaf haar zestiende levensjaar, of eerder indien zij reeds gehuwd is, geacht volwassen te zijn. Een ongehuwde man beneden de leeftijd van vijfentwintig jaar, wordt in de praktijk in Noord-Irak maatschappelijk nog niet als onafhankelijk of volwassen beschouwd, zelfs niet indien zijn vader reeds is overleden. Dit laatste betekent echter niet dat dergelijke mannen zich niet economisch zouden kunnen handhaven.

De leerplicht geldt voor kinderen tot twaalf jaar. In de praktijk wordt aan deze leerplicht slecht de hand gehouden, vooral in de gevallen waarin kinderen (meehelpen) de kost (te) verdienen.

Bij de geboorte moeten ouders hun kind laten registreren. Voor het kind wordt dan een identiteitsbewijs en een verklaring van staatsburgerschap afgegeven. Dit identiteitsbewijs is nodig voor de toegang tot onderwijs, gezondheidszorg en -indien nodig- voedselrantsoenen. Zodra iemand meerderjarig wordt, ontvangt hij of zij een nieuw identiteitsbewijs voorzien van een pasfoto. Na een huwelijk wordt de partner bijgeschreven in het identiteitsbewijs. Aan een minderjarige kan een zelfstandig reisdocument worden verstrekt. Hiervoor is instemming van de ouders vereist.

Opvang van minderjarigen in Noord-Irak zal in de regel en afhankelijk van het gebruik binnen de lokale cultuur plaatsvinden binnen de familie.³⁸⁸ In het bijzonder bij meisjes tracht men te voorkomen dat zij gaan 'zwerven', in verband met het risico dat de familie-eer wordt geschonden.

Hoewel in vrijwel alle gevallen familieleden bereid gevonden worden de minderjarige op te vangen, zijn er wanneer dat niet het geval zou zijn opvangtehuizen in Erbil, Dohuk en Sulaymaniyya.³⁸⁹ Voorts bestaan er voor gehandicapte kinderen en jonge delinquenten aparte opvangmogelijkheden. In Erbil zijn er drie weeshuizen, twee voor jongens en één voor meisjes. Ook is er in Erbil een heropvoedingcentrum voor jonge delinquenten. In Dohuk zijn er twee opvangtehuizen, één voor jongens en één voor meisjes.

De Koerdische autoriteiten (de ministeries van Gezondheid en Sociale Zaken) en een aantal lokale en internationale NGO's bieden ondersteuning. Zo heeft Hero Talabani, echtgenote van de PUK-leider en oprichtster van de lokale NGO Kurdistan Save the Children, zich het lot van onder meer wees- en straatkinderen aangetrokken.³⁹⁰ Er bestaan voorts speciale faciliteiten (studiebeurzen e.d.) voor kinderen van 'martelaren', en voor jonge slachtoffers van de Anfal-operaties.

---

³⁸⁸ Indien aanwezig, geschiedt opvang in de eerste plaats door de broer van de vader. Dit geldt ook in het geval de moeder nog leeft. Een weduwe wordt in traditionele Noord-Iraakse kringen in het algemeen geacht haar zwager te trouwen. Trouwt de moeder met iemand anders, dan zullen de kinderen niettemin doorgaans door de zwager worden opgevangen.

³⁸⁹ In voorkomende gevallen kunnen, behalve Noord-Iraakse, ook Centraal-Iraakse weeskinderen die geen andere hulp hebben, worden opgevangen.

³⁹⁰ De organisatie financiert onder meer weeshuizen en organiseert cursussen en activiteiten.

4.4 Activiteiten van internationale organisaties

In Noord-Irak zijn veel internationale organisaties actief. Onder het Olie-voor-Voedsel programma³⁹¹ vindt een groot scala van projecten plaats, uitgevoerd door verschillende VN-onderdelen. De overweldigende VN-presentie in Noord-Irak heeft de kleinschaligere activiteiten van de vele internationale NGO's enigszins in de schaduw gezet. Sommige NGO's overwegen naar verluidt daarom om hun activiteiten in Noord-Irak te verminderen of zelfs te staken. Internationale NGO's die zich uitsluitend of voornamelijk richten op het verlenen van noodhulp vragen zich de laatste tijd af of hun inspanningen in Noord-Irak nog nodig zijn.³⁹² Hoewel van een gelijke welvaartsverdeling in de Koerdische enclave geen sprake is, hebben ook de IDP's baat bij de verbeterde sociaal-economische omstandigheden in Noord-Irak.

De internationale en lokale staf van de United Nations Guard Contingent in Iraq (UNGCI) is in Noord-Irak verspreid gestationeerd over de provincies Duhok, Erbil en Sulaymaniyya. De belangrijkste taak van de UNGCI is het volgen van de ontwikkelingen in de veiligheidssituatie in Noord-Irak. UNGCI voert daartoe door geheel Noord-Irak patrouilles uit en onderhoudt een intensief contact met de lokale autoriteiten, VN-organisaties en NGO's. UNGCI adviseert de humanitaire organisaties op het gebied van veiligheid en escorteert indien mogelijk (n.b. tekort aan personeel) konvooien en personeel van hulporganisaties. UNGCI werkt onder verantwoordelijkheid van het United Nations Office of the Humanitarian Co-ordinator for Iraq (UNOHCI) in Erbil. Er is ook een UNOHCI-kantoor in Sulaymaniyya.

Voorts richt het International Committee of the Red Cross (ICRC) zich, naast de activiteiten die de organisatie ontplooit op het gebied van mensenrechten, op projecten in de gezondheidszorg. Ook verricht het ICRC in Noord-Irak activiteiten op het gebied van watervoorziening en sanitatie, met name voor IDP's in de rurale gebieden.³⁹³

De UNHCR heeft in Noord-Irak kantoren in Duhok, Erbil en Sulaymaniyya. De aandacht van de UNHCR gaat in Noord-Irak vooral uit naar de buitenlandse vluchtelingen. De UNHCR biedt hen bescherming en materiële bijstand. UNHCR zet zich bovendien in voor hervestiging van degenen die als vluchteling zijn erkend.

---

³⁹¹ Zie ook paragraaf 2.4.

³⁹² ICRC meldt bijvoorbeeld: '(...). *In view of the huge financial input of the oil-for-food programme into northern Iraq, the ICRC will continue to scale down its assistance activities there*' ICRC Appeals Document. ICRC Operations in Iraq 2001.

³⁹³ Zie ICRC Operations in Iraq, 2001.

De activiteiten van UNHCR in Irak zijn aanvullend op de steun die de Noord-Iraakse overheid verleent onder het Olie-voor Voedsel programma. Deze steun is in het bijzonder gericht op de behoeften van vrouwen en kinderen.

UNHCR bood in 2001 op het gebied van vrijwillige repatriëring steun bij de uitvoering van de daartoe gesloten overeenkomst tussen Irak en Iran (van maart 2001). Het betreft hier onder meer trainings- en voorlichtingsactiviteiten voor de repatriëring van vijfduizend vluchtelingen van Iran naar Irak en evenzoveel van Irak naar Iran.³⁹⁴ Ook faciliteert UNHCR bij hervestiging van vluchtelingen uit Irak naar derde landen. De UNHCR heeft geen bezwaar tegen de terugkeer van Noord-Iraakse asielzoekers naar Noord-Irak die na een zorgvuldige asielprocedure zijn afgewezen. In augustus 2002 gaf UNHCR aan wel bezwaar te hebben tegen het terugsturen naar Noord-Irak van uitgeprocedeerde en afgewezen Centraal-Iraakse asielzoekers, vooral indien deze personen niet beschikken over voldoende banden met Noord-Irak.³⁹⁵

4.5 **Beleid andere Europese landen**

In Europa ontvingen Duitsland (17.167), het Verenigd Koninkrijk (8.250), Zweden (6.206), Denemarken (2.689), Oostenrijk (2.113), Nederland (1.329), Zwitserland (1.201) en Noorwegen (1.056) in 2001 de meeste asielzoekers uit Irak.³⁹⁶

Cijfers³⁹⁷ over de totale instroom in Europa tonen aan dat de West-Europese landen in de afgelopen jaren in zeer ongelijke mate zijn geconfronteerd met asielzoekers uit Irak. In verhouding tot bovengenoemde landen was in Frankrijk, België, Ierland, Finland en Spanje de instroom van asielzoekers uit Irak aanzienlijk lager (aantallen variërend van 48 tot 368). In de navolgende paragrafen wordt aandacht besteed aan het beleid ten aanzien van Iraakse asielzoekers in de landen waar met name in 2001 het aantal Iraakse asielverzoeken groot was.

Duitsland

Duitsland ontving 17.167 Iraakse asielzoekers in 2001. Dit betekende een stijging ten opzichte van 2000, toen het aantal asielverzoeken 11.721 betrof.

³⁹⁴ Global Appeal - 2002, UNHCR Genève, p.134-137.

³⁹⁵ In juni 1999 gaf UNHCR te kennen geen bezwaar te hebben tegen terugkeer van Centraal-Iraakse asielzoekers naar Noord-Irak voor wie na een zorgvuldige procedure vast is komen te staan dat zij niet in aanmerking hoeven te komen voor internationale bescherming en die over voldoende banden met Noord-Irak beschikken. Zie voor de volledige tekst: Note on Iraqi Asylum-seekers regarding the Applicability of Internal Relocation Alternative and the Question of Return of Rejected Cases, UNHCR, Genève, 14 juni 1999.

³⁹⁶ Bron: IGC (www.igc-private.ch).

³⁹⁷ In de registratie van het aantal asielzoekers wordt geen opdeling gemaakt tussen asielzoekersafkomstig uit Noord-Irak en asielzoekers afkomstig uit Centraal-Irak.

Duitsland beschouwt het *de facto* autonome Noord-Irak als een veilig gebied waarnaar Noord-Iraakse asielzoekers kunnen terugkeren. Tot voor kort beschouwde Duitsland Noord-Irak als binnenlands vluchtalternatief voor Centraal-Iraakezen die beschikten over familiebanden, politieke banden of andere banden met Noord-Irak. Thans wordt ook Centraal-Iraakezen die niet over dergelijke banden beschikken Noord-Irak als vluchtalternatief tegengeworpen. De daling in het aantal aan Iraakse asielzoekers toegekende asielstatussen in de eerste vier maanden van 2002 kan verband houden met deze wijziging. Vanwege praktische problemen vindt vanuit Duitsland geen gedwongen verwijdering van afgewezen Iraakse asielzoekers naar Irak plaats. Deze situatie leidt er toe dat aan veel afgewezen Iraakse asielzoekers een *Duldung* wordt verleend. De *Duldung* houdt geen verblijfsrecht in maar verleent uitstel van verwijdering op basis van wettelijke of feitelijke gronden. De *Duldung* kan op basis van de Duitse vreemdelingenwet in bepaalde gevallen wel leiden tot een verblijfsrecht.

Verenigd Koninkrijk

In 2001 ontving het Verenigd Koninkrijk 8.250 asielverzoeken uit Irak. Het aantal verzoeken bedroeg in het voorafgaande jaar 7.081. Ten aanzien van asielverzoeken van personen uit Noord-Irak hanteert het Verenigd Koninkrijk sinds medio 2000 het uitgangspunt dat Noord-Irak geldt als *safe haven*. Het Verenigd Koninkrijk (VK) voert een beleid van vrijwillige terugkeer van Noord-Iraakezen naar Noord-Irak. Vrijwillige terugkeer vanuit het Verenigd Koninkrijk naar Noord-Irak is mogelijk met assistentie van IOM.

Zweden

Het aantal asielverzoeken in Zweden afkomstig uit Irak vertoonde in 2001 een stijging in vergelijking met het jaar daarvoor. Zweden ontving 6.206 asielverzoeken in 2001 en 3.499 verzoeken in 2000. Sinds april 2000 beschouwt Zweden Noord-Irak formeel als een binnenlands vluchtalternatief. Volgens het Zweedse standpunt behoeven Noord-Iraakse asielzoekers, afgezien van bepaalde individuele gevallen, in het algemeen geen internationale bescherming. Asielzoekers ten aanzien van wie Zweden heeft beslist dat zij niet in aanmerking komen voor vluchtelingenstatus of anderszins voor internationale bescherming kunnen in bepaalde gevallen aanspraak maken op een verblijfsrecht op humanitaire gronden. Zweden voert een beleid van vrijwillige terugkeer naar Noord-Irak van Noord-Iraakezen alsmede van Centraal-Iraakezen als deze banden hebben met Noord-Irak. Terugkeer naar Noord-Irak via Turkije wordt gefaciliteerd door de IOM.

Denemarken

In 2000 vroegen 2.458 personen uit Irak asiel aan in Denemarken; in 2001 bedroeg het aantal verzoeken 2.689.³⁹⁸

Sinds augustus 1998 beschouwt Denemarken Noord-Irak als een *de facto* autonoom gebied en een *safe haven* waarheen de meeste asielzoekers, afgezien van bepaalde individuele gevallen, kunnen terugkeren. Denemarken acht in Noord-Irak een binnenlands vluchtalternatief aanwezig voor bepaalde asielzoekers afkomstig uit Centraal-Irak. Voorwaarde hierbij is onder meer dat betrokkene beschikt over bepaalde banden met Noord-Irak. Met de IOM wordt samengewerkt aan vrijwillige terugkeer naar Noord-Irak.

Zwitserland

Het aantal Iraakse asielverzoeken in Zwitserland nam toe van 918 in 2000 naar 1.201 in 2001. Zwitserland acht in Noord-Irak voor bepaalde asielzoekers uit Centraal-Irak een binnenlands vluchtalternatief aanwezig. Net als Nederland, Zweden en het VK werkt Zwitserland samen met de IOM aan vrijwillige terugkeer naar Noord-Irak. Enkele personen zijn vanuit Zwitserland via Turkije vrijwillig naar Noord-Irak teruggekeerd.

Noorwegen

In 2001 dienden 1.056 Iraakse asielzoekers een asielverzoek in Noorwegen in. Het totaal aantal asielverzoeken bedroeg in Noorwegen in 2000 nog 766. Asielverzoeken uit Noord-Irak werden na september 2001 in de regel afgewezen. Slechts in uitzonderlijke gevallen komen Noord-Iraakse asielzoekers in aanmerking voor een verblijfsrecht op humanitaire gronden. Tot september 2001 kregen Noord-Iraakse asielzoekers, die niet in aanmerking kwamen voor asiel of een verblijfsvergunning op basis van humanitaire gronden nog een verblijfstitel voor een jaar. Hoewel voor deze groep in 2001 de verblijfstitels niet werden verlengd, bleef het merendeel van deze groep in Noorwegen. Afgewezen Iraakse asielzoekers worden niet gedwongen verwijderd naar Noord-Irak, wel wordt assistentie verleend bij vrijwillige terugkeer.

4.6 Samenvatting

Onzekerheid over de toekomst vormt een belangrijke reden voor vertrek van personen uit Noord-Irak die in het westen asiel aanvragen. Daarnaast spelen economische motieven een prominente rol bij vertrek uit Noord-Irak.

³⁹⁸

Er bestaat een kleine discrepantie tussen de cijfers van IGC en de cijfers van de Deense immigratiedienst ("Udlændinge Styrelsen"). Volgens de Deense immigratiedienst was het aantal asielverzoeken van personen afkomstig uit Irak in 2000 en 2001, resp. 2.596 en 2.724. www.udlst.dk/Nyheder/ny_praksis.htm

Terugkeer naar Noord-Irak van afgewezen asielzoekers afkomstig uit Noord-Irak is mogelijk, al dan niet met assistentie van de IOM.

De circa 800.000 IDP's in Noord-Irak zijn grotendeels aangewezen op ondersteuning door onder meer de lokale autoriteiten, NGO's en VN-organisaties. In voedsel, huisvesting en gezondheidszorg voor IDP's kan in voldoende mate worden voorzien.

Minderjarigen worden in Noord-Irak in de regel en al naar gelang het gebruik binnen de lokale cultuur opgevangen binnen de familie. Indien opvang binnen de familie niet mogelijk is, kunnen minderjarigen terecht in opvangtehuizen in Noord-Irak.

In Noord-Irak zijn veel internationale organisaties actief. Naast de VN-organisaties die grotendeels activiteiten verrichten in het kader van het Olie-voor-Voedsel programma, zijn er NGO's die steun verlenen aan de Noord-Iraakse bevolking. Een deel van die steun is gericht op de ontheemden in het gebied. De UNHCR acht de situatie in Noord-Irak in het algemeen voldoende stabiel voor terugkeer van afgewezen asielzoekers die afkomstig zijn uit Noord-Irak. UNHCR acht vestiging voor afgewezen asielzoekers uit Centraal-Irak, met name diegenen die niet beschikken over banden met dat gebied, niet mogelijk.

Nederland behoort bij de landen in Europa waar de meeste Iraakse asielverzoeken worden ingediend. De meerderheid van die landen acht terugkeer naar Noord-Irak van Iraakse asielzoekers afkomstig uit Noord-Irak mogelijk. Een aantal andere Europese landen beschouwt Noord-Irak als vluchtalternatief voor asielzoekers afkomstig uit Centraal-Irak als zij over banden met Noord-Irak beschikken. Duitsland beschouwt Noord-Irak als vluchtalternatief voor Centraal-Iraakezen en hanteert daarbij niet langer het bandencriterium.

5 Samenvatting

De twee Koerdische partijen, de KDP en de PUK, oefenen elk in een deel van Noord-Irak de feitelijke macht uit. In de verslagperiode werd vooruitgang geboekt in de onderhandelingen over onderlinge samenwerking en bestendiging van de stabiliteit in Noord-Irak. Vooral op het gebied van veiligheid toonden de KDP en de PUK zich eensgezind. De Koerdische partijen waren betrokken bij besprekingen (met oppositiepartijen tegen het regime in Bagdad) over een mogelijk militair ingrijpen in Irak. Hoewel een dergelijk ingrijpen zijn schaduw vooruit wierp, bleef het in de verslagperiode beperkt tot speculaties.

De veiligheidssituatie in Noord-Irak bleef stabiel, afgezien van de confrontaties tussen de PUK en een militant islamitische partij in het grensgebied met Iran. Dat zich lokaal incidenten voordeden kan worden toegeschreven aan een aantal factoren, zoals de aanwezigheid van de PKK/KADEK en van de Centraal-Iraakse, Turkse en Iraanse legereenheden of veiligheidsdiensten. Ook zijn moslim extremisme en de praktijken van geschilbeslechting in de traditionele samenleving van invloed op de veiligheidssituatie in Noord-Irak. Sociaal-economisch lijkt de situatie zich in Noord-Irak met name door het Olie-voor-Voedsel-programma verder te verbeteren.

In vergelijking met Centraal-Irak is de mensenrechtensituatie in Noord-Irak aanzienlijk beter. Niettemin is ook in Noord-Irak sprake van schending van de mensenrechten. Ofschoon toezicht op naleving van de mensenrechten kan worden uitgeoefend door internationale en nationale organisaties, worden de politieke vrijheden en de vrijheid van meningsuiting niettemin ingeperkt. De binnenlandse bewegingsvrijheid is door versoepeling van de controles tussen PUK- en KDP-gebied verbeterd. Echter de scheidslijn tussen Centraal-Irak en Noord-Irak wordt nog immer gekenmerkt door zware bewaking en controles.

De PUK en de KDP zullen niet in staat zijn om een ieder volledige bescherming te bieden tegen aanslagen van derden. Personen uit Centraal-Irak die stellen te vrezen te hebben voor het regime in Bagdad, kunnen in het algemeen een veilig heenkomen vinden in Noord-Irak. Echter bepaalde individuen, zoals politieke activisten uit Centraal-Irak, kunnen desondanks ook risico voor hun veiligheid ondervinden in Noord-Irak. Slechts in beperkte mate kunnen de Noord-Iraakse autoriteiten bescherming bieden aan het risico van eer- of bloedwraak dat vrouwen maar ook mannen kunnen lopen in de traditionele samenleving in Noord-Irak. Zij die hebben te vrezen voor vervolging door de PUK of de KDP hebben geen uitwijkmogelijkheid in Noord-Irak. Dit laatste geldt onder andere voor ex-peshmerga's die het risico

lopen op strafvervolging, intellectuelen en journalisten die aanhoudend kritiek hebben op de autoriteiten.

De belangrijkste redenen voor migratie uit Noord-Irak zijn de onzekerheid over de toekomst, zorgen over de veiligheid en de economische situatie. Van de in Noord-Irak verblijvende ontheemden is slechts een deel in staat op eigen kracht te voorzien in de eerste levensbenodigdheden zoals voedsel en onderdak. Ontheemden ontvangen bijstand van de Noord-Iraakse autoriteiten en de uitgebreid aanwezige hulporganisaties in Noord-Irak. De UNHCR acht de situatie in Noord-Irak in het algemeen voldoende stabiel voor terugkeer van afgewezen asielzoekers die afkomstig zijn uit Noord-Irak. UNHCR acht vestiging voor afgewezen asielzoekers uit Centraal-Irak, met name diegenen die niet beschikken over banden met dat gebied, niet mogelijk.

De Europese landen die het meest te maken hebben met de instroom van Iraakse asielzoekers, waaronder ook Nederland, achten terugkeer van Noord-Iraakezen naar Noord-Irak mogelijk. Daarnaast is er volgens een aantal Europese landen voor bepaalde asielzoekers afkomstig uit Centraal-Irak de mogelijkheid een veilig heenkomen te vinden in Noord-Irak.

Bijlage 1: Politieke partijen

De onderstaande opsomming van politieke partijen in Noord-Irak (uitgezonderd de KDP en de PUK), waarbij zoveel mogelijk de Engelse benaming wordt gebruikt, is niet uitputtend.

Assyrische partijen³⁹⁹

*Assyrian Democratic Movement (ADM)*⁴⁰⁰

De belangrijkste christelijke partij die rond 1982 werd opgericht, staat onder leiding van Yonadim Yousif Kanna. Bij de partij zijn naast Assyriërs ook Chaldeeërs in Noord-Irak aangesloten. De ADM wordt er soms van beschuldigd alle christenen 'onder één Assyrische paraplu' te dwingen. De partij, die in Noord-Irak haar hoofdkwartier heeft, is gekant tegen het regime van Bagdad. De ADM bezet een ministerspost in de KDP-regering, maar onderhoudt ook goede contacten met de PUK.⁴⁰¹

*Beet Nareen Democratic Party (BNDP)*⁴⁰²

Beet Nareen betekent 'huis van twee rivieren' en refereert aan Mesopotamië. De kleine Assyrisch-christelijke partij werd rond 1986 opgericht. De partij, waarbij ook Chaldeeërs kunnen zijn aangesloten, is op politiek en cultureel vlak voornamelijk in KDP-gebied actief. Beet Nareen geeft onder meer een partijkrant uit met dezelfde naam.

De partij, onderhoudt nauwe banden met de KDP, maar is niet vertegenwoordigd in de KDP-regering. Activiteiten in PUK-gebied of in Centraal-Irak zijn niet bekend. De relatie met de ADM is matig.

Communistische partijen

Iraqi Communist Party (ICP)

De ICP, reeds in 1934 opgericht, werd in Centraal-Irak door het Ba'ath regime verboden en week daarom uit naar Noord-Irak. In Noord-Irak namen de invloed en activiteiten van de partij, onder leiding van Hamid Majid Mussa, sinds 1996 af. De partij geeft enkele tijdschriften uit.⁴⁰³

De ICP onderhoudt normale betrekkingen met de KDP en de PUK en heeft kantoren in beide gebieden. De partij is nauw verbonden met de eveneens communistische KCP (Kurdistan Communist Party).

³⁹⁹ Naast Assyrische partijen is een aantal andere christelijke partijen (onder meer de 'United Kurdistan Christians') actief in Noord-Irak.

⁴⁰⁰ De volledige naam van de partij is: al-Harakah al-Ashuriyyah al-Dimuqratiyyah.

⁴⁰¹ De PUK zou de bouw van nieuwe Assyrische kerken in PUK-gebied steunen.

⁴⁰² Arabisch: Bait Nahrain. De beweging wordt ook wel 'Democratisch Huis van Twee Rivieren' of 'Beet (al-) Nareen Democratic Party' genoemd.

⁴⁰³ Onder meer 'Tariq al-Sha'b', wat betekent 'De Weg van het Volk'.

Kurdistan Communist Party (KCP)

De Kurdistan Communist Party (KCP), opgericht in 1993, staat onder leiding van Karim Ahmad. De partij houdt kantoor in zowel PUK- als KDP-gebied en is met één minister vertegenwoordigd in de KDP-regering. De KCP is nauw verbonden met de ICP, zo zijn leden van de KCP-partijleiding lid van de ICP. De KCP heeft evenals andere communistische partijen in het verleden problemen gekend met fundamentalistische moslims in Noord-Irak.

Iraq(i) Workers' Communist Party (IWCP)

De Iraqi Workers' Communist Party (IWCP), onder leiding van Taher Hassam, is in 1993 voortgekomen uit een aantal kleine groeperingen. De verhoudingen tussen de controversiële linkse partij enerzijds en de PUK, de KDP en de islamitische partijen anderzijds zijn gespannen en leidden in het verleden vaak tot frictie. De IWCP onderhoudt contacten met Iraanse communistische bewegingen. Ofschoon de KDP de aanwezigheid en activiteiten van IWCP in KDP-gebied formeel als illegaal beschouwt, worden deze tegenwoordig door de KDP gedoogd.⁴⁰⁴ Sinds juli 2000, toen de PUK de IWCP dwong tot vertrek uit PUK-gebied,⁴⁰⁵ zijn IWCP-leden die in Sulaymaniyya bleven, gedwongen zich te onthouden van politieke activiteiten uit naam van de IWCP.⁴⁰⁶ Na 2000 deden zich voor zover bekend geen gewelddadige confrontaties voor tussen de IWCP en de PUK, de KDP of aanhangers van de islamitische groeperingen.

Islamitische partijen*Kurdistan Islamic Union (KIU)/Jegertou⁴⁰⁷*

De Kurdistan Islamic Union, onder leiding van Salah al-Din Mohammed Baha al-Din, werd opgericht in 1994 en is naar omvang de derde partij in Noord-Irak. De KIU heeft zitting in de KDP-regering. De partij heeft naast kantoren in Noord-Irak ook kantoren in het buitenland en geeft een partijkrant⁴⁰⁸ uit. De populariteit van de KIU wordt wel verklaard uit het investeren van de partij in maatschappelijke en charitatieve activiteiten. De KIU zou een andere methodologie bezigen dan de radicale islamitische bewegingen, intimidatie en geweld vormen geen onderdeel van haar methodologie. Hoewel de KIU geen expliciete militaire organisatie heeft, beschikt de partij wel over 'gewapende leden'. De partij zou worden ondersteund vanuit Saoedi-Arabië, de Verenigde Arabische Emiraten en Qatar.

---

⁴⁰⁴ De IWCP heeft een kantoor Erbil.

⁴⁰⁵ Amnesty International (AI Index MDE 14/08/00), 19 juli 2000.

⁴⁰⁶ De PUK maakte zich zorgen over de toenemende infiltratie van Iraniërs van extreem-linkse signatuur en over de geruchten die circuleerden dat de IWCP contacten zou hebben met Bagdad.

⁴⁰⁷ Volluit: 'Yakgrtui Islami Kurdistan'.

⁴⁰⁸ De naam van de weekkrant die door de KIU wordt uitgegeven, luidt: Yakgrtui, wat eenheid betekent.

Islamic Movement of Iraqi Kurdistan (IMIK of IMK)

De Islamic Movement of Kurdistan⁴⁰⁹, opgericht in 1986, staat onder leiding van mullah Ali Abdulaziz Halepchei. In 1996 kreeg de IMK door de PUK een gebied toegekend tussen Halabja,⁴¹⁰ Tawella en Panjwin. De Islamic Movement of Iraqi Kurdistan (IMIK) is een samenvoeging van de IMK en de Islamic Awakening Movement (IAM). In augustus 1999 kwam uit een fusie van de IMIK met een aantal andere facties een samenwerkingsverband tot stand, de *Islamic Union Movement in Kurdistan - Iraq* (IUMK). Hiermee hoopten deze moslim-fundamentalistische groeperingen meer tegenwicht te kunnen bieden aan de groeiende populariteit van andere islamitische partijen. Echter medio 2001 viel het verband uiteen. Een groep onder leiding van Ali Bapir splitste zich af en vormde de Islamic Group of Kurdistan in Iraq (IGK/IGKI).⁴¹¹ Andere groeperingen uit de IUMK sloten zich in 2001 aan bij de Jund al-Islam. De IMIK funtionneert thans nog steeds als zodanig. De IMIK maakt met één minister deel uit van de door de PUK gedomineerde regering.⁴¹² Alhoewel de betrekkingen tussen de PUK en de IMIK zich momenteel weer genormaliseerd hebben,⁴¹³ lijkt de samenwerking tussen de westers georiënteerde PUK en de islamitische IMIK voornamelijk door pragmatische overwegingen ingegeven te zijn. De PUK zou de IMIK financieel hebben gesteund met maandelijkse bijdragen. De IMIK onderhoudt ook contacten met de KDP.⁴¹⁴ De militaire macht van de IMIK heeft met name gediend als veiligheidsgarantie om politieke doelstellingen zeker te stellen en moet onderscheiden worden van de radicale groeperingen, zoals de IGK en de Ansar al-Islam.⁴¹⁵

De IMIK heeft momenteel niet meer de feitelijke macht over het gebied rondom Halabja, waar zij die tot eind september 2001 uitoefende. De beweging heeft momenteel slechts nog politieke partijbureaus in Halabja. Echter, de beweging geniet nog wel steun van de bevolking in het gebied. In tegenstelling tot de KIU, die wijdverbreide steun onder de bevolking geniet, beperkt de steun aan de IMIK zich tot het gebied rond Halabja.

---

⁴⁰⁹ Ook bekend onder de naam 'Bizutnewey Islami'.

⁴¹⁰ Dit gebied ten zuidoosten van Sulaymaniyya omvat de drie districten Halabja, Biyara en Khormal.

⁴¹¹ Hawlati, 10 en 24 juni 2001; Kurdistan Nuwe, 14 juli 2001.

⁴¹² De PUK heeft na de gebeurtenissen in Halabja en omgeving aangegeven dat het van belang is dat de IMK blijft deelnemen aan het politieke systeem.

⁴¹³ Afgezien van de gebeurtenissen in september 2001 in Halabja en omgeving vond de laatste gewapende confrontatie tussen de PUK en de IMK plaats in 1997.

⁴¹⁴ In juni legden de IMK en de KDP de intentie tot het bestendigen van de relatie vast in een 'joint communiqué'. Brayati, 21 juni 2002.

⁴¹⁵ Er bestaan desondanks wel banden tussen de islamitische groeperingen. Zo zou de zoon van de IMK-leider deel uit maken van de Ansar al-Islam.

Islamic Awakening Movement (IAM) - El-Nahda

De Islamic Awakening Movement, opgericht in 1992, staat onder leiding van mullah Siddiq Sarthaji.⁴¹⁶ De kleine beweging zou ongeveer zesduizend aanhangers hebben en over een kleine groep peshmerga's beschikken. De beweging vindt net als de IMK haar aanhang hoofdzakelijk in de regio's Halabja en Hawraman. De beweging ontvangt naar verluidt steun uit Saoedi-Arabië. In 1999 sloot de IAM zich aan bij de inmiddels uiteengevallen IUMK.

Islamic Group of Kurdistan in Iraq (IGK of IGKI)

De Islamic Group of Kurdistan (in Iraq)⁴¹⁷ is een in het voorjaar van 2001 nieuw gevormde islamitische partij. De groep maakte zich onder leiding van Ali Bapir⁴¹⁸ eind mei 2001 definitief los uit de IUMK. Ali Bapir en zijn aanhangers werden gerekend tot de radicalen binnen de IUMK. Velen van hen zouden in Afghanistan zijn opgeleid door de Taliban. Doelstelling van de partij is onder meer het creëren van een islamitische samenleving⁴¹⁹ en het invoeren van islamitische wetgeving.⁴²⁰ De partij heeft haar hoofdkantoor in Sulaymaniyya⁴²¹ en geeft een weekkrant uit.⁴²² Eind oktober 2001 werd over de partijstructuur beslist met benoemingen van de leden van het politiek bureau en een uitvoerend orgaan. In januari 2002 sloot een kleine in Erbil actieve groepering, de Kurdistan Islamic Jihad Group zich bij de IGK aan.⁴²³ Hoewel Jund al-Islam en IGK besprekingen voerden, is het niet gekomen tot een samenwerking tussen de twee groeperingen.⁴²⁴

De IGK zou financiële steun van de PUK ontvangen en gaf aan dat ook van de KDP te verwachten. Voorts zou de IGK ook door Iran gesteund worden. De aanhang van de IGK is ten opzichte van de andere fundamentalistisch-islamitische partijen relatief groot; ook een aanzienlijke groep peshmerga's heeft zich achter Ali Bapir geschaard. Daarmee heeft de partij een belangrijke machtsfactor in de regio's Sharazur en Hawraman⁴²⁵ gevormd. De partij houdt zich met name in Ahmadawa en Khormal op.

---

⁴¹⁶ Voorheen stond de partij onder leiding van mullah Siddiq Abdulaziz. Mullah Siddiq Abdulaziz en IMK-leider mullah Ali Abdulaziz Halepchei zijn broers.
⁴¹⁷ De IGK wordt ook wel Komal-e Islam genoemd.
⁴¹⁸ Door sommige bronnen wordt ook wel sjeik Mohammed Barzinji, die bij het uiteenvallen van de IUMK neutraal bleef, als leider van IGK aangeduid. Hawlati 16 september 2001; Kurdsat, 10 februari 2002.
⁴¹⁹ Komal, 6 mei 2002.
⁴²⁰ Komal, 25 oktober 2001.
⁴²¹ Ook heeft de partij een vertegenwoordiging in Erbil. Een radiostation dat de partij in Erbil had, werd door de KDP gesloten. Hawlati, 10 december 2001.
⁴²² Komal, 31 mei 2002.
⁴²³ Hawlati, 21 januari 2002; Komal, 25 januari 2001.
⁴²⁴ Hawlati, 28 oktober 2001.
⁴²⁵ Hawlati, 12 juni 2001.

Second Soran Unit

De Second Soran Unit⁴²⁶ is een kleine groepering met ongeveer 350-400 gewapende strijders. De organisatie, onder leiding van Asad Muhammad Hasan ('Aso Hawleri') is gebaseerd in Byara en Tawella. Leden van de Second Soran Unit zouden in Afghanistan in trainingskampen zijn geweest. De relatie tussen de splintergroepering enerzijds en de PUK en de KDP anderzijds is slecht. Nadat de partij zich afsplitste van de IMK, waar ze deel van uitmaakte, sloot de groep zich na enige tijd aan bij de *Tawheed Islamic Front*.⁴²⁷

Tawheed

Tawheed⁴²⁸ is een fundamentalistisch-islamitische splintergroepering, bestaande uit voornamelijk jonge fanatici, onder leiding van Mullah Abdul Ghani Bazazi. Wanneer de groepering precies werd opgericht is niet bekend. De groepering werd in maart 2001 door de KDP verjaagd wegens mogelijke betrokkenheid bij de moordaanslag op KDP-kopstuk Franso Hariri. Vervolgens moest de partij ook PUK-gebied verlaten, toen de overige islamitische partijen niet bereid waren de leden van Tawheed te steunen. De aanhangers van Tawheed zouden naar Iran uitgeweken zijn, om vervolgens weer terug te keren naar Noord-Irak in de Khormal-regio.⁴²⁹ Tawheed was eerder verbonden met de voormalige IUMK.⁴³⁰ Ook zouden Tawheed-leden in Afghanistan zijn geweest. Tawheed vormde in juli 2001 met Hamas het *Tawheed Islamic Front* om vervolgens in september 2001 over te gaan in de Jund al-Islam.

Hamas

De Noord-Iraakse Hamas zou banden onderhouden met de Palestijnse beweging met dezelfde naam en andere radicale islamitische organisaties in het buitenland. De kleine extremistische groepering, onder leiding van mullah Umr al-Bazyani, splitste zich in 1997 af van de IMK. Hamas bestaat uit een klein aantal gewapende groepen die zich voornamelijk ophouden in Khormal. Eén of meer Hamas-leiders zouden in het verleden Afghanistan hebben bezocht. Hamas wordt verantwoordelijk geacht voor verschillende bomaanslagen en moorden in naar het lijkt hoofdzakelijk PUK-gebied. De KDP heeft een aantal Hamas-leden gearresteerd. In juli 2001 fuseerde de groepering met Tawheed onder de naam Tawheed Islamic Front. Vervolgens ging het Tawheed Islamic Front in september 2001 over in de Jund al-Islam.

⁴²⁶ Ook wel genoemd: Soran(i) (Peshmerga) Forces. Het zou gaan om de voormalige militaire vleugel van de IUMK.

⁴²⁷ When al-Qa'ida and Iran mix: The Islamist threat in Iraqi Kurdistan. Michael Rubin. In Middle East International Bulletin, vol. 3, no. 12, december 2001

⁴²⁸ Ook wel geschreven als 'Tawhid'.

⁴²⁹ Gelegen in PUK-gebied nabij de grens met Iran.

⁴³⁰ Al-Sharq al-Awsat, 11 september 2001.

Jund al-Islam/Ansar al-Islam

De organisatie Jund al-Islam (soldaten van de islam) is in september 2001⁴³¹ voortgekomen uit Tawheed Islamic Front en de Second Sorani Unit. Na de incidenten nabij Halabja, waarbij strijders van de Jund al-Islam ongeveer 40 PUK-strijders doodden, werden eind oktober 2001 besprekingen gevoerd over een mogelijke fusie tussen de Jund al-Islam, de IGK en de IMK.⁴³² Deze samenwerking kwam echter nooit tot stand. In december 2001 sloten zich enkele IMK-leden bij de Jund al-Islam aan. Tegelijkertijd veranderde de organisatie haar naam in Ansar al-Islam,⁴³³ wat volgelingen van de islam betekent. De radicaal islamitische organisatie beschikt over drie- tot vijfhonderd strijders en staat onder leiding van Mullah Krekar^{434 435} en Abdullah al-Shafi.⁴³⁶ De organisatie streeft naar een radicaal religieus regime in Noord-Irak en wil de islam met geweld opleggen.⁴³⁷ Ansar al-Islam zou naar verluidt voor een deel bestaan uit in Afghanistan opgeleide strijders, die banden zouden hebben met de organisatie van Osama bin Laden.⁴³⁸ Volgens de PUK ontvangt (ontving) de organisatie steun van de Al-Qai'da-organisatie.⁴³⁹ Ook wordt wel gesteld dat de organisatie steun ontvangt van de Centraal-Iraakse regeringen/of van Iran⁴⁴⁰, deze berichten zijn echter niet bevestigd. Ansar al-Islam heeft zijn machtsbasis in het grensgebied met Iran. Ansar al-Islam oefent in het grensgebied met Iran controle uit over de plaatsen Biyara en Tawella en voorts ook over de dorpen Mila Chinara, Khak Kelan, Kharpan, Zardalhala, Hanadi, Dargashikhan, Balkha, Mishla en Palyanaw.⁴⁴¹

Kurdish Revolutionary Hezbollah (KRH)

De Kurdish Revolutionary Hezbollah werd in 1987 in Iran opgericht⁴⁴² en is een stamgerichte en militaristische groepering. De Partij, onder leiding van sjeik Adham Uthman al-Barzani,⁴⁴³ heeft haar aanhangers onder de Al-Barzani-clan en onder Iraakse Koerden die in Iraanse vluchtelingenkampen

⁴³¹ Hawlati, 2 september 2001; KurdishMedia.com, 12 september 2001; Kurdistan Newline Special Report, 19 september 2001.

⁴³² Hawlati, 28 oktober 2002.

⁴³³ Ook wel: Peshtiwani Islam le Kurdistan.

⁴³⁴ Diens echte naam is Najmuddin Faraj.

⁴³⁵ Op 12 september 2002 werd Mullah Krekar in Nederland aangehouden en in bewaring gesteld. Jordanië diende een uitleveringsverzoek in. NRC Handelsblad, 14 en 16 september 2002; Volkskrant, 16 september 2002.

⁴³⁶ In feite zou echter een belangrijk deel van de leiding in handen zijn van vier Arabische Afghanistan-veteranen.

⁴³⁷ In een interview met een woordvoerder van de Jund al-Islam definieert deze de Jund al-Islam als een Jihad groepering. Hawlati, 3 december 2001.

⁴³⁸ The Great Terror. Jeffrey Goldberg. In: The New Yorker, 25 maart 2002.

⁴³⁹ The Economist, 29 september 2001.

⁴⁴⁰ The Christian Science Monitor, 2 april 2002; Kurdistan Newline, 7 juli 2002; BBC, 24 juli 2002.

⁴⁴¹ When al-Qa'ida and Iran mix: The Islamist threat in Iraqi Kurdistan, Michael Rubin. In Middle East International Bulletin, vol. 3, no. 12, december 2001

⁴⁴² De partij is een afsplitsing van de Kurdish Hezbollah. De Kurdish Hezbollah stond onder leiding van sjeik Muhammad Khaled Barzani. De Kurdish Hezbollah zou voornamelijk in de jaren tachtig actief zijn geweest en nu niet meer bestaan.

⁴⁴³ Adham Uthman al-Barzani is een achterneef van KDP-leider Masud al-Barzani.

verblijven of hebben verbleven. De KRH beschikt over peshmerga's. De KRH onderhoudt waarschijnlijk goede betrekkingen met de KDP.⁴⁴⁴ De groepering zou door Iran worden gesteund en daarnaast inkomsten verkrijgen uit de handel en smokkel met Iran.⁴⁴⁵

De navolgende islamitische partijen die in Noord-Irak slechts een zeer marginale rol spelen door hun kleine aanhang en beperkte activiteiten aldaar, worden verder buiten beschouwing gelaten: i) Mujahideen Movement of Iraqi Kurdistan (o.l.v. Taleb Abdelkarim al-Barazanji); ii) Kurdistan National Islamic Movement (o.l.v. Nahad Sabir Ahmed al-Barazanji); iii) Kurdish National Movement (o.l.v. Kuraan Hamma Saleh Ahmed Halabjahi).

Turkmeense partijen

Iraqi Turkoman Front (ITF)

In het KDP-gebied zijn de meeste Turkmeense groeperingen onder druk van de Turkse autoriteiten samengegaan in het Iraqi Turkoman Front, dat op 24 april 1995 werd opgericht. Het front onder leiding van San'an Ahmad Agha, bestaat uit een vijftal groeperingen van Turkmenen in of afkomstig uit Noord-Irak. De betrokken partijen steunen de gedachte van de Iraakse eenheidsstaat, zij het dat één van hen, de Turkmeneli Party, daarbij een autonome regio nastreeft. Drie van deze Turkmeense organisaties zijn gevestigd in Noord-Irak, te weten: i) Iraqi National Turkman Party (o.l.v. Jamal Shan); ii) Turkmeneli Party (o.l.v. Nawzad Taymur); iii) Turkman Independents' Movement (o.l.v. Kenan Shakir). Daarnaast maken twee groepen, die buiten Noord-Irak gevestigd zijn, deel uit van het ITF: i) Iraqi Turks Culture and Assistance Association; ii) Turkmeneli Cooperation and Culture Foundation.⁴⁴⁶

Het ITF beschikt voor haar culturele en sociale activiteiten⁴⁴⁷ naast het hoofdkantoor in Erbil over ongeveer dertig kantoren in Noord-Irak. Daarnaast heeft het ITF vertegenwoordigingen in het buitenland.⁴⁴⁸ Het ITF beschikt over een medische kliniek in Erbil, een eigen televisie- en radiostation en een weekkrant.⁴⁴⁹ Daarnaast beschikt het ITF over een milizie van ongeveer vier- tot zeshonderd gewapende bewakers, 'akinji' geheten.⁴⁵⁰

⁴⁴⁴ De groepering zou in 1994 aan de zijde van de KDP hebben gevochten in de strijd van de KDP tegen de PUK.

⁴⁴⁵ Voornamelijk via de grensovergang Hadjomran (Haj 'Umran, Hajy Homaran) tussen KDP-gebied en Iran.

⁴⁴⁶ De TCCF houdt zich bezig met mensenrechteninformatie en hulpverlening aan gedeporteerde en/of naar het buitenland gevluchte Turkmenen. De stichting brengt rapporten uit over de mensenrechtensituatie van de Turkmeense bevolkingsgroep in Noord-Irak. De stichting heeft kantoren in Noord-Irak (Erbil) en in het buitenland (waaronder het hoofdkantoor in Ankara).
⁴⁴⁷ Onder meer verleent het ITF bijstand aan zo'n driehonderd ontheemde Turkmeense families in Noord-Irak.

⁴⁴⁸ Eind 2001 werd een nieuw kantoor in Washington geopend.

⁴⁴⁹ Deze heet de Turkomaneli.

⁴⁵⁰ The Daily Telegraph, 30 november 2000. Volgens de KDP beschikt het ITF echter over meer dan 600 peshmerga's. Kurdistan Satellite TV, 26 juli 2000.

De betrekkingen tussen de PUK en het ITF zijn goed te noemen. De relatie tussen de KDP en het ITF is daarentegen moeizaam.⁴⁵¹

*Turkman Brotherhood Association-Erbil*⁴⁵²

De leider van de broederschapassociatie, Vedat Arslan, oefende tot medio 2000 ook het leiderschap uit van het ITF. Als gevolg van een dispuut over de organisatiestructuur van het ITF en de opstelling ten aanzien van de KDP, splitste de broederschapassociatie zich destijds van het ITF.

Turkman Islamic Union

Deze sjiitisch-islamitische partij is actief in Iran en Syrië, alwaar het hoofdkantoor in Damascus is gevestigd. De partij ontplooit geen activiteiten in Irak. De Turkman Islamic Union werd opgericht in 1980 en staat onder leiding van Sami Mohammed. De partij heeft als doel het oprichten van een democratische, sjiitische republiek in Irak. De meeste van de naar schatting duizend leden verblijven in Iran. De partij onderhoudt goede contacten met het ITF.

Iraqi Turkman Union Party

Deze kleine partij onder leiding van Sayf-al-Din Damirchi, werd opgericht in 1992. De partij erkent in tegenstelling tot het ITF de regionale regering in Erbil, waardoor de relatie tussen deze partij en het ITF gespannen is. Hoewel er overleg plaatsvond over een samenwerkingsverband tussen de Iraqi Turkman Union Party en een aantal andere organisaties, waaronder de Turkman Cultural Association en Turkman Brotherhood Association, kwam dit nog niet tot stand.⁴⁵³

Voorts zijn in Noord-Irak de *Turkman Unity Party* en de *Turkman Cultural Association* actief.⁴⁵⁴

Overige partijen

Action Party of Independence of Kurdistan (PKSK)

De relatief kleine Action Party of Independence of Kurdistan (PKSK) staat onder leiding van Yousif Hanna Yousif alias 'Abu Hikmet' en werd in 1993 opgericht. Eind december 2001 werd de partij tijdelijk op non-actieg gesteld onder druk van de KDP.⁴⁵⁵ De voorzitter van de partij heeft wel nog altijd

⁴⁵¹ Deze leek te zijn verbeterd in juli 2001 toen KDP en ITF een 'Framework Agreement' ondertekenden. Echter, dit werd in maart 2002 tenietgedaan door ontkenning van door overeenkomst door de KDP. Brayati, 21 maart 2002.

⁴⁵² De Brotherhood Association in Bagdad betreft een andere organisatie dan de hiergenoemde.
⁴⁵³ Hawlati, 21 januari 2002.

⁴⁵⁴ Beide organisaties onderhouden goede betrekkingen met de KDP, waardoor de relatie met het ITF minder goed is.

⁴⁵⁵ De partij zou, volgens de KDP, een autorisatie-wet overtreden hebben. Volgens de PKSK zou de partij om politieke redenen zijn gesloten en niet op juridische gronden zoals de KDP stelt. Hawlati, 14 januari 2002; Gulan, 17 januari 2002.

zitting in de KDP-regering. In april 2002 voegde een aantal leden van de PKSK zich bij de Kurdistan Communist Party (KCP).⁴⁵⁶

Kurdistan Conservative Party (KCP) / Al-Muhafizin

De Kurdistan Conservative Party (KCP)⁴⁵⁷, opgericht in 1992, staat onder leiding van Omar Khider Surchi. De partij is nauw verbonden aan de Surchi-stam. De relatie tussen de KCP en KDP verslechterde sinds 1995. De KDP beschuldigde de KCP ervan banden te onderhouden met de PUK. Bij een aanval van de KDP op het dorp Kalachin op 16 juni 1996 werden de vorige leider van de KCP, Hussein Agha Surchi, en enkele andere leden van de Surchi-stam gedood. Sinds 1996 opereert de KCP alleen nog in PUK-gebied. De relatie tussen de KCP en de PUK is goed. Het KCP-kantoor, tot in 1996 gevestigd in Erbil, is nu gevestigd in Sulaymaniyya.

Kurdistan Socialist Democratic Party (KSDP)

De Kurdistan Socialist Democratic Party (KSDP) is een kleine stamgerichte partij onder leiding van Muhammed Hadji Mahmoud.⁴⁵⁸ Mahmoud, een voormalige hoge militair van de KDP, beschikt over een eigen peshmergamilitie en heeft feitelijk de macht in handen in de plaats Saidsadiq, gelegen in de provincie Sulaymaniyya. Mahmoud was in het verleden bevelhebber van peshmerga's van de voormalige Koerdistan Socialistische Partij (KSP) in Sulaymaniyya. De KSP, opgericht in 1979, ging in 1993 op in de KDP. Mahmoud, die ook toetrad tot de KDP, kwam al gauw in aanvaring met het KDP-leiderschap en richtte zijn eigen partij op.⁴⁵⁹ De KSDP is niet openlijk actief in KDP-gebied.⁴⁶⁰ De relatie tussen de KSDP en de KDP, hoewel lange tijd slecht, zou verbeterd zijn. De betrekkingen tussen de KSDP en de PUK zijn goed. Het partijbestuur zetelt in Sulaymaniyya en de KSDP is openlijk actief in PUK-gebied.⁴⁶¹ De KSDP heeft met één minister zitting in de PUK-regering. De KSDP heeft goede betrekkingen met Iran, van waaruit de partij financieel ondersteund zou worden.

Kurdistan Toilers' Party (KTP) / Zahmatkeshan

Deze linkse partij, opgericht in 1985 staat onder leiding van Kader Aziz. Het partijkantoor bevindt zich in Sulaymaniyya, ook heeft de partij een kantoor in Damascus. De kleine partij neemt met één minister deel aan de door de PUK gedomineerde regering. De betrekkingen met de KDP zijn niet

⁴⁵⁶ Regay Kurdistan, 22 april 2002.

⁴⁵⁷ Niet te verwarren met de Kurdistan Communist Party.

⁴⁵⁸ Ook bekend als Hama Hadji Mahmoud.

⁴⁵⁹ A modern history of the Kurds, David McDowall, 2000.

⁴⁶⁰ In Dohuk en Erbil (KDP-gebied) zouden wel kantoren van een afgesplitste partij van de KSDP bestaan.

⁴⁶¹ De KSDP brengt in Sulaymaniyya een eigen weekkrant uit genaamd 'Rebazi Azadi'.

goed, echter grote gewelddadige confrontaties hebben zich tussen beide partijen niet voorgedaan. De KTP heeft geen kantoren in KDP-gebied.

De Kurdistan Conservative Party (KCP), de Kurdistan Socialist Democratic Party (KSDP) en de Kurdistan Toilers' Party (KTP) vormden in de tweede helft van 2001 een alliantie, de Kurdistan Democratic Alliance.⁴⁶²

---

⁴⁶²

Kurdistan Nuwe, 27 december 2001.

Bijlage 2: Lijst van christelijke kerken⁴⁶³ Assyrische kerk (Kerk van het Oosten)⁴⁶⁴

De Kerk van het Oosten is ontstaan in 431, toen een leerstelling die later in Perzië de officiële leer zou worden op het kerkelijk concilie van Efeze werd veroordeeld. Een vaak voor deze groep/kerk gebruikte naam is 'Nestoriaans', naar de bisschop Nestorius, die een belangrijk voorstander van de genoemde leer was. Hun centrum heeft lange tijd net ten oosten van het Oost-Romeinse rijk gelegen. Dit is de reden dat de kerk wordt aangeduid als de Kerk van het Oosten.

In 1968 maakte deze kerk nog een interne scheuring door. De aanleiding ervan was een discussie over welke kalender gebruikt moet worden. Een deel wilde als leidraad voor het kerkelijk jaar de 'westerse' kalender nemen. Deze groep onder leiding van patriarch Mar Dinkha IV, die in Detroit-Chicago en soms in Teheran zetelt, wordt de nieuw-kalenderisten genoemd. De andere groep onder de in Bagdad zetelende patriarch Mar Adday wilde de klassieke kalender handhaven. Zij worden oud-kalenderisten genoemd. De oud-kalenderisten hebben hun kerk de naam 'Oude Kerk van het Oosten' genoemd. De officiële naam voor de kerk van de nieuw-kalenderisten is de Apostolische Katholieke Assyrische Kerk van het Oosten, vaak weergegeven als de Assyrische Kerk van het Oosten. Hoewel het woord katholiek wordt gebruikt, is er geen sprake van een band met Rome. Het woord katholiek draagt hier de betekenis van 'algemeen'.

De naam Assyriër wordt door sommigen gebruikt als een nationaliteitsaanduiding en niet zozeer als een religieuze richting. Deze meer nationalistisch georiënteerde christenen noemen zichzelf niet langer Syrisch-orthodox, Syrisch-katholiek of Chaldeeus, maar Assyrisch. De naam Assyrisch krijgt door deze zelfaanduiding een veel bredere reikwijdte die alle van de bovengenoemde groepen overstijgt en hen verenigt onder één identiteit⁴⁶⁵. Hierop dient men alert te zijn bij het horen van de naam Assyriër, er dient te worden nagegaan op welke wijze de naam is gebruikt, in engere zin voor de Assyrische christenen, of in bredere zin voor de christenen van alle Syrische en Assyrische kerken bij elkaar.

Christenen van Assyrische oorsprong benadrukken behalve hun religieuze ook hun etnische en cultuur-historische eenheid. Zij voeren hun culturele identiteit terug op het voorchristelijk volk met deze naam in Mesopotamië. De benadrukking van een eigen identiteit komt in de praktijk tot uiting door pogingen de eigen taal en cultuur in stand te houden. Assyriërs werden bij de volkstellingen van 1977 en 1987 echter gedwongen zich als Arabier te laten

⁴⁶³ Onderstaande gegevens zijn mede gebaseerd op informatie uit 'The Middle East and North-Africa, 47th edition', 2001, Europa Publications Ltd., pp. 622-623.

⁴⁶⁴ Zie voor meer informatie over de Assyrische kerk het algemeen ambtsbericht Centraal-Irak van april 2001.

⁴⁶⁵ H. Teule, 'Kroniek Noord-Irak' in *Het Christelijk Oosten* V47 N1-2 (1995), pg. 143.

registreren. Ten tijde van de vervolging van de christenen door Turken en Koerden in Anatolië aan het einde van de Eerste Wereldoorlog, zochten vele Assyriërs hun heil in het noorden van het toenmalige Britse mandaatgebied Irak. Zij hebben, evenals andere in de Koerdische gebieden woonachtige christenen, te lijden gehad onder de aanvallen die gericht waren tegen de Koerden, zoals het neerslaan van de Barzani-opstand in de jaren zeventig. Tweehonderd Assyrische dorpen werden daarbij verwoest evenals vele kerkgebouwen, waaronder de 1700 jaar oude Mar Odisho. Bovendien werden Assyriërs het slachtoffer van de Anfal-operaties in 1988 als ook de represaille-maatregelen van het regime in Bagdad na de Koerdische opstand in 1991.⁴⁶⁶

De eeuwenoude Assyrische minderheid in Noord-Irak woont van oorsprong voornamelijk in dorpen in het westen en noorden van Noord-Irak. Hun aantal is niet precies bekend. In geheel Irak bedraagt het aantal Assyrische christenen naar schatting 40.000 tot 200.000. In het KDP-gebied staan de meeste kerken. Ook in Sulaymaniyya is een Assyrische kerk gebouwd. Ain Kawa is een bekende plaats waar veel Assyriërs wonen. Vanwege hun geografische locatie hebben Assyrische dorpen te lijden onder de aanwezigheid van de PKK/KADEK in het noorden van het KDP-gebied en de daaruit voortvloeiende strijd tussen PKK/KADEK en het Turkse leger. Tussen de KDP en de Assyriërs speelt daarnaast een aantal onopgeloste problemen. Deze dateren van de Anfal-campagne, toen Assyrische dorpelingen gedwongen werden hun huizen te verlaten. Deze dorpen zijn nu bevolkt door Koerden, die de oorspronkelijke Assyrische bewoners verhinderen naar hun woonplaatsen en landbouwgronden terug te keren. De Koerdische stammen die er nu wonen, beschikken over zodanig veel macht dat zij de KDP ervan kunnen weerhouden hiertegen op te treden.

De in 1981 ingevoerde verplichting voor christelijke scholen in Irak tot onderwijs in de Koran en het gebruik van louter het Arabisch als instructietaal, werd in 1991 in Noord-Irak ongedaan gemaakt, zodat onderricht in het Aramees ook weer buiten de Assyrische kerken kon plaatsvinden. Sindsdien hebben Assyrische kinderen de mogelijkheid basisonderwijs in de eigen taal te volgen. Er zouden 32 Assyrische basisscholen en een middelbare school⁴⁶⁷ in Noord-Irak functioneren, waar in de eigen taal wordt onderwezen.⁴⁶⁸ Ook hebben de Assyriërs in Noord-Irak culturele centra. In februari 2002 werd in de media bericht van de opening van een

---

⁴⁶⁶ Vele Assyriërs zijn naar het westen geëmigreerd. Zij ondersteunen vanuit het buitenland de Assyrische gemeenschap in Noord-Irak met donaties.

⁴⁶⁷ Radio Free Europe / Radio Liberty, 13 oktober 2000.

⁴⁶⁸ Van deze scholen wordt ook door Chaldeeuwse kinderen gebruik gemaakt.

Assyrisch cultureel centrum in KDP-gebied.⁴⁶⁹ Assyriërs hebben diverse politieke partijen opgericht en organiseren bijeenkomsten.

Chaldeeuwse kerk

De Chaldeeuwse kerk is ontstaan uit een verenigingsproces van een deel van de oude Apostolische Kerk van het Oosten met de kerk van Rome, dat een aanvang nam in 1552 en in 1830 leidde tot een officiële unie.

De geestelijk leider van de Chaldeeërs is de Patriarch van Babylonië, Mar Rafaiel I Bidawid, die zetelt te Bagdad en aan het hoofd staat van tien (aarts-) bisdommen in Irak en elf in het buitenland. Er is een aartsbisschop gevestigd in Erbil.

De Chaldeeërs woonden tot 1987 voor een groot deel in Noord-Irak. Toen het Iraakse leger dat jaar ter onderdrukking van opstandige Koerden een veiligheidszone aanlegde in een door Chaldeeërs bewoond gebied langs de grens met Iran, werden daartoe vijftig dorpen opgeblazen. Als gevolg hiervan vluchtten vele tienduizenden Chaldeeërs zuidwaarts. Zij vestigden zich grotendeels in Bagdad.

Schattingen van het aantal in geheel Irak wonende Chaldeeërs variëren van enkele honderdduizenden tot iets minder dan een miljoen. In Noord-Irak zouden thans nog zo'n drie dorpen zijn met een hoofdzakelijk Chaldeeuwse bevolking.⁴⁷⁰ Er wordt geschat dat in totaal tegenwoordig nog zo'n 50.000 Chaldeeërs in Noord-Irak wonen. In februari 2002 werd in de pers bericht over de benoeming van drie nieuwe Chaldeeuwse bisschoppen in Noord-Irak.⁴⁷¹

De Chaldeeërs gebruiken evenals de Assyriërs het Sureth, een neo-Aramese taal die nauw verwant is met het door Syrisch-orthodoxen gebruikte Suryani. In de Assyrisch-nationalistische visie worden de Chaldeeuwse christenen in Irak ook wel tot de Assyrische bevolkingsgroep gerekend. Zowel Chaldeeërs als Assyriërs worden vanwege hun gezamenlijke oorsprong in de Nestoriaanse Kerk van het Oosten soms ook wel Assyro-Chaldeeuwse christenen genoemd. Deze factor en het feit dat sommige christelijke groepen een taal delen, maken schattingen van de aantallen christenen, in totaal en per denominatie, gecompliceerd.

Syrisch-orthodoxe kerk

Volgelingen van de syrisch-orthodoxe kerk worden ook wel jakobieten genoemd naar de Syrische monnik Jakob Baradeus, die in de zesde eeuw één van de grondleggers was van de kerk. De patriarch van de Syrisch-orthodoxe kerk, die de titel 'Patriarch van Anthiochië en het Hele Oosten' heeft, zetelt

⁴⁶⁹ Kurdistan Satellite tv, 9 februari 2002.

⁴⁷⁰ Onverlet Chaldeeuwse christenen die op vele plaatsen elders in Noord-Irak woonachtig zijn en in hun woonplaatsen een minderheid vormen.

⁴⁷¹ Khabat, 8 februari 2002.

sinds 1959 in Damascus. De naam van de huidige patriarch (sinds 14 september 1980) is Mor Ignatius Zakka I.

In Noord-Irak zijn Syrisch-orthodoxe christenen voornamelijk woonachtig in het KDP-gebied, onder meer in Erbil, Dohuk en Zakho. Ook in Sulaymaniyya bevindt zich een kleine gemeenschap. In Centraal-Irak wonen zo'n twaalfduizend volgelingen, in Noord-Irak naar verluidt zo'n duizend volgelingen. De spreektaal is het Suryani, een variant van het Neo-Aramees dat nauw verwant is aan het door Assyrische en Chaldeeuwse christenen gesproken Sureth. De liturgische taal is het klassiek Syrisch.

Syrisch-katholieke kerk

Net als syrisch-orthodoxen worden syrisch-katholieken ook wel tot de jakobieten gerekend. De Syrisch-katholieke Kerk kreeg haar definitieve vorm in 1783, toen de Syrisch-orthodoxe aartsbisschop van Aleppo, Michail Jarweh samen met vier andere bisschoppen overging tot de Kerk van Rome. Het centrum van deze kerk is het klooster van Charfeh in Libanon. Hier zetelt het hoofd van de kerk, Ignatius Mûsa I Da'ûd die zich de patriarch⁴⁷² van Antiochië noemt. Hij is aangetreden in oktober 1998.

In het noorden van Centraal-Irak bestaat een kleine syrisch-katholieke gemeenschap. In Noord-Irak wonen naar schatting slechts enkele tientallen syrisch-katholieke families. In totaal waarschijnlijk maximaal duizend personen. In Zakho bijvoorbeeld schat men dat de gemeenschap van Syrisch-katholieken uit vijfendertig families bestaat. In geheel Irak zou het gaan om zo'n vijftigduizend Syrisch-katholieken.

Armeens-orthodoxe en Armeens-katholieke kerk

De orthodoxe Armeens-apostolische kerk staat onder leiding van bisschop Avak Asadourian, primaat van de Armeense diocees van Irak, te Bagdad. De Armeens-katholieke kerk in Irak heeft als geestelijk leider de aartsbisschop Paul Coussa te Bagdad.

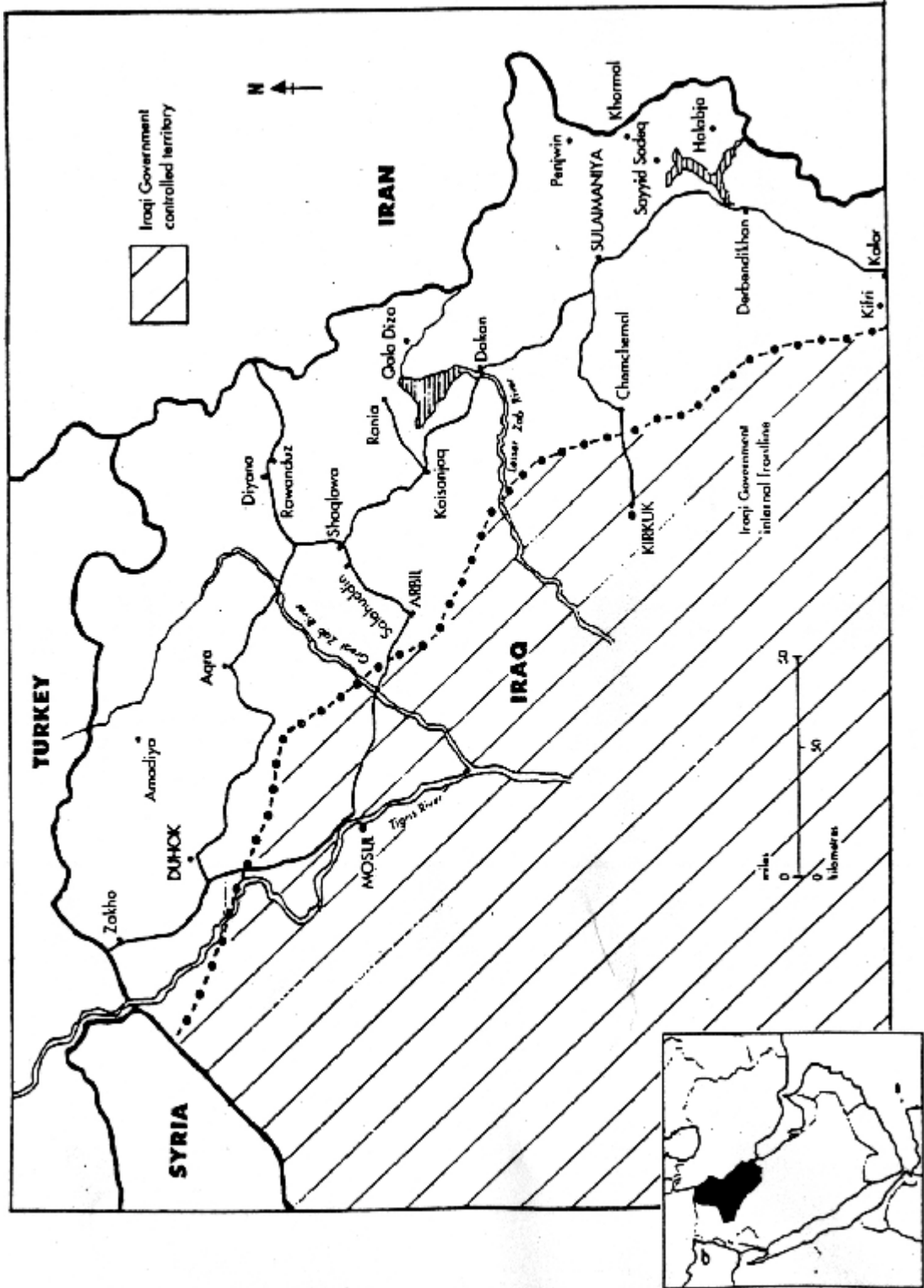
Het aantal Armeense christenen in Noord-Irak bedraagt naar schatting zo'n vijfhonderd. De Armeense christenen zouden vooral in de plaatsen Zakho, Avzoruk, Dohuk en Semil woonachtig zijn. In geheel Irak zijn er zo'n twaalf- tot achttienduizend volgelingen, die voornamelijk in Bagdad wonen.

Protestantse kerk

De protestanten vormen de kleinste christelijke gemeenschap in Noord-Irak. De enige en in Dohuk gevestigde dominee Yussef Mathi reist door heel Noord-Irak om diensten te houden. De gemeenschap heeft geen eigen kerkgebouw, diensten worden gehouden in een woonhuis.

⁴⁷² Aartsbisschop Matti Shaba Matoka te Bagdad is de leider van de Syrisch-katholieken in Irak. Radio Free Europe / Radio Liberty, 8 december 2000 gebaseerd op een bericht in 'Zinda' d.d. 27 november 2000.

Bijlage 3: Kaart Noord-Irak

Literatuurlijst

Naast de in de inleiding genoemde bronnen is gebruik gemaakt van de volgende bronnen en publicaties:

Agence France Presse

Algemeen Dagblad

Al-Waqa'i al-Iraqiyya (Staatsblad van de Republiek Irak)

Amnesty International, brief van 15 mei 2002.

Amnesty International, Iraq, Victims of Systematic Repression (Londen, 24 november 1999)

Amnesty International, Bliksem Acties MDE

Amnesty International, brief van 26 november 2001.

Amnesty International, brief van 9 oktober 2001.

Amnesty International, Annual Report 2002: Iraq (www.web.amnesty.org)

ANP

Associated Press

Babil (Iraaks dagblad)

BBC Online

Brayati (dagblad Noord-Irak)

Brits ministerie van Binnenlandse Zaken, Country Assessment: Iraq, Immigration & Nationality Directorate, Country Information and Policy Unit (Londen, april 2001)

Calendario Atlante de Agostini (Novara, 2001), Istituto Geografico de Agostini.

CNN

Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-personnel Mines and on their Destruction (Ottawa, 1997)

The Daily Telegraph

Deutsche Presse-Agentur

La Documentation Française, Monde Arabe Maghreb Machrek no.163, janvier-mars 1999, Talabany, Nouri: 1920-1998: La Société Kurde du Kurdistan Irakien (Aubervilliers, 1999)

McDowall, David, A modern history of the Kurds, (New York 2000)

Eck, C. van, Door bloed gezuiverd: eerwraak bij Turken in Nederland, Bert Bakker, Amsterdam 2001

The Economist

The Economist Intelligence Unit, Londen, EIU-Country Profile Iraq, 2000-2001

Europa Publications Ltd., The Middle East and North Africa, 48th edition (Londen, 2001), p. 413-484.

Europese Unie, EU-Actieplan voor Irak nr. 11425/1999 (Bonn, Brussel, Tampere, 16 oktober 1999)

Europees Parlement, Report on the situation in Iraq eleven years after the Gulf War, A5-0157/2002 (26 april 2002)

Financial Times

Der Fischer Weltalmanach (Frankfurt, 1998)

Frankfurter Allgemeine Zeitung

Freedom House (U.S.A.), Press Freedom Survey 1999, Country Ratings (1 januari 1999)

Glaudemans, C., Volken en Stammen, Arabische wereld (Amsterdam, 1975)

The Guardian

Gulan (dagblad Noord-Irak)

Hawlati / Hawulati (weekkrant Noord-Irak)

Harenberg Lexikon-Verlag, Harenbergs Weltreport: Länderlexikon 1995/1996 (Dortmund, 1997)

Al-Hayat

Hourani, Albert, A History of the Arab Peoples (Londen, 1991)

Human Rights Watch, World Report 2002 (Londen, 2001)

Hürriyet (Turks dagblad)

ICRC, ICRC Operations in Iraq, 2001, Extract from ICRC Appeals Document (Brussel, 1 februari 2001)

International Herald Tribune

Iraq Press (persagentschap)

IRNA (Iraans Persbureau)

ITAR-TASS

Al-Ittihad

Al-'Iraq (Iraaks dagblad)

Jongman, Albert J. (Ed.), Contemporary Genocides (Leiden, 1996)

Jordan Times

Los Angeles Times

Kanie, M., Vrouwenbeweging in Iraaks-Koerdistan vecht op vele fronten. Op gelijke voet, p. 20-22, februari 2000.

KDP website Internet, Statement on KDP & PUK talks held under US auspices on 16-25 June 1999, KDP Press release (25 juni 1999)

Khabat (tijdschrift Noord-Irak)

Komal (weekkrant)

KurdishMedia

The Kurdish Tribune

Kurdistan Newline

Kurdistan Nuwe (dagblad Noord-Irak)

The Kurdistan Observer

Kurdistan Satellite TV

Medya TV

MENA

The Middle East

Middle East Intelligence Bulletin

Middle East International

Middle East Mirror

Middle East Report

Milliyet (Turks dagblad)

Ministerie van Buitenlandse Zaken, Algemeen ambtsbericht Noord-Irak (Den Haag, 10 oktober 2001)

Ministerie van Buitenlandse Zaken, Algemeen ambtsbericht Centraal-Irak (Den Haag, 9 april 2001)

Ministerie van Buitenlandse Zaken, (Tussentijds) Algemeen ambtsbericht Noord-Irak: terugkeer (Den Haag, 9 april 2002)

Ministerie van Buitenlandse Zaken, Algemeen ambtsbericht Turkije, (Den Haag, 29 januari 2002)

Ministerie van Buitenlandse Zaken, Algemeen ambtsbericht Turkije/dienstplicht, (Den Haag, 17 juli 2002)

Ministerie van Buitenlandse Zaken, Algemeen ambtsbericht Turkije/Irakezen (Den Haag, 19 december 2001)

Ministerie van Buitenlandse Zaken, Algemeen ambtsbericht Noord-Irak: situatie van de gezondheidszorg (Den Haag, 18 juli 2000)

Ministerie van Buitenlandse Zaken, Algemeen ambtsbericht Irak/Iran-Iraakse Fayli Koerden en Irakezen van Iraakse afkomst (Den Haag, 3 oktober 2001)

Ministerie van Buitenlandse Zaken, Algemeen ambtsbericht Iran (Den Haag, 24 augustus 2001)

Minority Rights Group International, World Directory of Minorities (Londen, 1997)

Le Monde

Nederlands Juristenblad

Neue Zürcher Zeitung

Newsweek International

New York Times

Norwegian Refugee Council, Global IDP Project: IDP's in Iraq, (Genève, februari 2001)

NRC Handelsblad

Özgür Politika

PUK Delegation to Washington, Statement on the Washington talks between PUK & KDP, (Washington, 26 juni 1998)

L'Orient le Jour (Libanees dagblad)

Radio Free Europe / Radio Liberty

Republic of Iraq Radio

Reuters

Al-Sharq al-Awsat (Arabisch dagblad)

Der Spiegel

The Sunday Times

Tractatenblad van het Koninkrijk der Nederlanden, Europees Verdrag ter voorkoming van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing (Straatsburg, 26 november 1997)

Al-Thawrah (Iraaks dagblad)

Trouw

Turks persagentschap Anatolia

Turkish Daily News

UN Economic and Social Council, Report of the Special Rapporteur, Andreas Mavromatis, on the situation of human rights in Iraq. 15 maart 2002. E/CN.4/2002/44.

UN Economic and Social Council, Situation of human rights in Iraq. 11 april 2002. E/CN.4/2002/L.26

UN Centre for Human Rights Settlements (UNCHS/Habitat), Settlements Rehabilitation in Northern Iraq (december 2000)

UNHCR Position Paper, Relocating Internally as a Reasonable Alternative to Seeking Asylum - (The so-Called "Internal Flight Alternative" or "Relocation Principle") (Genève, 3 maart 1999)

UNHCR, Measures to address the problem of Iraqi Refugees in the Iraqi neighbouring countries (Genève, juni 1999)

UNHCR, Note on Iraqi Asylum-seekers regarding the Applicability of Internal Relocation Alternative and the Question of Return of Rejected Cases (Genève, 14 juni 1999)

UNHCR, Update Repatriation of Iraqi Refugees from the Islamic Republic of Iran, maandrapportages (Teheran, 1998-2000)

UNHCR, Update on UNHCR Resettlement Activities (Genève, 19 januari 2001)

UNHCR, Global Appeal - 2002 (Genève, 2002)

UNHCR, Background Paper on Refugees and Asylum Seekers from Iraq (Genève, juni 2000)

United Press International

University of Amsterdam, Ten years after Anfal (Amsterdam, 5 juni 1998)

US Committee for Refugees (USCR), World Refugee Survey 2000: Country Report Iraq (Washington D.C.)

US Department of State, Daily Press Briefing Index (Washington)

US Department of State, Iraq Country Report on Human Rights Practices for 2001 (Washington, 4 March 2001)

US Department of State, International Religious Freedom Report: Iraq, 2001 (Washington, 26 oktober 2001)

VluchtelingenWerk, brief van 3 oktober 2000 aan de TK-commissie voor Justitie

De Volkskrant

The Washington Institute

The Washington Post

Worker Communist Party of Iraq (www.wpiraq.org)

World Food Programme, IDP's in Iraq (februari 2001)

Yeni Gundem

Az-Zaman (Arabisch dagblad)

Zaman (Turks dagblad)

Zinda Magazine